

Opbrengsten van Meedoen

Eindevaluatie programma Meedoen Alle Jeugd door Sport

in opdracht van het ministerie van VWS

**Remco Hoekman
Agnes Elling
Jan-Willem van der Roest
Fleur van Rens**

© *W.J.H. Mulier Instituut
's-Hertogenbosch, februari 2011*

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Foto omslag: *KNKV*

Vormgeving omslag en realisatie drukwerk:
Arko Sports Media, Nieuwegein

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	7
1. Inleiding	9
1.1 Programma Meedoen	9
1.2 Eindevaluatie	10
1.3 Leeswijzer	11
2. Methoden	13
2.1 Ledentellingen van Meedoen bonden 2007-2010	13
2.2 Gemeentelijke sportdeelname onderzoeken	14
2.3 Verdiepingsstudie verenigingen 2008 en 2010	14
2.4 Verenigingenquête 2010	15
2.5 Evaluerende interviews bonden en gemeenten 2010	16
3. De start	17
3.1 Selectie van gemeenten en bonden	17
3.2 Verdeling van verantwoordelijkheden	18
3.3 Inrichting beleid en sturingsmodel gemeenten en bonden	19
3.4 Selectie van verenigingen en opstart	22
3.5 Conclusie	24
4. Werken aan de basis	27
4.1 Organisatie-inrichting en aansturing	27
4.2 Verbreding, versterking en professionalisering kader	28
4.3 Lokale samenwerking	31
4.4 Bovenlokale samenwerking	34
4.5 Landelijke coördinatie en ondersteuning	35
4.6 Conclusie	37
5. Ledenwerving – de opbrengsten	39
5.1 Ontwikkeling ledenaantallen en samenstelling ledenbestand	39
5.2 Ontwikkelingen bij bonden	41
5.3 Ontwikkelingen bij gemeenten	47
5.4 Conclusie	54
6. Ledenwerving – de inspanningen	55
6.1 Iedereen is welkom	55
6.2 Cultuuromslag: maatschappelijke betekenis	56
6.3 Concurrentie	58
6.4 Product- en dienstontwikkeling: mark(e)t(ing)denken	58
6.5 Meer sporten in schoolaanbod	61
6.6 Financiële ondersteuning en flexibel lidmaatschap	63
6.7 Meedoen allochtone meisjes	65

6.8	Conclusie	66
7.	Binden en integreren	67
7.1	Omgangsvormen en cultuurverschillen	67
7.2	Interculturalisatie in opleiding en verenigingskader	73
7.3	Conclusie	76
8.	Opbrengsten, borging en verspreiding van Meedoen	77
8.1	Opbrengsten van Meedoen	77
8.2	Succes/faal factoren en spanningsvelden	78
8.3	Borging/inbedding en verspreiding	83
8.4	Conclusie	89
9.	Slotbeschouwing	91
	Referenties	99
	Bijlage 1 Totaaloverzichten ledental naar bond	101
	Bijlage 2 Totaaloverzicht ledenopbouw per bond	105
	Bijlage 3 Overzichten 0-, 1-, 2- en 3-meting per bond	107
	Bijlage 4 Overzichten 0-, 1-, 2- en 3-meting per gemeente	117
	Bijlage 5 Overzicht sportzorgtrajecten	129

Voorwoord

Het wordt in Nederland heel gewoon gevonden dat je als kind aan sport doet en dat je dat dan doet bij een sportvereniging. Bijna alle Nederlandse kinderen zijn lid of lid geweest van een vereniging, en hebben of hadden vriendjes, burens of gezinsleden die ook lid zijn van een sportvereniging, veelal dezelfde. In weinig andere landen is de sportdeelname zo hoog als in Nederland en zijn er zoveel sportverenigingen per hoofd van de bevolking. In veel andere landen wordt sport beduidend minder belangrijk gevonden of wordt er niet zo vaak bij een vereniging gesport, maar gebeurt dat via school, bij een bedrijf, gewoon op straat of in een gemeentelijke voorziening.

Sportverenigingen maken deel uit van ons cultureel erfgoed. Verenigingssport komt op aan het einde van de 19de eeuw, lift mee op de golven van de verzuiling en komt na de Tweede Wereldoorlog met de groeiende welvaart echt goed tot bloei. In alles ademen verenigingen en de gebouwen waarin ze gehuisvest zijn de tradities van hun leden uit. Van wat er in de kantine te krijgen is, hoe en waarover gesproken wordt, de ongeschreven regels van de club tot de foto's die er hangen. Wie in die traditie is opgegroeid, voelt zich er thuis. Anderen, die niet die traditie delen, kunnen zich daardoor een buitenstaander wanen. De sport staat daarin niet alleen. Bedoelde én onbedoelde mechanismes van in- en uitsluiting zijn eigen aan alle sociale praktijken. Wat verschilt zijn de gedaanten die de mechanismes aannemen, en de mate waarin deze een barrière opwerpen voor buitenstaanders om zich geaccepteerd te voelen.

De Nederlandse samenleving verandert - zoals ze dat trouwens altijd gedaan heeft. Als de sportvereniging de thuishaven wil blijven van de hele samenleving, heeft ze geen keus dan in die verandering mee te gaan. Het Meedoen programma zoals dat de afgelopen jaren is uitgevoerd en dat het onderwerp van deze studie is, vormde een stimulans voor de sport om zich open te stellen voor nieuwe doelgroepen. Voor die doelgroepen vormde het programma een gelegenheid om kennis te nemen van de wereld van de Nederlandse sport. De cijfers zoals vermeld in dit rapport geven aan dat het programma succesvol was. Verenigingen (en sportscholen) hebben meer jeugdleden gekregen en zijn nuttige ervaringen en contacten rijker. Heel veel jeugdigen hebben kunnen ervaren wat de sport hen te bieden heeft.

Richard Krajicek, Anish Giri, Harry Mulisch, Giovanni van Bronckhorst en Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins van Oranje. Nederland heeft veel te danken aan landgenoten waarvan een of beide ouders in een ander land geboren zijn. Via Meedoen is een stap gezet om de sport iets meer een afspiegeling te laten zijn van alle Nederlanders. Nog niet alle jeugd doet mee met sport en nog niet alle bijkomende problemen zijn verholpen. Maar het programma heeft er wel aan bijgedragen dat sportaanbieders zich meer bewust zijn geworden van de kansen die er liggen, en van mogelijkheden om die kansen te benutten. Ik dank alle bestuurders, medewerkers en vrijwilligers van de betrokken organisaties voor hun bijdrage aan dat proces en in het bijzonder voor de medewerking aan deze evaluatie.

Dr K. Breedveld
Directeur W.J.H. Mulier Instituut

Samenvatting

Onderdeel van de pijler Meedoen, binnen het beleidskader Tijd voor Sport, was het programma Meedoen Allochtone Jeugd door Sport, later hernoemd tot Meedoen Alle Jeugd door Sport. Het programma, dat ingesteld is in 2006, kende een looptijd tot en met 2010 en had als doel ontmoeting, binding, opvoeding en integratie van allochtone jeugd – en hun ouders – in en door sport te stimuleren. Met de veranderde naamgeving verschoof ook het doel van het project naar toeleiding van alle jeugd naar de georganiseerde sport. Het programma richtte zich vooral op de achterstandswijken.

In het programma Meedoen was een deelname van 500 verenigingen beoogd, gespreid over elf gemeenten en negen bonden. Dat aantal verenigingen is ruimschoots gehaald.

Het programma Meedoen kende een investering van 70.5 miljoen euro, waarvan 70 procent direct ten goede kwam aan bonden en verenigingen.

Uit ledentellingen blijkt dat de Meedoen verenigingen tezamen meer dan 27.000 nieuwe jeugdleden hebben geworven. Dit komt overeen met een gemiddelde groei van 50 jeugdleden per vereniging en een toename van het aantal jeugdleden met 30 procent. De groei bij allochtone jeugdleden overtreft de groei van autochtone jeugdleden, zowel in aantallen (respectievelijk 13.504 allochtone jeugdleden en 13.028 autochtone jeugdleden) als procenten (59% groei bij allochtonen en 20% groei bij autochtonen). Desalniettemin blijven allochtonen achter in sportdeelname op autochtonen, al is de achterstand in deze periode wel verkleind. De opbrengst van Meedoen op het gebied van interculturalisatie zit naast het binnenhalen van allochtone jeugdleden ook in de toegenomen bewustwording van en kennis over etnisch culturele diversiteit. De betrokkenheid van allochtone ouders heeft binnen de verenigingen veel aandacht gekregen. Vooral door een verbeterde communicatie zijn meer allochtone ouders actief geworden in vrijwilligersfuncties.

Naast ledenwinst heeft het programma Meedoen door de inzet op verenigingsondersteuning en kaderverbetering geresulteerd in sterkere sportverenigingen, die meer naar buiten gericht zijn. De verenigingen hebben ervaring opgedaan met ledenwerving en het vervullen van een maatschappelijke functie. Verenigingen, bonden en gemeenten hebben lokale driehoeken gevormd en dat wordt door elk van deze partijen als één van de grootste winstpunten van het project betiteld. Daarnaast is de band met de scholen versterkt.

Het succes is deels te danken aan het kunnen inzetten van professionals. Als deze mensen niet in dienst blijven, kunnen de verworven kennis en opgebouwde netwerken mogelijk verdwijnen. Gemeenten, bonden en verenigingen zijn vrij positief over het behoud van de opbrengsten van hun projecten. Het blijft de vraag of dit ook lukt zonder de financiering vanuit het programma Meedoen.

Een van de leerpunten betreft de selectie van verenigingen. Het is gebleken dat vooral sterke en vitale verenigingen zo'n project succesvol kunnen uitvoeren. Door een relatief snelle selectie binnen een beperkte groep van gemeenten zijn er concessies gedaan ten aanzien van de uitgangspunten voor deelname. Daarnaast is draagvlak binnen het bestuur en de vereniging van groot belang. Bestuurlijke stabiliteit en gedrevenheid zijn doorslaggevend gebleken voor het welslagen van het project.

1. Inleiding

1.1 Programma Meedoen

In het beleidskader Tijd voor Sport is een belangrijke plaats ingeruimd voor de zogeheten pijler Meedoen. Onderdeel van deze pijler was het programma Meedoen Allochtone Jeugd door Sport. Dit programma is ingesteld in 2006 en kende een looptijd tot en met 2010. Het streven was om in deze periode ontmoeting, binding, opvoeding en integratie van allochtone jeugd – en hun ouders – in en door sport te stimuleren.

Het programma richtte zich in beginsel vooral op de toeleiding van allochtone jeugd naar de georganiseerde sport, maar later werd dit verruimd tot alle jeugd. Naar aanleiding van deze verruiming werd de naam van het programma aangepast in programma Meedoen Alle Jeugd door Sport (verder programma Meedoen genoemd). Het programma richtte zich overigens wel vooral op de verenigingen uit de achterstandswijken en de jeugdige inwoners van deze wijken. Dit vanwege de positieve invloed van de sportvereniging op het terugdringen van de achterstanden in sportdeelname van allochtonen en van jongeren in achterstandswijken.

In het programma Meedoen was een deelname van 500 verenigingen gespreid over 11 gemeenten en 9 bonden beoogd. Daarbij is ingezet op samenwerking tussen verenigingen en (achterstand)wijken. De gemeenten zijn geselecteerd op basis van het aantal niet-westerse allochtone jeugdigen in de bevolking, hetgeen op alfabetische volgorde de volgende lijst van gemeenten opleverde: Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Dordrecht, Eindhoven, Enschede, Nijmegen, Rotterdam, Tilburg, Utrecht en Zaanstad. Na overleg met NOC*NSF zijn de volgende negen bonden betrokken bij het programma: atletiek (AU), basketball (NBB), gymnastiek (KNGU), honk- en softbal (KNBSB), judo (JBN), korfbal (KNKV), kracht en vechtsport (KNKF), voetbal (KNVB), zwemmen (KNZB).

Door via bonden verenigingen te selecteren in de steden van het programma Meedoen is getracht om ook het draagvlak voor de integratie van allochtonen te bewerkstelligen. Een groot struikelblok in eerdere beleidsprogramma's bleek immers de medewerking van verenigingen, die geen rol voor henzelf zagen weggelegd op dit terrein. In het programma Meedoen staat de rol van verenigingen juist centraal. Zij voeren de acties in het kader van het programma uit en kregen in veel gevallen een eigen budget daarvoor ter beschikking. Als doelstelling is geformuleerd: vergroting van de deelname van jeugdigen bij de betrokken verenigingen en clubs. De aandacht is dus vooral gericht op de georganiseerde sport. De al dan niet vermeende opvoedkundige en integrerende waarden van sportverenigingen spelen een belangrijke rol bij deze keuze voor de verenigingssport.

De doelstellingen van het programma Meedoen zijn drieledig. Het eerste doel is dat allochtone jeugd meer zal gaan deelnemen aan sport en dat 500 verenigingen¹ meer allochtone leden krijgen (integratie in de sport). De doelstelling is gekwantificeerd als: 15 procent meer

¹ In deze rapportage worden de begrippen verenigingen, sportclubs en sportscholen als synoniemen beschouwd.

allochtone jeugd in verenigingsverband, waarbij de algemene doelstelling is om de achterstand in de sportdeelname van allochtonen in te lopen.

Het tweede doel is dat binnen de sportverenigingen of via activiteiten van een bond op scholen of in de buurt allochtone jongeren gaan meedoen in de samenleving en dat belangrijke normen en waarden worden overgebracht (integratie door de sport). Het derde doel van het programma is gericht op re-integratie. Er worden 50 projecten bij verenigingen gestart, de zogeheten zorgtrajecten, waarbij moeilijk opvoedbare jongeren worden gere-integreerd.

De eerste twee doelstellingen van dit project, integratie in de sport en integratie door de sport, zijn – zoals hiervoor al gememoreerd – gedurende het programma aangepast. De aandacht was niet langer alleen gericht op allochtonen, maar verbreed tot de jeugd uit achterstandswijken.

Voor dit programma hebben de ministeries van VWS en WWI (nu BZK) 70,5 miljoen euro uitgetrokken verspreid over vijf jaar (zie tabel 1.1). Een groot deel van dit geld, ongeveer 70 procent, was bestemd voor de sportbonden die de deelnemende verenigingen hiermee (financieel) konden ondersteunen. De gemeenten kregen, afhankelijk van het aantal niet-westerse allochtone jeugd in hun gemeente, een beperkte financiële ondersteuning vanuit het programma. Daarnaast is NISB ingeschakeld voor de coördinatie van het programma en het ondersteunen van de deelnemende bonden en gemeenten. Het Mulier Instituut is gevraagd de monitoring en evaluatie van het programma te verzorgen.

Tabel 1.1 Gerealiseerde uitgaven programma Meedoen (in duizenden euro's)

	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Meedoen alle jeugd door sport</i>	11.724	14.224	17.208	14.899	12.403

Het programma Meedoen kende een uitgebreide monitoring en evaluatie om te beoordelen of de gestelde doelen zijn gehaald. Voor de doelstellingen ten aanzien van integratie in de sport is een monitorsysteem opgezet met de deelnemende sportbonden. De sportbonden leverden elk jaar hiertoe de ledentallen aan van de verenigingen die deelnamen in het programma Meedoen. Deze ledentallen kennen een onderverdeling in autochtone en (niet westerse) allochtone leden om zicht te houden op de aanwas van allochtone leden en hebben alleen betrekking op de jeugd tot 23 jaar conform de beschreven doelgroep in het programma Meedoen. Daarnaast zijn de deelnemende gemeenten verzocht om sportdeelname cijfers te verstrekken van de allochtone en autochtone jeugd vanuit hun eigen monitorsystematiek om zicht te houden op de lokale ontwikkeling van de sportdeelname van de allochtone jeugd.

Voor de integratie door de sport volstaan ledentellingen niet. Daarvoor is meer verdiepend onderzoek nodig. In dit kader heeft in 2008 een verdiepingsstudie plaatsgevonden bij een selectie van de verenigingen uit het programma Meedoen. Deze verdiepingsstudie is in 2010 grotendeels herhaald en aangevuld met een vragenlijstsonderzoek bij alle verenigingen om inzicht te krijgen in de ervaringen van de verenigingen met het programma Meedoen en de ontwikkeling die de vereniging tijdens de looptijd al dan niet heeft doorgemaakt. Meer over de opzet en achtergronden van de verdiepingsstudies is te lezen in hoofdstuk 2.

1.2 Eindevaluatie

Aan het eind van de Meedoen periode wordt in dit rapport de balans opgemaakt. Alle onderzoeken die tijdens de projectperiode zijn gehouden worden hier gebundeld om vervolgens uitspraken te kunnen doen over de opbrengsten van het programma Meedoen. Voor deze

evaluatie is geput uit vijf verschillende monitoren en onderzoeken die ten behoeve van Meedoen zijn uitgevoerd en in het volgende hoofdstuk uitgebreid worden beschreven. Het betreffen kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeken, namelijk:

- Ledentellingen van bonden 2007-2010 (0-meting, 1-meting, 2-meting en 3-meting; zie Frelief & Breedveld 2008a, 2008b en 2010);
- Gemeentelijke sportdeelname onderzoeken (afhankelijk van beschikbaarheid);
- Verdiepingsstudie verenigingen uit 2008 (zie Hoekman e.a. 2008) en 2010;
- Kwantitatief onderzoek bij verenigingen, verenigingenquête 2010 (zie Van der Roest & Hoekman 2011);
- Evaluerende interviews met bonden en gemeenten.

Het rapport dient als evaluatie van het programma Meedoen en tekent succes- en faalfactoren op binnen het beleidsprogramma, alsmede leerpunten voor toekomstig beleid. Deze evaluatie richt zich niet op de 50 sportzorgtrajecten (zie bijlage 5). De sportzorgtrajecten zijn geëvalueerd door DSP (Buysse & Duijvestijn, 2011).

1.3 Leeswijzer

Na deze inleiding is in het tweede hoofdstuk een beschrijving opgenomen van de onderzoeken die ten behoeve van het programma Meedoen zijn opgezet en uitgevoerd. Hierbij is aandacht voor de methoden van onderzoek, responscijfers of gesprekspartners en doelstellingen van de onderzoeken. In het derde hoofdstuk wordt de start van het programma beschreven en ingegaan op de selectie van gemeenten, bonden en verenigingen en hun beweegredenen om deel te nemen aan het programma. Daarbij is ook aandacht voor de invulling die is gegeven aan het project. In hoofdstuk vier 'Werken aan de basis' wordt vooral beschreven hoe verenigingen, bonden en gemeenten werk hebben gemaakt van het versterken van de vereniging. Daarna wordt in hoofdstuk vijf ingegaan op de opbrengsten van de ledenwerving, waarna in hoofdstuk zes de inspanningen die zijn verricht om meer leden te werven in beeld worden gebracht. Voor dit hoofdstuk is geput uit de ledentellingen en ander beschikbaar cijfermateriaal over het Meedoen in de sport. Hoofdstuk zeven staat in het teken van de verhoudingen binnen de vereniging en hoe verschillende bevolkingsgroepen binnen de vereniging met elkaar om gaan en een bijdrage leveren aan de verenigingsactiviteiten.

In hoofdstuk acht worden de opbrengsten van Meedoen op een rijtje gezet en gezien in hoeverre de resultaten zijn geborgd voor de toekomst en verspreiding van het gedachtegoed van Meedoen naar andere gemeenten, bonden en vereniging heeft plaatsgevonden of nog vorm gegeven kan worden. Hierbij is ook nadrukkelijk aandacht besteed aan de knelpunten en succesfactoren van het programma.

Tot slot wordt in de slotbeschouwing samengevat of de voorgenomen doelstellingen zijn gehaald en worden de resultaten van de verschillende hoofdstukken in samenhang bijeengebracht.

2. Methoden

Dit hoofdstuk beschrijft de methodische achtergronden van de verschillende studies die in deze rapportage een plek hebben gekregen. Het betreft vier onderzoeken die alle in 2010 zijn uitgevoerd. We bespreken allereerst de ledentellingen bij de bonden, die volgen op eerdere metingen in 2007 (0-meting), 2008 (1-meting) en 2009 (2-meting) en onder de naam 3-meting wordt gerapporteerd. Vervolgens is aandacht voor de verdiepingsstudie bij een selectie van 20 verenigingen. Aansluitend bespreken we het verenigingsonderzoek, waarvoor een vragenlijst is uitgezet bij alle verenigingen uit het Meedoen programma. Tot slot bespreken we de evaluerende interviews die bij bonden en gemeenten hebben plaatsgevonden.

2.1 Ledentellingen van Meedoen bonden 2007–2010

De ledentellingen bij bonden vormen een groot deel van de kwantitatieve evaluatie van het Meedoen programma en moeten inzicht bieden in de mate waarin een ledengroei bij de deelnemende verenigingen en bonden tot stand is gekomen. Hiervoor is vanaf het begin van het project aan de bonden gevraagd om de ledentallen te verzamelen van de deelnemende verenigingen en deze voor monitordoeleinden ter beschikking te stellen. De bonden hebben periodiek die overzichten beschikbaar gesteld van de Meedoen clubs, verdeeld naar leeftijd, sekse en etniciteit. De totale reeks van verkregen ledentallen, van 2007 tot en met 2010, worden in deze rapportage gepresenteerd.

De bonden zijn verschillend te werk gegaan bij de inventarisatie van de ledentallen en hanteren een verschillende peildatum. De peildatum is overigens wel per bond over de jaren gelijk om de vergelijkbaarheid van de resultaten op bondsniveau te waarborgen. Door verschillen tussen bonden in de wijze van inventarisatie zijn vooral de gegevens van de KNVB niet helemaal vergelijkbaar met de overige bonden. De KNVB hanteert een methodiek voor gegevensverzameling die gebaseerd is op een programma dat achternamen herleidt tot (vermoedelijke) etnische achtergrond. Daarnaast speelt mee dat bij de KNVB niet alleen de Meedoen verenigingen in de telling zijn meegenomen maar alle verenigingen uit de elf deelnemende gemeenten². Tot slot kent de KNVB ook een toenemend aantal verenigingen buiten de elf Meedoen gemeenten die participeren in het programma. In 2010 is het aantal verenigingen buiten de Meedoen gemeenten opgelopen tot 43 verenigingen (zie categorie overig in tabel 2.1).

² In de elf Meedoen gemeenten participeert ruim 80 procent van de aanwezige voetbalverenigingen in het Meedoen programma

Tabel 2.1 Aantal Meedoen-clubs per bond per september 2010 (tussen haakjes: streefcijfers)

	JBN (25)	Atlet. (20)	KNBSB (10)	KNGU (10)	KNKF (100)	KNKV (20)	KNVB (250)	KNZB (35)	NBB (30)	Totaal (500)
Amsterdam	5	4	2	6	16	2	54	4	9	102
Arnhem	2			2	7		8	2	2	23
Den Haag	3	2	1	2	10	3	39	5	2	67
Dordrecht	1	2	1	1	4	2	8	1	1	21
Eindhoven	2	2	1	3	9	2	12	4	2	37
Enschede	2	1	1	2	10	2	15	1	2	36
Nijmegen	2	1			7		10	1	2	23
Rotterdam	3	2	2	3	12	4	41	5	3	75
Tilburg	2	2	1	2	10	1	11	3	2	34
Utrecht	2	3	1	1	11	3	22	4	5	52
Zaanstad	1	1		1	4	1	13	2		23
Overige							43		2	45
Totaal	25	20	10	23	100	20	276	32	32	538

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Ten opzichte van de 2-meting is het aantal verenigingen licht gedaald, naar 538 verenigingen (zie tabel 2.1). Bij de start van het project was het de bedoeling dat 500 verenigingen zouden worden betrokken bij het programma Meedoen. Bij de 0-meting waren echter al 525 verenigingen betrokken, dit aantal is bij alle eerdere metingen verder gestegen. Vooral de KNGU en de KNVB leveren meer verenigingen dan aanvankelijk de bedoeling was. In de ledentellingen is rekening gehouden met wijzigingen in het aantal verenigingen in het Meedoen programma.

2.2 Gemeentelijke sportdeelname onderzoeken

Naast de ledenontwikkeling bij de sportbonden wordt ook gebruik gemaakt van de gemeentelijke sportdeelname onderzoeken die voorhanden zijn. In veel van de Meedoen-gemeenten worden onderzoeken uitgevoerd die inzicht geven in het sportgedrag van de autochtone en allochtone jeugd. Deze kennen weliswaar niet in alle gemeenten dezelfde cycli. Sportdeelname onderzoek wordt overwegend periodiek uitgevoerd, met tussenpozen van drie of vier jaar. In de meeste gemeenten loopt de cycli van onderzoek niet parallel met de start en finish van het programma Meedoen, waardoor het niet mogelijk is om met een 0-meting en 1-meting de groei tijdens het programma Meedoen in kaart te brengen. Uiteindelijk hebben wij van zes van de elf gemeenten cijfermateriaal ontvangen over de sportdeelname van de (allochtone) jeugd.

2.3 Verdiepingsstudie verenigingen 2008 en 2010

De verdiepingsstudie is een onderzoek dat bestaat uit twee metingen bij een selectie van verenigingen betrokken bij het programma Meedoen. In de eerste meting in 2008 was aandacht voor de huidige situatie (eind 2007/begin 2008) en de ondernomen en te ondernemen acties van verenigingen in het kader van het programma. In de tweede meting, eind 2010, is bij een

selectie van dezelfde groep verenigingen gevraagd naar de effecten die zijn opgetreden als gevolg van de uitgevoerde activiteiten, waarbij ook het toekomstperspectief van het programma Meedoen aan de orde is gekomen.

Uit de deelnemende verenigingen is voor de verdiepingsstudie van 2008 een selectie gemaakt van 50 verenigingen³. Per bond is gevraagd enkele verenigingen te selecteren die relatief veel, en enkele verenigingen die relatief weinig ervaring hebben met allochtone leden. Begin 2008 zijn bij de geselecteerde verenigingen *vragenlijsten*⁴ uitgezet voor een bestuurslid, trainer, jeugdlid en ouder van een jeugdlid. In 2010 is ervoor gekozen om niet verschillende groepen binnen de vereniging te bevragen, maar in plaats daarvan alle verenigingen een vragenlijst voor te leggen (zie 2.4 Verenigingsenquête 2010).

Binnen de groep van 50 verenigingen is een tweede selectie gemaakt van 20 verenigingen waarbij in 2008 *aanvullende interviews* zijn gehouden. Het betreft twee verenigingen per bond aangevuld met twee extra KNVB verenigingen. Deze selectie van 20 verenigingen⁵ is ook in 2010 gebruikt voor de tweede verdiepingsstudie bij verenigingen. Het interview in 2010 betrof een groepsinterview met een bestuurslid, de contactpersoon van het Meedoen programma binnen de vereniging en een trainer.

2.4 Verenigingsenquête 2010

De eindmeting bij de verenigingen is in het voorjaar van 2010 door het Mulier Instituut uitgezet bij 537 verenigingen en werd ingevuld door 357 verenigingen (respons is 66%). De vragenlijst is ingevuld door verenigingen van verschillende bonden uit verschillende gemeenten van het programma Meedoen. De resultaten worden gekleurd door verenigingen die aangesloten zijn bij de KNVB en de KNKF (zie tabel 2.2). Deze verenigingen nemen tweederde van alle vragenlijsten voor hun rekening. De vragenlijst werd meestal ingevuld door een bestuurslid, die vaak bestuurlijke en/of uitvoerende verantwoordelijkheid voor het project droeg.

³ De sportverenigingen zijn verdeeld over de negen betrokken bonden, vijf per bond, waarbij drie extra verenigingen van de KNVB en 2 extra verenigingen van de KNKF zijn geselecteerd, zijnde de twee bonden met de meeste verenigingen in het programma Meedoen.

⁴ Zie Hoekman e.a. (2008) voor de vragenlijst en achtergronden van dit onderzoek

⁵ In 2010 waren het 19 verenigingen. 1 atletiekvereniging is afgefallen; 2 andere KNKF verenigingen.

Tabel 2.2: Respons uitgezette vragenlijsten

	Uitgezette vragenlijsten	Geretourneerde vragenlijsten	Responspercentage
	Aantal	Aantal	%
NBB	32	32	100
JBN	25	25	100
KNBSB	9	9	100
KNKV	20	18	90
KNGU	23	18	78
KNKF	100	75	75
Atletiekunie	20	13	65
KNVB	276	146	53
KNZB	32	16	50
Weet niet / onbekend		5	
Totaal	537	357	66

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

2.5 Evaluerende interviews bonden en gemeenten 2010

Naast de evaluatie bij verenigingen is een evaluerend rondje langs de bonden en gemeenten gemaakt. Hierbij is een interview gehouden met de personen die bij deze organisaties de bestuurlijke verantwoordelijkheid en de inhoudelijke verantwoordelijkheid dragen voor het programma Meedoen. Naast de interviews bij de negen bonden en elf gemeenten zijn evaluerende gesprekken gevoerd met NSA en NISB, twee ondersteuningsorganisaties die betrokken zijn bij het programma Meedoen.

Tijdens deze interviews is aandacht besteed aan de motieven die ten grondslag lagen aan de deelname aan het programma Meedoen en gevraagd hoe de start van het project is verlopen, alsmede de tevredenheid over de realisatie van de doelen, een terugblik op de selectie van verenigingen, gekozen financieringsopzet van het project en de samenwerking binnen het project met andere instanties. Tot slot is aandacht besteed aan de opbrengsten, borging en leerpunten van het programma Meedoen.

3. De start

In 2006 stelden de ministeries van VWS en WWI (nu BZK) het programma Meedoen in, dat een looptijd kende tot en met 2010. Het projectgeld voor dit programma werd vooral beschikbaar gesteld aan de georganiseerde sport. De ministeries hadden lering getrokken uit voorgaande projecten als de Breedtesportimpuls en de BOS-impuls waarbij de bijdrage van de georganiseerde sport maar beperkt bleef. Verenigingen waren onvoldoende toegerust om uitvoering te geven aan de activiteiten van die beide programma's. Door in het programma Meedoen de nadruk meer op de georganiseerde sport te leggen, en dientengevolge ook meer geld richting de georganiseerde sport, en minder naar de gemeenten, te laten gaan, werd getracht de betrokkenheid van de verenigingen te vergroten en een betere samenwerking tot stand te brengen. Maar hoe gebeurde dat en wat waren voor gemeenten en bonden de redenen om deel te nemen? En hoe wensten zij uitvoering te geven aan het Meedoen programma?

3.1 Selectie van gemeenten en bonden

Bij het programma Meedoen lag, zoals in de inleiding al is aangegeven, in de beginfase de focus op de allochtone jeugd. Daarom werden allereerst gemeenten geselecteerd met een hoog aantal inwoners uit deze doelgroep. Uiteindelijk heeft een groep van elf gemeenten zich verbonden aan het programma en gekozen voor de samenwerking met alle of met een deel van de geselecteerde bonden. Deze sportbonden zijn op voorspraak van NOC*NSF geïnviteerd door de ministeries.

Bij de meeste bonden en gemeenten creëerde Meedoen deels de mogelijkheden tot voortgang en intensivering van afgeronde of nog lopende trajecten én betekende het deels extra financiële ruimte om nieuwe wegen te bewandelen. Gemeenten hebben hun medewerking toegezegd omdat dit programma aansloot bij het bestaande beleid van de Breedtesportimpuls, de BOS-impuls, het (naschoolse) sportaanbod op scholen en de verenigingsondersteuning.

“We hadden natuurlijk voor Meedoen echt een treintje dat al reed, daar kon Meedoen gewoon op mee rijden.” (gemeenteambtenaar)

De bonden zagen het programma Meedoen als een welkome kans voor de georganiseerde sport. Dat een groot deel van het geld ten goede kwam aan de bonden en haar verenigingen zélf speelde een niet onbelangrijke rol. Het programma sloot daarnaast aan bij, en was een welkome aanvulling op, de reeds ingeslagen ontwikkeling naar professionalisering van verenigingen en naar een marktgerichter beleid. Het bood mogelijkheden om nieuwe sportproducten te ontwikkelen die aansluiten bij specifieke doelgroepen.

“We hebben de missie om basketball als meest veelzijdige en veelkleurige sport van Nederland te krijgen.” (bondsmedewerker).

“Anders was het misschien ook wel ontwikkeld, maar langzamer of minder goed en mooi. Meedoen is meer een trigger geweest om het ook echt te gaan doen voor de Meedoen verenigingen. Helft van de verenigingen wilde wel nieuwe activiteiten ontplooiën, maar had daarvoor geen tijd en geld.” (bondsmedewerker)

Het programma Meedoen bood mogelijkheden om te investeren in de breedtesport, zowel in de versterking van de eigen verenigingen als in het ontwikkelen van nieuw productaanbod.

“Was nooit echt geld om te investeren in nieuwe vormen, met het programma Meedoen werd dit eindelijk mogelijk” (bondsmedewerker).

Iedere bond wist aanknopingspunten te vinden waarom juist voor hun sporttak het project interessant was. Hierbij werd gerefereerd aan kenmerken en toegankelijkheid van de eigen sport en de aantrekkingskracht voor de doelgroep.

“Gymnastiek is een basissport en relatief goedkoop, en op iedere hoek van Nederland tref je wel een gymnastiekvereniging” (bondsmedewerker).

Daarnaast zijn veel bonden getriggerd door de specifieke doelgroep van het project, de allochtone jeugd. De bonden wilden met behulp van het project hun ‘witte’ sport wat meer ‘kleur’ geven. Daarnaast wilden ze verenigingen helpen om deze brede doelgroep een plek te geven in de vereniging en ze voor de vereniging te behouden.

“Het belangrijkste is dat judo een relatief witte sport is. Een sport die ook heel veel in achterstandswijken beoefend wordt, (...) andere vechtsporten hebben veel meer niet westerse allochtonen dan judo. Dus wij zagen het ook als niet meer dan een inspanningsverplichting om te kijken waar ligt dat aan” (bondsmedewerker).

Ook al lag de nadruk in het programma op het binnenhalen van de allochtone jeugd, de bonden zagen dat vanaf het begin al breder. Bij aanvang hebben meerdere bonden aangegeven zich vooral te richten op alle jeugd en de verenigingen meer een afspiegeling te willen laten worden van de wijken waarin ze actief zijn.

“We hebben niet de intentie allochtonen te werven, maar om wat meer een afspiegeling van de wijk/stad te zijn.” (bondsmedewerker).

“afspiegeling van judoka’s laten zijn zoals afspiegeling van de wijk of gemeente (...) als we dingen gaan aanbieden dan gaan we het aanbieden voor iedereen” (bondsmedewerker)

Al met al was het redelijk eenvoudig om de bonden en gemeenten betrokken te krijgen bij het Meedoen programma. De aansluiting met het bestaande beleid, de kansen die het bood, de financiële impuls die er mee gemoeid was: allemaal redenen om open te staan voor het project.

3.2 Verdeling van verantwoordelijkheden

De verdeling van de verantwoordelijkheden binnen Meedoen en hieraan gerelateerd de verdeling van de gelden, riep meer discussie op dan de wenselijkheid van het programma. Daarvoor bestond, zoals hiervoor beschreven, voldoende enthousiasme. De ministeries kozen weloverwogen, vanuit ervaringen uit eerdere beleidsprogramma’s, voor het toekennen van het geld aan de bonden. Deze keuze kon in het begin niet rekenen op veel steun van de gemeenten. Met name gemeenten die zich al langer met de allochtone doelgroep bezig hielden, waren vrij sceptisch over de expertise van bonden in het bereiken van de allochtone jeugd, en de slagvaardigheid van deze kleine organisaties (de KNVB uitgezonderd).

“Wij vroegen ons echt af of bonden niet te zwak waren om dit te trekken.” (gemeenteambtenaar).

Toch werd door de ministeries besloten om het project vooral via bonden en minder via gemeenten te laten verlopen.

Er waren ook gemeenten die kansen zagen in deze opzet.

“Toen ik de constructie zag van bonden, gemeenten en verenigingen, toen dacht ik dat zou wel eens een hele mooie kunnen zijn” (gemeenteambtenaar).

Een andere gemeente gaf aan dat deze werkwijze voor de georganiseerde sport beter was omdat *“bij gemeenten het geld niet zo goed doorgaat naar verenigingen”* (gemeenteambtenaar). Bij gemeenten blijft meer geld in de organisatie hangen terwijl bonden minder overhead kennen en in een aantal gevallen de maximale 20.000 euro per jaar aan de verenigingen hebben toe laten komen.

De gemeenten vonden het ook een voordeel dat de verantwoordelijkheid bij de sport kwam te liggen. De bonden moesten nu immers wel iets met hun verenigingen gaan doen, en kregen hier nu de middelen voor.

“We doen verschrikkelijk veel met sportverenigingen. En bonden? Als verenigingen hier wel eens kwamen met vraagstellingen dan zei ik: heb je contact met je bond gehad, hè? - als het ging over zaken des bonds. En dan keken ze me altijd aan alsof ik het over een instituut had dat op de maan zat.” (gemeenteambtenaar).

Het programma Meedoen zorgde ervoor dat de verenigingen met de bonden aan de slag konden en de gemeenten een voorwaardenschepende rol konden vervullen.

“Ik vond het nu ook wel prettig dat die clubs door hun bond benaderd werden in plaats van alleen maar door ons. En dat vond ik eigenlijk wel het sterke er aan. En als dat dan betekent dat dat gebeurd is omdat het geld daar vandaan kwam, dan zeg ik van nou dat vind ik prima, dat het daarvandaan kwam, in plaats van dat het van ons komt.” (gemeenteambtenaar)

Uiteindelijk is de weerstand van gemeenten tegen de verdeling van verantwoordelijkheden weggenomen. Hierbij heeft de inrichting van het beleid van de bonden, de wijze waarop zij sturing gaven aan verenigingen, en hoe zij op lokaal niveau zichtbaar waren voor gemeenten een belangrijke rol gespeeld.

3.3 Inrichting beleid en sturingsmodel gemeenten en bonden

Op basis van hun verkregen verantwoordelijkheid hebben bonden projectplannen geformuleerd. Deze plannen dienden in lijn te zijn met de ambities van de ministeries en daarnaast moesten de bonden zich committeren aan de door de ministeries gestelde doelen. Het streven van de ministeries van VWS en WWI (nu BZK) was om ontmoeting, binding, opvoeding en integratie van allochtone jeugd – en hun ouders – in en door sport te stimuleren. Hierbij ging het in eerste instantie vooral om *allochtone* jeugd, maar deze focus is gedurende het programma mede ook op verzoek van de bonden, aangepast in *alle* jeugd, waarbij de activiteiten wel vooral de jeugd uit achterstandswijken moesten dienen.

Terwijl er enerzijds een aantal duidelijke voorwaarden golden voor de projectuitvoering van Meedoen (o.a. samenwerking bonden en gemeenten, achterstandswijken), bestond er ook veel vrijheid in de specifieke invulling van de plannen en de besteding van middelen. Zo kozen de bonden voor uiteenlopende vormen van aansturing en projectdoelen, afhankelijk van de grootte van de bond, de ervaring met projectmatig werken, de noodzaak tot ledengroei dan wel kwaliteitsverbetering et cetera.

“Het verschilte zo enorm, dat was in het begin best wel even lastig, van ja wat kan je verwachten van die bond.” (gemeenteambtenaar)

Uiteindelijk zijn gemeenten de verschillende soorten aanpak van bonden ook gaan waarderen en ontwikkelden ze zo hun eigen voorkeuren voor bepaalde bonden, afhankelijk van de wijze

waarop de aanpak matchte met die van de gemeente én de ervaringen in de lokale samenwerking met verenigingen.

De projectplannen van de negen bonden sloten nadrukkelijk aan bij de uitgangspunten van de ministeries. De bonden zagen voor zichzelf en de aangesloten verenigingen een taak weggelegd om door sport een bijdrage te leveren aan integratie en om in maatschappelijke/opvoedkundig opzicht een rol voor de jeugd te vervullen. Doelstellingen als verhoging van sportdeelname en integratie waren richtinggevend voor alle projectplannen. Maar de bonden leggen binnen die kaders wel verschillende accenten. Dat komt naar voren in de uitwerking en aanpak van bepaalde onderwerpen en in de omvang van de financiële middelen die daarvoor zijn vrijgemaakt.

Een ander verschilpunt betreft de filosofie van waaruit de bond de vereniging aanstuurde. Mede afhankelijk van de grootte, maar ook van de visie van de bond gebeurde dat sterk centraal (bijv. KNVB) of lag de verantwoordelijkheid voor ontwikkelingen vooral lokaal (Atletiekunie). Voor de meeste bonden gold een tussenpositie: zij ontwikkelden zelf nieuwe ondersteuningsvormen en sportproducten of materialen die ze uitzetten bij clubs én bonden die clubs ruimte en ondersteuning bieden voor eigen - lokaal passende – initiatieven.

“Er werd 10% ingehouden door de bond, waarmee zij centraal producten en diensten voor iedereen ontwikkelde.” (bondsmedewerker)

“Het heeft de clubs ook echt andere mogelijkheden gegeven... Omdat het totaal heel veel was, kan je als bond ook dingen ontwikkelen.” (bondsmedewerker)

Veelal kochten bonden centraal materiaal in en/of investeerden ze in nieuwe producten en opleidingen, maar ze lieten clubs tevens zelf keuzes maken in het investeren van middelen voor extra materiaal, kaderopleiding, communicatiemiddelen et cetera.

Wat de effectiviteit betreft hebben zowel meer lokaal als meer centrale vormen van aansturing voor- en nadelen. Meedoen heeft laten zien dat verenigingen heel creatief kunnen zijn als ze de vrijheid krijgen, terwijl andere clubs juist centrale sturing misten, waardoor er weinig resultaten werden behaald.

“Ik vind wel dat sommige bonden te vrijblijvend zijn omgegaan (...)zo van je hebt een zak met geld en succes, kijk maar wat je ermee doet” (gemeenteambtenaar)

Centrale aansturing betekende enerzijds een duidelijke visie en een vergelijkbare aanpak- ‘*ze dwongen clubs meer naar buiten te kijken*’ (gemeenteambtenaar) -, maar ook dat er maar weinig of geen geld overbleef voor verenigingen om eigen initiatieven te kunnen ontwikkelen. Bij decentrale sturing krijgen verenigingen een beperkt, landelijk ontwikkeld aanbod én een budget dat ze naar eigen inzicht - binnen de richtlijnen voor het project - zelf kunnen besteden. Een deel van de keuzes bij de uitvoering van het programma wordt dan op het lokale niveau gemaakt. Voor verenigingen was die grote hoeveelheid geld en vrijheid soms wel even wennen.

“We voelden ons er wel verantwoordelijk voor, voor de hoeveelheid geld die daarin omging” (bestuurslid)

Verenigingen gingen ook verschillend om met de hen gegeven verantwoordelijkheden. De meesten gingen zuinig om met de hen toevertrouwde middelen, ook omdat ze wel gewend zijn ‘*elk dubbeltje drie maal om te draaien*’ (bondsmedewerker).

De Atletiekunie was bij eerdere projecten al gewend te werken met zogenoemde uitvoeringsovereenkomsten waarbij de verantwoordelijkheden in verregaande mate worden overgedragen aan verenigingen. Ook de KNZB kende dit model en enkele andere bonden, zoals de KNKV, hebben deze contractovereenkomst tussen bond en club overgenomen. Ook de

meeste andere Meedoen bonden hebben eigen formats ontwikkeld voor de verdeling van verantwoordelijkheden bij de projectplannen.

Alle bonden verwachtten van de deelnemende verenigingen dat ze helder geformuleerde en controleerbare beleidsplannen opstelden.

In veel gevallen waren verenigingen (en bonden) echter niet gewend om met concrete overeenkomsten te werken, met beleidsdoelen, een activiteitenplan en de begroting. Maar die waren belangrijk om de projectvoortgang te kunnen aansturen en de financiële verantwoording te borgen.

“Van je krijgt dit van ons, je krijgt ondersteuning van ons, dan krijgen we er ook wat voor terug. Als je dat niet doet heb je de kans dat je als bond de grip op wat verenigingen doen kunt verliezen.” (bondsmedewerker)

“We hebben ze mede verantwoordelijk gemaakt voor het totale project, dat moet je duidelijk structureren. Het financiële verantwoordingsstelsel is simpel opgezet, eenvoudiger kan niet. In de hele opzet zat ook een vorm van educatie.”
(bondsmedewerker)

Projectplannen

Wanneer gekeken wordt naar de inhoud van de projectplannen van bonden komen de volgende vier thema's in meerdere of mindere mate aan bod:

- Verenigingsondersteuning, kaderopleidingen en planvorming;
- Kennismakingsactiviteiten op school en in de buurt, gebruik van rolmodellen en publiciteit;
- Betrokkenheid (allochtone) ouders en vrijwilligersinzet;
- Flexibele (licht) lidmaatschappen / beperkte kosten lidmaatschap (jeugdsportfonds).

De kennismakingsactiviteiten worden op scholen en in de buurten aangeboden waar veel allochtonen wonen. Maar de activiteiten zijn daar wel voor 'iedereen' toegankelijk. Het bereik van het project richt zich zo op de autochtone én allochtone jeugd. Niettemin maken de bonden wel duidelijk dat met name bij de wijkgerichte activiteiten en de flexibele lidmaatschappen wordt ingespeeld op de interesses en behoeften van allochtone jeugd. Daarbij worden bij kennismakingsactiviteiten veelvuldig rolmodellen ingezet. Deze rolmodellen zijn huidige topsporters van allochtone afkomst, die naar verwachting een grote aantrekkingskracht hebben voor de allochtone jeugd.

Naast de activiteiten gericht op werving besteden de bonden veel aandacht aan het versterken van de structuur van de vereniging. Een goede organisatie is van groot belang om als vereniging aantrekkelijk te zijn en te blijven voor zowel de allochtone als autochtone jeugd. Verenigingen die kampen met een tekort aan (gekwificeerd) kader kunnen niet altijd de kwaliteit bieden die gewenst is, of kunnen de gewenste uitbreiding in het ledenbestand niet aan. Om dat te voorkomen besteden de bonden in de plannen veel aandacht aan deskundigheidsbevordering, beleidsontwikkeling en kaderopleidingen.

Eén van de doelen daarbij is het scheppen van een verenigingsklimaat, waar allochtonen zich thuis kunnen voelen. In het verlengde hiervan komt het verhogen van de betrokkenheid van ouders steeds naar voren. Hierbij wordt vooral ingezet op de vrijwillige inzet van allochtone ouders.

3.4 Selectie van verenigingen en opstart

Bij aanvang van het programma Meedoen is van bonden en gemeenten gevraagd om in een kort tijdsbestek verenigingen te selecteren voor het programma. Hierbij gingen gemeente en bonden veelal samen te werk. Gemeenten hoefden niet met alle bonden samen te werken, maar ook de bonden konden zelf kiezen met welke gemeenten zij wensten samen te werken en hoeveel verenigingen per gemeente werden geselecteerd. Weliswaar waren de bonden wel gebonden aan het werven van het afgesproken aantal verenigingen.

Gemeenten en bonden hebben samen een selectieproces in gang gezet om de gewenste verenigingen te kunnen selecteren. Hierbij werd gestreefd naar een goede mix van verenigingen, die weliswaar vooral gelegen zijn in achterstandswijken. Daarnaast is gekozen voor sterke en zwakke verenigingen. In de meeste gevallen heeft de locatie de doorslag gegeven bij de selectie, al hadden niet alle bonden een keuze. De KNBSB heeft vaak maar één vereniging in de geselecteerde gemeente, terwijl de KNVB meer voetbalverenigingen in een gemeente heeft dan deel kunnen nemen aan het programma.

“In het begin was het wel prettig voor ons, dat we gericht moesten kijken (...) om uit te kunnen leggen aan clubs waarom ze niet werden gekozen.” (bondsmedewerker)

Bij de selectie van verenigingen waren de bonden gebonden aan de gestelde targets. Er was hen veel aan gelegen om snel van start te gaan met het beloofde aantal verenigingen, daar ook niet over heen te gaan en de ministeries niet teleur te stellen. Hierdoor kende het Meedoen project volgens de betrokkenen een chaotische start. Verenigingen zijn snel geselecteerd zijn, waarbij wel eens concessies zijn gedaan aan de criteria.

“Ik heb altijd gezegd, je hebt drie soorten verenigingen, bij ons dan hè. Je hebt een deel zegmaar die zeiden eindelijk kan ik de plannen die ik heb uitvoeren. Je hebt verenigingen die nog niet over plannen hebben nagedacht maar dat nu wel zijn gaan doen, en je hebt verenigingen die roepen dat ze het willen maar niet kunnen of het niet écht willen. Nou die laatste groep, dat hadden we van te voren ook wel kunnen weten, denk ik. Als we (...) niet gebonden waren aan de gemeenten en dan hadden zegmaar liever anderen genomen (...) in een andere basketbalstad”. (bondsmedewerker)

“Die volgorde maakt dat bonden inderdaad misschien wel te hoog zijn gaan zitten of in sommige gevallen te laag” (gemeenteambtenaar)

Niet alle verenigingen waren meteen enthousiast. De bonden geven aan dat het niet altijd even makkelijk was om de verenigingen mee te krijgen in het programma.

De aarzeling van bepaalde verenigingen om niet meteen mee te willen doen kwam vaak voort uit het gevoel dat alle aanwezige menskracht en energie nodig was voor de huidige activiteiten van de vereniging. Voor extra (bonds)activiteiten zoals actiever inzetten op ledengroei in het algemeen en op specifieke doelgroepen die niet meteen passen in het beeld van de achterban, bestond in hun perceptie geen enkele ruimte.

“100 verenigingen roepen van regel jij nou maar die competitie, en kom niet met allemaal andere zooi aan, daar doe ik niks mee, daar kan ik niks mee, daar heb ik geen kader voor.” (bondsmedewerker)

“Het idee van hier heb je 10.000 euro en daar krijg je meteen een bulk allochtonen bij, dat was dus niet genoeg. Wat doen we? Zijn er mensen in de vereniging die dit willen trekken (...). En dan zeiden we nog van je hoeft ook niet terug te betalen (...) en het was gewoon niet voldoende (...) dat hadden we op voorhand niet verwacht” (bondsmedewerker)

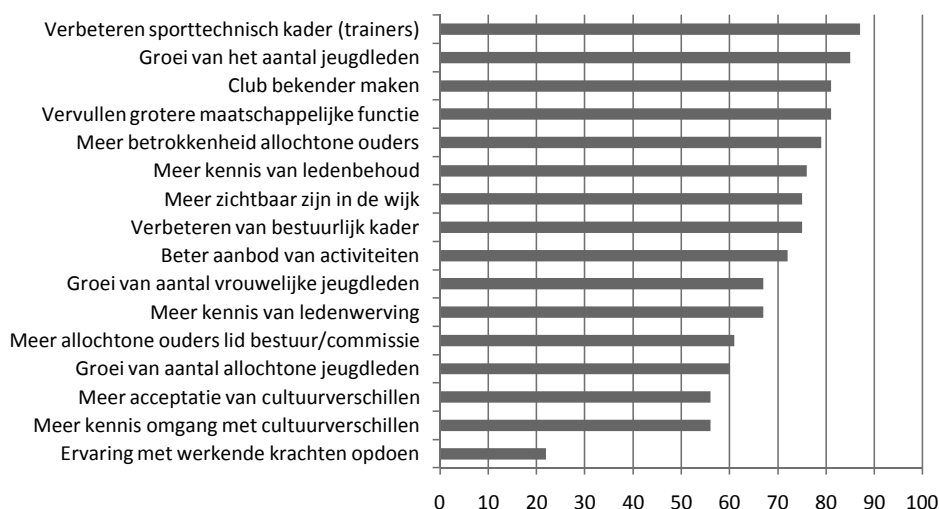
Dat clubvrijwilligers het al druk genoeg hebben en veelal niet stonden te springen om extra activiteiten te moeten uitvoeren gold voor alle bonden. Toch hebben bonden veel verenigingen

bereid gevonden en na verloop van tijd de streefaantallen gerealiseerd. Uiteindelijk telde het programma 538 deelnemende verenigingen waar bij aanvang van het programma een deelname van 500 verenigingen was beoogd. Dat het aantal verenigingen uiteindelijk hoger is uitgevallen kwam doordat verenigingen toch ook kansen zagen voor het werven van nieuwe leden, het opleiden van extra kader, en het aanstellen van fulltime trainers.

Doelen van verenigingen

De belangrijkste doelen van de vereniging bij aanvang van het programma waren het verbeteren van het sporttechnisch kader en de groei van het aantal jeugdleden. Opvallend was dat bij veel verenigingen het vervullen van een grotere maatschappelijke functie een duidelijke doelstelling was. Overigens gaven KNVB verenigingen in mindere mate aan een maatschappelijke functie na te streven (52% - niet in figuur), terwijl het de KNKF verenigingen zijn die zich de maatschappelijke functie ten doel hebben gesteld (86% - niet in figuur). De aandacht voor alloctonen komt vooral terug bij het creëren van meer betrokkenheid van alloctone ouders. De werving van alloctone jeugdleden is niet één van de voornaamste doelstellingen.

Figuur 3.1 Doelen bij aanvang Meedoen (in procenten, (helemaal) mee eens)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Soms hadden verenigingen er een hard hoofd in of het wel ging lukken alloctonen te betrekken bij de sport, en of er wel genoeg kader was om gedurende de dag in te zetten.

“Ik moet eerlijk zeggen dat ik heel sceptisch tegenover het hele project stond” (bestuurslid)

Ook was het voor veel verenigingen een probleem om draagvlak te creëren binnen de gehele verenigingen. Vaak waren het maar enkele mensen die het project voor de vereniging trokken. Toch bleek uit de afsluitende evaluatie dat de meerderheid van de verenigingen tevreden is over het draagvlak bij de leden en de trainers/kaderleden. Waarbij overigens opgemerkt moet worden dat de sportscholen (KNKF/JBN) meer tevreden zijn over het draagvlak dan de verenigingen.

Vooraf op dit punt is het verschil in tevredenheid tussen sportscholen en verenigingen aanzienlijk (33 procentpunten).

Tabel 3.1 Tevredenheid over het draagvlak van het programma Meedoen binnen verenigingen (in procenten)

Tevreden over draagvlak	Sportschool*	Vereniging
Bij trainers en kaderleden	82	63
Bij leden	76	43

*Sportschool= deelnemende verenigingen van JBN en KNKF

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

De visie van de verenigingen, zoals verwoordt in de projectplannen en aangegeven in de verenigingsenquête, sluit aan bij de uitgangspunten die door de bond zijn geformuleerd. Dit is mede ingegeven door de eenvoud van de bondsplannen, die simpel zijn te vertalen naar de lokale situatie. De inhoudelijke thema's van de bonden (versterking van de vereniging, kennismakingsactiviteiten, flexibel aanbod en betrokkenheid ouders) keren dan ook veelvuldig terug bij de verenigingen. Verenigingen gingen echter uit van activiteiten voor iedereen om het stigma van "allochtonen project" te vermijden. Ze vinden dat ze er voor iedereen zijn, en willen niet groepen uitsluiten bij hun activiteiten. Voor verenigingen is ieder lid er één.

3.5 Conclusie

Het programma Meedoen kende een rommelig begin met een gefaseerde start van de bonden. De selectie van de verenigingen ging niet altijd even makkelijk, maar uiteindelijk hebben meer dan het beoogde aantal van 500 verenigingen zich verbonden aan het programma Meedoen. Bij de selectie waren ook de gemeenten nadrukkelijk betrokken. Zij hadden een goed beeld van de mogelijkheden en bestuurlijke capaciteiten van hun verenigingen.

Bonden kozen verschillende sturingsmodellen, afhankelijk van de omvang van de organisatie, ervaringen met projectmatig werken en geformuleerde doelstellingen binnen het project. Gemeenten functioneerden meer als facilitator op lokaal niveau. Daarnaast waren het vooral de gemeenten die specifieke activiteiten voor de moeilijk bereikbare allochtone doelgroepen verzorgden

De focus in de projectplannen van de bonden op versterking van de vereniging, ledenwerving (gericht op iedereen) en integratie van allochtone jeugd en hun ouders sloot aan bij de behoeften van de verenigingen. Dat heeft bijgedragen tot het behalen van de streefaantallen bij de selectie van verenigingen. De deelnemende verenigingen hebben de projectplannen van de bonden nadrukkelijk gebruikt om de eigen plannen vorm te geven. De doelen van de vereniging richten zich op het versterken van de vereniging en ledenwerving. Duidelijk is dat het specifiek werven van allochtone jeugd bij verenigingen niet de hoogste prioriteit had, zoals dat ook bij de bonden het geval was. Daarnaast zijn verenigingen van plan om hun maatschappelijke functie te vergroten.

De verenigingen hebben nadrukkelijk eerst op de basis ingezet. Ondanks de grote diversiteit aan activiteiten die de deelnemende verenigingen bij aanvang beoogden, is vooral in de projectplannen te lezen dat ze gaan investeren in de basis. Vanuit een sterke organisatie verwachten zij ledenwerving beter vorm te kunnen geven, beter geëquipeerd te zijn om de

nieuwe leden een plek te geven binnen de vereniging en de processen van integratie en interculturalisatie op een goede manier te kunnen ondersteunen. Een verdere uitwerking van deze drie onderdelen wordt aangetroffen in de volgende hoofdstukken. Na een beschrijving van de resultaten die op deze terreinen zijn geboekt en het verloop van het proces op deze onderdelen wordt vanuit die kennis een overzicht gegeven van leerpunten, knelpunten en succesfactoren.

4. Werken aan de basis

In de projectplannen van de bonden en de verenigingen kwam duidelijk naar voren dat het project niet zomaar gestart kon worden. Eerst moest de eigen organisatie op niveau gebracht worden. Mede door deze voorbereidende werkzaamheden kende het project een ongelijke start. In dit hoofdstuk gaan we in op de activiteiten die de bonden en verenigingen hebben ontplooid om de doelstellingen uit de opgestelde projectplannen te kunnen gaan realiseren. Daarbij is ook aandacht besteed aan de inrichting van organisaties bij bonden en gemeenten en het versterken van kader bij verenigingen.

4.1 Organisatie-inrichting en aansturing

De grotere bonden en gemeenten hebben vrijwel allemaal één of meerdere nieuwe medewerkers aangesteld voor de uitvoering van het programma Meedoen. Ook bij kleinere bonden en gemeenten werd soms iemand specifiek aangetrokken, omdat de nodige menskracht en/of expertise ontbrak.

Naast de projectverantwoordelijken vanuit de bonden en gemeenten waren er veelal districtsconsulenten of (regionale) verenigingsondersteuners actief. Vanuit de bond waren deze ondersteuners op regionaal niveau ingezet en stuurden zij de verenigingen binnen verschillende gemeenten aan. De verenigingsondersteuners vanuit de gemeente werkten daarentegen meestal sporttakoverstijgend. Waar de projectverantwoordelijken vanuit de gemeente en de bonden vrijwel allemaal HBO- of WO-geschoold zijn, is het opleidingsniveau van de verenigingsondersteuners gevarieerder. Bepaalde bonden, zoals de KNKF, kozen bewust voor een hoog opleidingsniveau (HBO, WO) van hun ondersteunende verenigingsconsultants. In sommige gevallen waren deze verenigingsondersteuners in dienst van de bond, soms waren de arbeidsovereenkomsten gedecentraliseerd. Daarover bleek de tevredenheid achteraf te verschillen.

“Wij hebben in het begin een profiel gemaakt voor zo’n projectmedewerker, en zelf een vacature gemaakt. Denk ik dat het in een aantal gevallen slimmer had geweest als wij de projectmedewerkers hadden aangesteld op lokaal niveau, in dienst hadden gehad en aan hadden kunnen sturen.” (bondsmedewerker)

Afhankelijk van de grootte van het Meedoenproject binnen bonden en gemeenten én de verschillende reeds lopende jeugdprojecten waren projectverantwoordelijken fulltime of in deeltijd voor Meedoen actief. Bij kleine bonden (NBB) en gemeenten (Zaanstad) waren veelal slechts één of twee personen (part time) actief en waren er geen districtsconsulenten aangesteld. Bij de grote bonden (KNVB) en gemeenten (Amsterdam) waren meer dan twintig personen bij Meedoen betrokken.

“We zijn heus wel eens jaloers geweest denk ik, op andere bonden die allemaal consulenten aangenomen hadden en die allemaal in de regio hadden staan.” (bondsmedewerker)

De bonden onderkenden het belang van een goede basis. Veel bonden besteedden daarom juist in de beginfase extra aandacht aan verenigingsondersteuning, vooral om hun organisatie op het vereiste niveau te brengen. De KNVB koos voor een intensieve verenigingsondersteuning in de beginfase en bracht deze in de loop van het project in uren terug. Daarbij werd steeds meer overgelaten aan de verenigingen zelf, vanuit de idee dat zij na het programma zonder deze ondersteuning de activiteiten moeten kunnen voortzetten.

Bij gemeenten was minder sprake van uitbreiding van de organisatie ten behoeve van het programma Meedoen. Binnen het gemeentelijk apparaat waren al mensen werkzaam op dit onderwerp. Veelal kregen zij extra taken toegewezen en uitbreidingen van hun contract om deze uitbreiding op het bestaande beleid mogelijk te maken.

4.2 Verbreding, versterking en professionalisering kader

De meeste bonden en gemeenten gaven aan dat de selectie van verenigingen meestal uit een mix bestond van sterke en minder sterke clubs. De sterke clubs konden soms direct aan de slag met behulp van een verenigingsondersteuner, maar de zwakkere clubs moesten eerst sterker gemaakt worden. Dat gebeurde bijvoorbeeld door het bestuurlijk en technisch kader te vernieuwen en/of te verbreden en door de externe verenigingsondersteuners bepaalde taken in de verenigingen te laten uitvoeren. Bij sommige bonden, zoals de KNVB en de KNZB, had versterking van het verenigingskader ook een hogere prioriteit dan ledengroei. Zij zetten dan ook vooral in op een meer beleidsmatige aanpak van verenigingen: *“Sterke verenigingen zijn belangrijker dan grotere verenigingen.”* (bondsmedewerker).

Ook verenigingen gaven aan dat ze beseften dat het versterken van de basis nodig was, alvorens nieuwe leden te werven.

“We wilden eerst een goede basis neerleggen wat betreft trainersniveau, we wilden het aantal leden vergroten en we wilden wat beter in de materialen zitten. We zeiden: eerst de trainers en de materialen want als we nou ineens 10 nieuwe leden hebben dan hebben we een trainerstekort” (bestuurslid)

Professionalisering

Veel bonden hadden reeds enige ervaring met professionals als verenigingsondersteuners. Andere clubs hebben door Meedoen de meerwaarde van dergelijke externe professionalisering ondervonden en hebben de koudwatervrees die soms nog heerste, overwonnen om hun vrijwillige kaderleden te laten ondersteunen door betaalde medewerkers.

“Die verenigingsmanagers doen managing en leidinggeven. Dat stukje leiding geven blijft staan want dat brengt zichzelf op (...) alleen dat stukje management kunnen ze niet betalen, althans de meesten niet. Maar er zijn ook heel veel verenigingen die hebben er nu kennis mee gemaakt, die vinden het heel erg goed, en die hebben eraan gewerkt, die hebben de afgelopen jaren een buffer opgebouwd zodat ze dadelijk een verenigingsmanager in de lucht kunnen houden.” (bondsmedewerker)

“Verenigingen kan je pas echt als succesvol bestempelen als ze zaken dadelijk ook zelf oppakken. Maar het is natuurlijk niet zo dat de verenigingsondersteuner alles deed.” (bondsmedewerker)

Soms werd wel aangegeven dat bonden daar voorzichtig mee omgingen, gezien de sterke vrijwilligerscultuur binnen hun verenigingen met een groot wantrouwen tegenover professionalisering, *“We moeten heel voorzichtig zijn met het aanstellen van een professional ..., want dan zit de rest van het vrijwilligers werk van ja ik doe niks meer.”* (bondsmedewerker)

Tabel 4.1 Belang en tevredenheid bij verbetering bestuurlijk kader (in procenten)

	Belang verbetering bestuurlijk kader?				Tevredenheid verbetering bestuurlijk kader?		
	totaal	sportschool	vereniging		totaal	sportschool	vereniging
belangrijk	75	66	80	tevreden	50	65	44
neutraal	18	25	13	neutraal	35	29	37
onbelangrijk	7	8	6	ontevreden	15	6	18

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

De JBN en KNKF verschilden van de andere bonden binnen het programma Meedoen omdat hun clubs eigenlijk een soort eenmansbedrijven zijn, waar de sportschoolhouder tegelijkertijd trainer, voorzitter en penningmeester is. Door Meedoen hebben veel clubs een omslag gemaakt richting verbreding van functies en verantwoordelijkheden.

Sterke verenigingen moesten soms ook enigszins getemperd worden in hun enthousiasme om zich vooral op ledengroei te richten. Zonder voldoende kader kunnen immers niet veel extra (jeugd)leden worden opgevangen.

“Je zag bij heel veel verenigingen van jongens er is extra geld en die gingen zo aan de slag (..) en er kwam een onwijze boost van ledengroei. Maar zo’n groei moet wel gelijk op gaan met de uitbreiding van een stukje kader. (...) dan moesten we soms wel even aan de handrem trekken “ (bondsmedewerker)

Bonden hadden dus zowel bij zwakke als bij sterkere verenigingen een signalerende en ondersteunende rol waar het ging om beleidsmatige problemen in het algemeen en aspecten als kaderproblematiek in het bijzonder.

“We plakken een pleister als je anders dood bloedt, maar we vragen anders eerst van: goh we zien dit wel en u signaleert het wel maar heeft u al een beleidsplan, maar hoe zit dat, u wilt wel een sponsor maar past dat wel.” (bondsmedewerker).

Meedoen heeft er volgens vrijwel alle geïnterviewden toe bijgedragen dat ook de minder goede verenigingen sterker werden, hoewel dit meestal wel veel energie kostte en ook niet altijd goed lukte.

“Ik denk dat elke vereniging er beter uitgekomen is ja.” (gemeenteambtenaar)
“We hadden wel hoop van met een goede planning dan kunnen we ze omhoog halen, maar dat is bij een paar niet gelukt.” (bondsmedewerker)

Of Meedoen ook bij zwakke verenigingen tot gunstige effecten leidde, hing vooral af van de kwaliteit van de verenigingsondersteuners. Goede clubs rendeerden ook met minder sterke verenigingsondersteuners. Bij zwakke clubs moest deze persoon over hele sterke communicatieve en inhoudelijke competenties beschikken. Bij enkele clubs duurde het dan ook enkele jaren voordat ze eindelijk echt konden investeren in de doelen van het programma Meedoen zoals ledenwerving.

“Als ze heel succesvol zijn dan was er meestal ook al wel wat. Door Meedoen was er een impuls, konden ze meer testen en uitproberen. Soms heb ik wel het idee dat het zo is, dat het echt twee jaar geduurd heeft voordat ze echt aan de slag konden gaan” (ondersteuner)
“Bij ons was een voetbalclub die bijna omviel. Nu hebben allochtonen deze club ontdekt en is het een grote bloeiende vereniging geworden.” (gemeenteambtenaar)

Soms bleken alle inspanningen ook achteraf weinig tot niets te hebben opgeleverd en vergt een daadwerkelijk doorstart van deze clubs nog een langere tijd van vitaliseren. Enkele clubs

hebben volgens sommigen ook wel erg veel tijd, energie en geld vanuit Meedoen opgesnoept en hadden wellicht eerder moeten worden 'opgegeven' of ingewisseld voor andere clubs.

"Sommige zwakke verenigingen waren geselecteerd omdat ze in het goede gebied zaten. De problemen daar los je niet zomaar op, daar zijn ze al 6 jaar mee bezig en we verwachten dat het nog wel 6 jaar gaat duren." (bondsmedewerker)

Waar bondsmedewerkers soms aangeven dat al hunverenigingen toch redelijke resultaten hebben geboekt, lieten gemeenteambtenaren vaker weten dat in hun gemeente wel een of meerdere Meedoenclubs nauwelijks tot geen resultaten hebben behaald en/of gedurende het project uit het oog zijn verloren. Dat gold vooral voor voetbalverenigingen, waarvan er in sommige gemeenten met het oog op de norm te veel waren geselecteerd. Maar dit gold soms ook voor een vechtsportvereniging, een korfbalclub of een atletiekvereniging. Bij sportscholen (JBN, KNKF) bleek er meer 'gevaar' dat sportschoolhouders het Meedoengeld vooral besteedden aan het salariëren van henzelf en/of medewerkers in vergelijking met verenigingen waar de kaderleden vrijwilligers waren. Ook is er bij sportscholen vaak minder gewerkt aan het verbreden van de basis. Het wegvallen van Meedoen financiering betekent dat deze clubs mogelijk niet lang meer zullen overleven.

"Je ziet dat verenigingen die het Meedoen geld hebben gebruikt om trainers te betalen en dat soort werk, dat die straks problemen hebben. Ik weet zeker dat op 1 februari 2011 gaat de eerste de nek om. Er zijn er daar een paar die leven dankzij het Meedoen geld." (gemeenteambtenaar)

De KNKF koos, behalve voor het opleiden van aanwezig en nieuw kader, voor het instellen van een keurmerk voor clubs die voldeden aan een breed aantal voorwaarden. Onder deze voorwaarden waren bepaalde organisatorische en accommodatie-eisen, goed opgeleid kader en veiligheidsprotocollen (o.a. EHBO). Doordat de bond zich richtte op certificering (met behulp van een extern instituut) werden sportscholen gestimuleerd om zelf ook kritisch na te denken en verder te werken aan verbetering om dit zogenoemde FightRight keurwerk te kunnen verdienen. Daarmee kunnen ze zich onder meer naar ouders en bijvoorbeeld gemeenten sterker profileren. Tijdens het programma Meedoen zijn 50 sportclubs gecertificeerd.

"Dat is voornamelijk ook voor gemeentes denk ik waardevol gebleken. Die zien vechtsport toch als iets waar ze vrij lastig grip op hebben. En door dat FightRight keurmerk (...) levert het de club en de gemeentes ook een zichtbaarheid op, van hey met deze clubs kunnen we samenwerken" (bondsmedewerker)

Naast deze voordelen kleeft aan certificering wel altijd het gevaar van 'windowdressing': keurmerken suggereren soms ook ten onrechte dat bepaalde clubs kwalitatief beter zijn dan andere, terwijl de dagelijkse praktijk binnen de clubs niet veel verschilt. Maar verenigingsondersteuning draaide niet alleen om certificering. Het ging ook om het versterken en verbreden van het bestuurlijk en technisch kader en om betere randvoorwaarden om de clubs sterker te maken, zoals het bouwen en onderhouden van een website en het verbeteren van de accommodatie. Als belangrijke winst noemen verenigingen, bonden en gemeenten ook expliciet het 'meer naar buiten treden' van clubs, onder andere voor het binnenhalen van nieuwe (allochtone) jeugdliden.

Kaderopleidingen

Verschillende bonden hebben opleidingen aangeboden om de verenigingen te helpen bij het versterken van het vrijwillig kader. Dit bleek al uit de verdiepingstudie in 2008 (Hoekman e.a. 2008) en is in de huidige studie wederom naar voren gekomen. Toch geeft nog altijd 56 procent van de verenigingen aan over onvoldoende vrijwilligers te beschikken. Vooral de verenigingen van de KNVB en de Atletiekunie geven aan dat zij onvoldoende vrijwilligers hebben

(respectievelijk 79% en 77%. Daarentegen hebben de verenigingen van de JBN en de KNKF maar beperkt onvoldoende vrijwilligers (respectievelijk 24% en 28%).

Tabel 4.2 Club beschikt over voldoende vrijwilligers? (in procenten)

	totaal	KNKF	JBN	KNGU	KNKV	NBB	KNBSB	KNZB	KNVB	Atletiek- unie
ja	38	67	64	61	44	34	33	25	18	15
nee	56	28	24	39	56	53	67	50	79	77
weet niet	5	5	12	0	0	9	0	25	2	8

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Van een aantal bonden zijn gegevens beschikbaar over de kaderopleidingen die zijn aangeboden aan de Meedoen verenigingen. De Atletiekunie laat weten dat zij onder de noemer "kleur bekennen; omgaan met multi-etnische samenstelling van je trainingsgroep" vijf maal een activiteit hebben georganiseerd. Van de deelnemersgroep was 82 procent (69 deelnemers) afkomstig van de Meedoen-verenigingen, terwijl maar 7 procent van de verenigingen deelneemt aan het Meedoen programma. Bij de Atletiekunie hebben de Meedoen verenigingen hiermee bovengemiddeld deelgenomen aan kadercursussen.

De KNKF leidde bij de Meedoen verenigingen 203 'traject II-trainers' op, waar de doelstelling lag op 143 trainers. Achtentwintig mensen hebben de 'Oesh'-opleiding gevolgd, bestemd voor jongeren die eigen taken en verantwoordelijkheden binnen de vereniging krijgen. Verder heeft de KNKF 60 weerbaarheidstrajecten georganiseerd en hebben 25 clubs het Fight Right-keurmerk behaald. Ten slotte hebben 174 jongeren de cursus 'Enthousiasmeren en begeleiden van vechtsportlessen' gevolgd.

De KNZB organiseerde tussen 2007 en 2010 144 kaderopleidingen voor Meedoen verenigingen. De bond leidde zeventig mensen op tot zelfstandig trainer, 74 mensen volgden een cursus om assistent-trainer te worden.

4.3 Lokale samenwerking

De ministeries stelden lokale samenwerking als voorwaarde voor deelname aan het programma en ook bonden streefden daarnaar in hun begeleiding van verenigingen. De samenwerking met gemeenten was voor sommige bonden iets nieuws. Maar overal is sprake geweest van intensivering van contacten tussen bonden, gemeenten en verenigingen. Voor sommige verenigingen (en bonden) is vooral de relatie met gemeenten verstrekt, voor andere zijn vooral de contacten met de eigen bond verbeterd.

"Ze hebben veel beter contact met de gemeente nu dan 4 - 5 jaar geleden. Ze hebben gewoon een ingang. De gemeente is niet meer zo abstract. " (bondsmedewerker)

"We doen verschrikkelijk veel met sportverenigingen. En bonden, als verenigingen hier wel eens kwamen met vraagstellingen dan zei ik heb je contact met je bond gehad, hè, als het ging over zaken des bonds. En dan keken ze me altijd aan alsof ik het over een instituut had dat op de maan zat." (gemeenteambtenaar)

Over het algemeen geldt dat het programma Meedoen er toe heeft bijgedragen dat er tussen bonden, gemeenten en verenigingen 'gewoon kortere lijntjes' zijn ontstaan en er 'structureler contact' bestaat. Terwijl de bonden in Meedoen de regie hebben voelen gemeente zich lokaal soms de belangrijkste 'spin-in-het-web'. Ook op verenigingsniveau zijn de geluiden over de samenwerking met bonden doorgaans positief. Hoewel er soms frictie was tussen de theoretische concepten bij de bond en de praktijkervaring van de vereniging.

“In het begin moesten we even strijden met elkaar van het is prachtig hoe jij het op die sheets hebt, maar sorry maar zo werkt het niet” (bestuurslid vereniging)

De samenwerking met de gemeenten is door de verenigingen als wisselend ervaren, en hing erg af van de mate van betrokkenheid van de gemeente bij de verenigingsondersteuning.

“Om nou te zeggen dat het stadsdeel (...) daar heel erg actief bij betrokken is geweest, nee” (bestuurslid)

“We zijn echt volwaardige gesprekspartner, of wij van hun, laat ik het zo zeggen (...) daarvoor was dat niet, door het project is dat van de grond gekomen” (bestuurslid)

Zaanstad was één van de gemeenten waar weinig aandacht was voor verenigingsondersteuning. Dit was terug te zien in de resultaten van de verenigingsenquête. Geen enkele vereniging uit Zaanstad was tevreden over de ondersteuning. Opvallend is dat de kleinere gemeenten, Zaanstad en Dordrecht, een lage tevredenheid scoren bij de verenigingen. Mogelijk dat dit verband houdt met de beperkte capaciteit bij de gemeenten vanwege het geringe aantal Meedoen verenigingen. De hoogste tevredenheid is geconstateerd bij de verenigingen uit Tilburg.

Tabel 4.3 Tevredenheid over de ondersteuning vanuit de gemeente (in procenten)

	totaal	Tilburg	Arnhem	Den Haag	Utrecht	Enschede
tevreden	31	65	56	50	50	45
neutraal	31	9	11	33	14	39
ontevreden	38	26	33	17	36	15
	Nijmegen	R'dam	Eindhoven	A'dam	Dordrecht	Zaanstad
tevreden	40	34	31	29	12	0
neutraal	40	37	44	21	47	27
ontevreden	20	29	25	50	41	73

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Tabel 4.4 Tevredenheid over ondersteuning vanuit de bond (in procenten)

	totaal	KNKV	KNVB	JBN	Atletiek unie	KNKF	KNGU	KNBSB	KNZB	NBB
tevreden	74	89	80	79	77	77	67	67	56	48
neutraal	16	0	16	21	15	14	22	0	25	19
ontevreden	9	11	4	0	8	9	11	33	19	32

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Sportvoorkeuren van gemeenten

Voor sommige takken van sport en bonden gold dat zij nog niet of nauwelijks op het netvlies stonden van gemeenten. Vechtsporten als thaiboksen hadden veelal geen positief imago bij gemeenten en de KNKF heeft veel moeten investeren om überhaupt als serieuze gesprekspartner te worden gezien. Dit vlotte steeds beter naarmate de Meedoenprojecten bij veel vechtsportscholen succesvol bleken.

“En je merkt gewoon, en dat hebben we in 4 jaar voor elkaar gekregen dat vechtsport is daarvoor, voor tijd voor vechtsport, echt een ondergeschoven kindje geweest. Dus het staat niet echt op het netvlies van de gemeente” (bondsmedewerker)

“Wij hadden daar heel veel moeite mee om twee redenen. 1, wij deden daar helemaal niks mee als stad, en we waren als de dood van je geeft steun aan zo 'n club en binnen

de kortste keren dan is er iemand neergestoken (...) er zit gewoon een hoop gajes in.”
(gemeenteambtenaar)

Toch blijven in de ogen van verenigingen enkele gemeenten aan hun “favoriete” sporten vasthouden, waardoor verenigingen uit andere takken van sport zich genegeerd voelen.

“Meisjesvoetbal, daar waren er meer te halen, daar heeft ze volgens mij alle uren voor ingezet. Voor korfbal en veel andere dingen was gewoon geen open deur. En ja, er moesten toch via die persoon dingen geregeld worden. (bestuurslid)

“Als de gemeente zegt; we stellen als speerpunt basketbal, voetbal en volleybal dan kan je hoog en laag springen maar dan gebeurt het niet” (bondsmedewerker)

Dit leidde bij sommige verenigingen tot frustraties. Vooral wanneer de sport die voor hun gevoel werd voorgetrokken werkte met wachtlijsten.

“Wie voetballen wil gaat voetballen en dat gaan ze toch wel doen, maar probeer dan ook wat anders te stimuleren!” (bestuurslid)

Afstemming en samenwerking

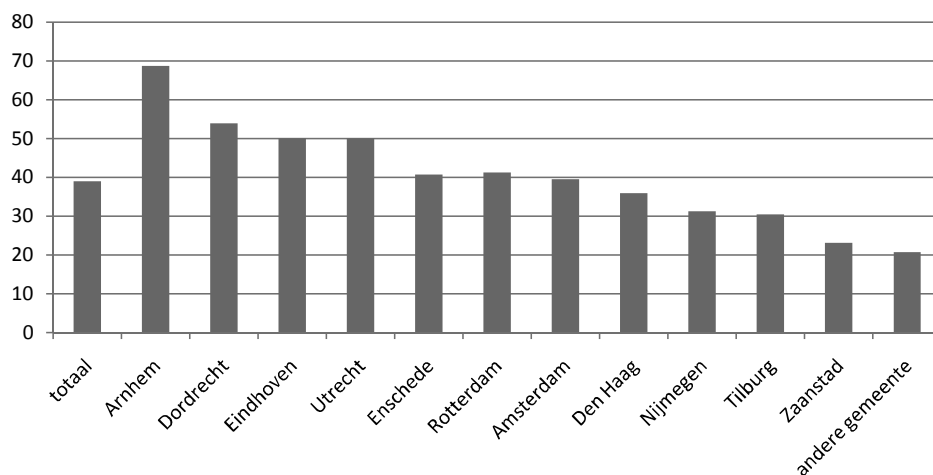
Naast de samenwerking tussen bonden, gemeenten en verenigingen zijn lokaal nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan tussen verenigingen, bijvoorbeeld in de vorm van een stichting, opgericht om gezamenlijk de opleiding en inzet van kader te verzorgen, aan belangenvertegenwoordiging richting gemeente en bond te doen (onder andere rond de accommodatie).

Samenwerkingsverbanden blijken soms lastig, omdat er veelal diverse gevoeligheden liggen tussen verenigingen op lokaal niveau. Maar door schaalvergroting kan de positie van de afzonderlijke clubs en van de betreffende sport op lokaal niveau veelal versterkt worden: *‘als je als blok kan opereren ben je sterker als sport’* (bondsmedewerker).

“Nu zijn ze in een stichting, trainen ze samen, hebben ze een topsportorganisatie die eruit voortvloeit, dat was anders niet gebeurd daar ben ik van overtuigd... Gemeente heeft wel als katalysator opgetreden, ja.” (bondsmedewerker)

“Al doe je concreet nog niks samen, het is wel fijn om contact te leggen met die andere verenigingen (...) het is wel fijn om een keertje van mening te wisselen weet je, zo van hoe kijk jij daar nou tegenaan” (bestuurslid/trainer)

Figuur 4.1 Tevredenheid over samenwerking met andere clubs (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

De samenwerking tussen de verenigingen lijkt niet in alle gemeenten even goed van de grond gekomen te zijn. Binnen de gemeente Arnhem is tweederde van de verenigingen tevreden over de samenwerking met andere verenigingen in Arnhem. Echter in Nijmegen, Tilburg en Zaanstad is minder dan één derde van de verenigingen tevreden over de samenwerking met andere clubs in de gemeente.

Sommige bonden stelden dergelijke samenwerkingsvormen als voorwaarde, maar onderkenden ook dat het in theorie veelal een eenvoudiger opgave leek dan dat het uiteindelijk in de praktijk bleek te zijn.

“Sommige verenigingen bestaan al zo lang en die doen uit historie, de een doet het altijd zus en de ander altijd zo.... Als je die nou een keer bij elkaar wil brengen dat gaat niet zo van hup een projectje en tsjakka. Dat gaat echt heel wat tijd overheen voordat je echt kan bouwen.” (bondsmedewerker)

“Het zit wel in sport ingebakken. We hebben allemaal onze eigen clubkleuren, en ons eigen honk waar we zitten, en er staat een hek omheen.” (gemeenteambtenaar)

In dergelijke lastige gevallen, als ook langdurig ‘masseren’ niet voldoende toenadering opleverde, kon veelal niet meer bereikt worden dan het afstemmen van plannen in onderling overleg. Bij succesvolle samenwerking konden verenigingen meer als een geheel naar buiten treden en elkaar helpen bij het geven van bijvoorbeeld clinics. Dat geldt vooral voor verenigingen uit dezelfde takken van sport en een enkele keer ook voor verenigingen uit verschillende takken van sport die van dezelfde accommodatie gebruik maken of bijvoorbeeld ‘buren’ zijn op een sportpark.

4.4 Bovenlokale samenwerking

Op lokaal én landelijk niveau werd ook ingezet op uitwisseling van informatie tussen verenigingen. Sommige Meedoen-bonden (AU, NBB, KNKV) organiseerden een of meerdere malen per jaar met succes bijeenkomsten voor alle Meedoen-verenigingen, waarin kennisoverdracht en uitwisseling van ervaringen centraal stonden. Bij andere bonden (o.a.

KNGU) bleek de animo voor dergelijke bijeenkomsten geringer en bleef de opkomst beperkt tot een vaste groep geïnteresseerden. Naast face-to-face bijeenkomsten werd ook via nieuwsbrieven en contactlijsten geprobeerd onderlinge contacten laagdrempelig te maken en uitwisseling en samenwerking te bevorderen. Dat het elkaar zien de drempel verlaagt om contact op te nemen was ook de reden voor de sporttakoverkoepelende bijeenkomsten van NISB. Maar nabijheid (*proximity*) lijkt in het algemeen toch een belangrijke voorwaarde voor verdergaande samenwerking.

Naast de reguliere gemeentelijke bijeenkomsten kwamen de G4 (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht) extra bij elkaar, ook al vond niet iedereen dat dit meeropbrengst opleverde. Net als voor verenigingen gold, was ook de kans op samenwerking tussen bonden groter wanneer ze elkaars 'buren' waren en bijvoorbeeld in hetzelfde pand zaten (zoals in het Huis van de Sport). Maar ook zonder het tot stand komen van samenwerking gaven gemeente aan dat het onderdeel zijn van hetzelfde project een onderlinge band schepte.

"Ik vond het zelf echt heel bijzonder en uniek dat je aan hetzelfde project werkt met 11 gemeenten (...) ook stimulerend moet ik zeggen, dat je ook echt steun aan elkaar hebt. (gemeenteambtenaar)

4.5 Landelijke coördinatie en ondersteuning

De landelijke coördinatie van het programma was in handen van het NISB. Zij had de taak om kennisuitwisseling te stimuleren, partijen te ondersteunen bij hulpvragen en de uitrol naar andere gemeenten, bonden en verenigingen mogelijk te maken. Voor veel bonden was NISB als coördinerende en overkoepelende ondersteunende partij een redelijk nieuwe partner. Dat gold nog in sterkere mate voor de NSA, die pas iets later in beeld kwam, en waarvan expertise en takenpakket inhoudelijk aansluiten bij het programma Meedoen.

Gezien de bij NISB aanwezige expertise op het gebied van wijkgericht werken en interculturalisatie (o.a. bereiken, behouden en opleiden van etnische minderheden) trachtte zij vanaf het begin de bonden en gemeenten te equiperen met inhoudelijke kennis en praktische handvatten om te werken aan de geformuleerde Meedoen doelen. Dat kreeg zowel vorm via communicatie zoals het verspreiden van kennis en informatie (website, brochures, DVD's) als via één-op-één ondersteuning aan gemeenten en bonden. Daarnaast kreeg de aansturende en faciliterende rol van NISB vooral gestalte in het monitoren van de voortgang - "doet iedereen wat hij heeft beloofd te doen" (ondersteuner) - en het samenbrengen van verschillende betrokken partijen om netwerken te vormen en kennis uit te wisselen. Tijdens deze (platform)bijeenkomsten was naast onderlinge interactie tevens ruimte voor het (plenair) agenderen van relevante inhoudelijke thema's en het bespreken van voortgang en organisatorische knelpunten.

"Op zich heb ik de ondersteuning van NISB als prettig ervaren, die hebben echt ondersteund in de organisatie van bepaalde activiteiten, ze hebben die kennisontwikkeling heel uitgebreid aangereikt" (bondsmedewerker)

De overkoepelende aansturing en ondersteuning vanuit NISB en NSA is in de loop van het programma versterkt, nadat er in het eerste jaar nog de nodige opstartproblemen lagen en de aanloopfase (onder meer bij de selectie verenigingen) bij sommige bonden en gemeenten lang duurde. Uit de interviews met de bonden en gemeenten komt zowel het initiële belang van de landelijke coördinatie en ondersteuning naar voren als ook de afnemende betekenis en de groeiende zelfstandigheid van de verschillende partners.

Vrijwel alle gemeenten en bonden beschouwden de gezamenlijke bijeenkomsten van bonden en gemeenten afzonderlijk en de grotere platformbijeenkomsten als nuttig en positief om elkaar te kunnen zien en spreken en voor het uitwisselen van ervaringen en nuttige voorbeelden.

“De rol van het NISB heb ik in de eerste, anderhalf jaar, twee jaar, gewaardeerd in die zin dat het heel nuttig was dat zij informatiebijeenkomsten hadden, dat we konden contacten met anderen bonden en gemeenten. Even platgezegd dat zij de momenten hebben gecreëerd dat wij elkaar collectief zagen.” (bondsmedewerker)

“Voor mij waren de congressen alleen maar de borrels zegmaar, want het is denk ik wel heel goed om met alle gemeentes en alle bonden gewoon daar te zijn, want in de wandelgangen kan je snel dingen regelen.” (gemeenteambtenaar)

Een vrijwel unaniem geluid was echter ook dat de bijeenkomsten de laatste jaren inhoudelijk niet veel toegevoegde waarde hadden en de frequentie misschien wat aan de hoge kant was. De deelnemers gingen niet meer naar de bijeenkomsten vanwege de inhoudelijke input en hadden soms moeite met de in hun ogen weinig vernieuwende thema's en 'herhaling van zetten'. Veel bonden en gemeenten lijken - al dan niet terecht - gaandeweg het gevoel te hebben gekregen op eigen benen te kunnen staan en de aansturende organisatie inhoudelijk te zijn 'ontgroeid'. Grote steden waren sowieso reeds langer actief met Meedoen thema's als interculturalisatie en hadden niet het gevoel iets nieuws te kunnen leren. En ook diverse bonden waren eerder geneigd om Meedoen kennis 'in eigen huis' te zoeken.

“Ik denk dat het platform, of de overlegstructuur na anderhalf, twee jaar een gedeelte van de waarde heeft verloren omdat we zelfstandig de contacten wel hadden en de projecten toen in gang waren gezet... en dat de NISB vanaf dat moment een beetje geforceerd aan het zoeken is van waar ligt onze meerwaarde in het project.” (bondsmedewerker)

“Qua inhoud vond ik het echt, ja twee keer niks. Matig tot slecht (...) er werd niks nieuws verteld ofzo.” (gemeenteambtenaar)

Tekenend voor de zelfverzekerdheid (en wellicht enige zelfoverschatting) over de eigen kennis en competenties gaven de meeste bonden en gemeenten aan dat ze meer kwamen brengen dan halen.

“Wij waren een van de eerste organisaties, en waren nog heel snel om over dit soort dingen na te denken, ik denk dat ik 80% van kennis gebracht heb en 20% gehaald heb” (bondsmedewerker)

Enkele bonden en gemeenten benoemden wel expliciet dat ze baat hadden bij effectieve voorbeeldprojecten en –aanpak van collega's. Mogelijk hebben de verschillende ondersteunende producten en bijeenkomsten een grotere impact gehad op de werkwijze en uiteindelijk succesvolle opbrengsten dan bonden en gemeenten willen toegeven of dan ze zich überhaupt realiseren.

“Misschien beseffen we ook niet dat we er toch iets aan hebben gehad.” (bondsmedewerker)

Waar NISB vooral algemene informatie en ondersteuning bood, maar ook voor specifieke vragen van bonden en gemeenten 'altijd goed bereikbaar' was, ontwikkelde de ondersteuning vanuit de NSA zich vooral als meer praktijkondersteunend en probleemoplossend. Zij trok de kar op een aantal inhoudelijke thema's (pedagogisch klimaat, allochtone meiden en jeugdsportmarketing), maar verleende daarnaast vooral ook meer vraaggestuurde ondersteuning op maat bij sportbonden en gemeenten. Voor sommigen bleef de rol van NSA erg onduidelijk ('ze waren er ook opeens', 'kwamen uit de lucht vallen'), anderen maakten 'dankbaar gebruik' van het nieuwe ondersteuningsaanbod en ervoeren de neutrale projectondersteuning van de NSA als welkome praktische aanvulling.

“Er kwamen steeds meer mensen van NISB, toen kwam NSA er nog bij.... Het was onduidelijk wie wat deed, en ik vraag me ook wel af of dat nodig was, zoveel mensen.”
(bondsmedewerker)

“Je merkt ook wel dat verenigingen of mensen soms reageren richting de gemeente of de bond, weet je wel, echt als een bolwerk. Nu zit je er als centraal persoon erbij en wordt je sneller gezien als iemand die met hun mee kan denken” (ondersteuner)

Waar de ondersteuners zelf aangeven dat hun rol gedurende het gehele project belangrijk is geweest en het naast vraaggerichte ondersteuning ook van belang bleef om bonden en gemeenten blijvend kritisch te laten reflecteren op gemaakte keuzes, wordt de meerwaarde van aanbodgerichte ondersteuning vanuit veel gemeenten en bonden betwijfeld. Daarnaast geven verenigingen aan maar beperkt meerwaarde te zien in de rol van organisaties die sporttakoverstijgende ondersteuning bieden.

Ongeveer de helft van twintig geïnterviewde verenigingen is op de hoogte van het NISB. Zij kennen NISB vooral vanwege de organisatie van congressen en het opnemen van video-materiaal voor op de DVD. Een enkeling is bekend met de producten van NISB, die door deze verenigingen getypeerd worden als ‘leuk’, maar niet noodzakelijkerwijs als leerzaam. NSA is slechts bij een enkele vereniging bekend vanwege de geleverde hulp in een probleemsituatie.

4.6 Conclusie

Op alle niveaus is bij aanvang van het project gewerkt aan een basisstructuur om de activiteiten van het Meedoen project goed in te kunnen bedden. Het versterken van de organisatie van de bonden en de verenigingen is een belangrijk onderdeel geweest, dat zeker bij de verenigingen prominent aanwezig was gedurende het gehele programma Meedoen. Daarnaast is de vereniging steviger verankerd in het lokale netwerk en heeft het in de gemeente een natuurlijke gesprekspartner gevonden. Mede door de versterking van de vereniging en de overlegstructuren op lokaal niveau vanuit het Meedoen programma hebben verenigingen invulling kunnen geven aan de maatschappelijke rol. Verenigingen zijn tevreden over de ondersteuning die zij vanuit de bond en gemeente hebben ontvangen. Verenigingen hebben nagenoeg geen landelijke ondersteuning ontvangen en zijn maar zeer beperkt bekend met NISB en NSA.

5. Ledenwerving – de opbrengsten

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de kwantitatieve opbrengsten van het Meedoen programma. Hierbij ligt de nadruk op de ontwikkeling van sportdeelname in verenigingsverband binnen de Meedoen gemeenten en de toename van leden bij de deelnemende verenigingen. Uiteraard is hier vanuit de oorspronkelijke doelstellingen van het programma aandacht voor de sportdeelname van allochtone jeugd. Op basis van de ledentellingen van de bonden uit het programma, de sportdeelname onderzoeken van de betrokken gemeenten en de ledentellingen van NOC*NSF beschrijven we de kwantitatieve opbrengsten van het project Meedoen.

5.1 Ontwikkeling ledenaantallen en samenstelling ledenbestand

De ledengroei en de verandering in ledensamenstelling van de Meedoen-verenigingen zijn vanaf de start van het project nauwkeurig bijgehouden. Vanaf de 0-meting in 2007 heeft jaarlijks een ledentelling plaatsgevonden bij de Meedoen-verenigingen, afgesloten met een 3-meting eind 2010.

Tabel 5.1 Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

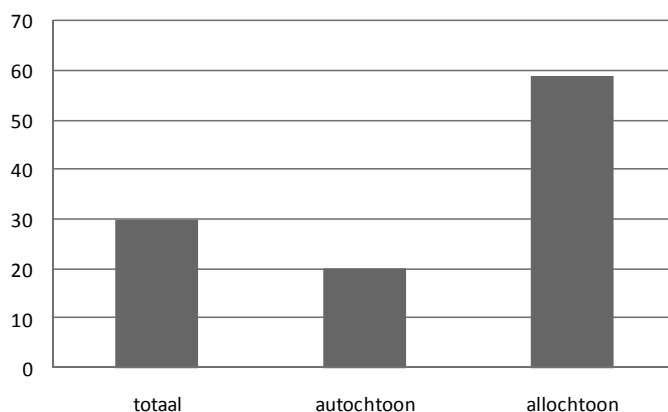
Etniciteit	0-meting totaal < 6 -23 jaar			1-meting totaal < 6 -23 jaar		
	m	v	t	M	v	t
Autochtoon	48.407	17.070	65.477	52.808	18.942	71.750
Niet-westers allochtoon	19.910	3.091	23.000	23.632	4.787	28.420
Westers allochtoon	339	228	567	493	287	780
Onbekend	155	59	214	125	91	216
Totaal	68.812	20.449	89.261	77.058	24.107	101.165
Etniciteit	2-meting totaal < 6 -23 jaar			3-meting totaal < 6 -23 jaar		
	m	v	t	M	v	t
Autochtoon	56.028	19.503	75.531	57.991	20.514	78.505
Niet-westers allochtoon	26.757	5.915	32.671	29.114	7.390	36.504
Westers allochtoon	610	438	1.048	704	494	1.198
Onbekend	138	166	304	97	78	175
Totaal	83.533	26.021	109.554	87.906	28.476	116.382

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Vanaf de 0-meting in 2007 is elk jaar een groei te noteren van de leden bij de Meedoen verenigingen. Deze groei neemt over de jaren wel wat terug. Waar in het eerste jaar een groei van 12.000 leden is te zien, is in het laatste jaar, tussen 2009 en 2010 een groei van 7.000 leden genoteerd. De totale groei voor de periode 2007-2010 waar de metingen betrekking op hebben, bedraagt ruim 27.000 jeugdleden. Deze groei heeft zich in aantal evenredig voorgedaan bij de autochtonen en niet-westerse allochtonen (zie tabel 5.1), met een groei 13.504 niet-westerse allochtone jeugdleden en 13.028 autochtone jeugdleden. Kijken we echter naar de procentuele groei dan is een bovengemiddelde groei van niet-westerse allochtone jeugdleden te constateren

(zie figuur 5.1). Waar het totale ledenbestand met 30 procent is toegenomen in 2010 ten opzichte van het basisjaar (0-meting 2007) is het aantal allochtonen met 59 procent toegenomen, terwijl de autochtonen een groei van 20 procent laten zien⁶. Opvallend is vooral het toegenomen aantal niet-westerse allochtone meisjes bij de Meedoen verenigingen. De verenigingen hebben het aantal niet-westerse allochtone jeugdleden meer dan verdubbeld, waarmee deze groep relatief gezien een grotere groei laat zien dan de niet-westers allochtone jongens en de autochtone meisjes (zie tabel 5.1).

Figuur 5.1 Groei aantal jeugdleden tijdens Meedoen (in procenten)

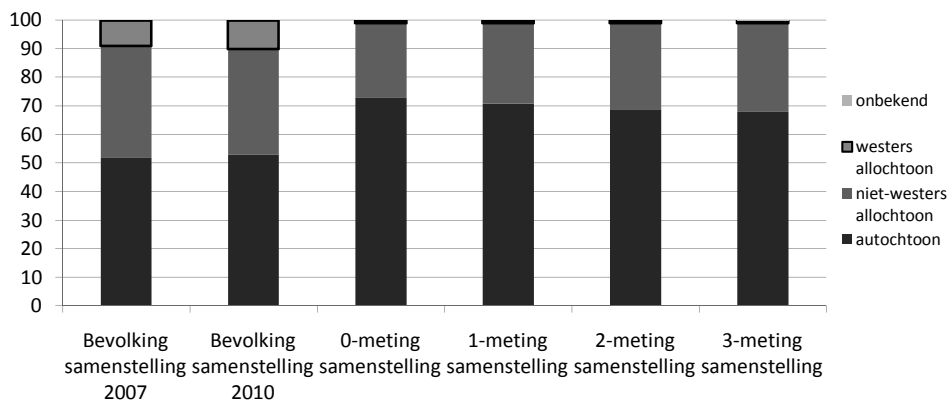
Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Samenstelling ledenbestand

Eén van de doelstellingen van het Meedoen-programma was het ledenbestand zo veel mogelijk op de bevolkingssamenstelling te doen lijken. De relatief sterke toename van de allochtone jeugdleden doet vermoeden dat de samenstelling van de Meedoen verenigingen is veranderd. Figuur 5.2 laat zien dat deze groei van allochtone jeugdleden ieder jaar invloed heeft gehad op de samenstelling van het ledenbestand. Desondanks vormen de Meedoen-verenigingen nog geen afspiegeling van de bevolkingssamenstelling, maar is het hier wel steeds meer op gaan lijken. Van de 4- tot 23-jarigen in de elf projectgemeenten is 37 procent van niet-westerse allochtone afkomst. Het aandeel van deze groep binnen de Meedoen verenigingen bedroeg bij de 0-meting nog 26 procent, maar is inmiddels gestegen naar 31 procent van de jeugdleden (zie bijlage 2).

⁶ Het is overigens niet uitgesloten dat een deel van de stijging van de allochtone jeugd het gevolg is van een betere registratie van de achtergrond van de leden, doordat bij een deel van de bonden naar etniciteit is gevraagd op het inschrijfformulier.

Figuur 5.2 Vergelijking opbouw bevolking tot 23 jaar* en de opbouw ledenbestand naar etniciteit tot 23 jaar bij Meedoen-clubs bij 0-, 1-, 2- en 3-meting

Bron: CBS (CBS bevolkingscijfers van de elf deelnemende gemeenten 0-25 jaar, januari 2007 / 2010), Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

De groei van het aantal allochtone jeugdleden was een belangrijk onderdeel van het Meedoen-programma, maar niet alle bonden en verenigingen namen dit als primaire doelstelling op bij de uitvoering van het project. Zo gaf in de verenigingsenquête 13 procent van de verenigingen aan de groei van het aantal allochtone jeugdleden niet als doel van het programma te zien. De verenigingen die overigens wel hebben ingezet op het vergroten van het aantal allochtone jeugdleden zijn in meerderheid tevreden over deze groei, maar meer hierover in hoofdstuk zeven (zie o.a. figuur 7.2).

5.2 Ontwikkelingen bij bonden

Alle cijfers over de ontwikkelingen bij de deelnemende bonden in de diverse specifieke gemeenten zijn te vinden in de bijlagen 1,2 en 3 (bonden) en 4 (gemeenten). Onderstaand vatten we de belangrijkste bevindingen samen.

Voortgang ledenaantallen bij bonden

De verantwoordelijkheid voor het Meedoen programma is voor een groot deel neergelegd bij de bonden. De bonden waren dus vanuit het programma gebonden aan het monitoren van de ledentalontwikkeling bij hun deelnemende verenigingen. De hiervoor gepresenteerde cijfers zijn afkomstig uit deze ledentellingen. In deze paragraaf gaan we in op de afzonderlijke cijfers waarbij aandacht is voor de groei die per bond is gerealiseerd.

Elke bond heeft op basis van de ledentellingen van de Meedoen verenigingen in grote of kleine mate een groei laten zien in ledental gedurende het project (zie tabel 5.2). De KNKV heeft de minste leden erbij gekregen terwijl de KNVB en de KNKF in absolute aantallen het meest in ledental zijn gegroeid. Procentueel gezien is de KNKF de bond met verreweg de grootste groei, met meer dan een verdubbeling van het aantal leden gedurende het project. Verder valt bij de

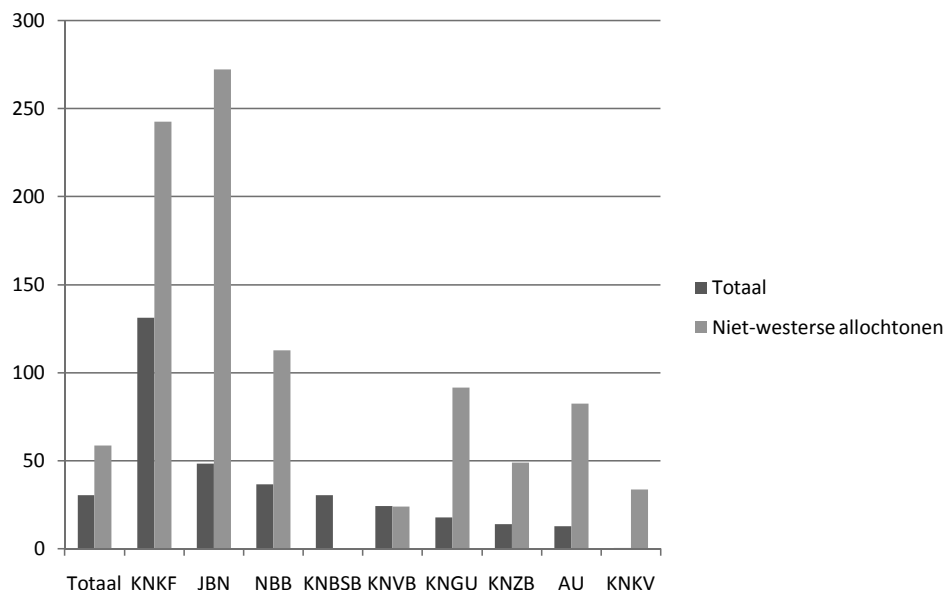
KNKV op dat de nieuwe allochtone leden het verlies aan autochtone leden hebben gecompenseerd (zie ook bijlage 3).

Tabel 5.2 Verandering in aantal leden tot 23 jaar bij de bonden tussen de 0- en 3-meting

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	731	220	-127	361	2.250	-59	9.219	158	275	13.028
Niet-westerse allochtonen	618	352	334	808	5.626	65	3.917	883	901	13.504
<i>Turks</i>	93	55	5	211	1.229	35	154	238	287	2.307
<i>Marokkaans</i>	143	88	0	152	2.292	9	1.257	298	88	4.327
<i>Surinaams</i>	159	78	5	83	715	-4	0	113	122	1.271
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	27	55	299	99	318	8	0	52	49	907
<i>Overig niet-westers</i>	196	76	25	263	1.072	15	2.505	182	355	4.689
Westerse allochtonen	139	50	-3	26	260	16	0	100	43	631
Onbekend	-127	0	0	0	120	-7	0	-25	0	-39
Totaal	1.361	622	204	1.195	8.256	13	13.135	1.116	1.219	27.121

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Figuur 5.2 Relatieve groei per bond (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Noot: de relatieve groei van het aantal niet-westerse allochtonen bij de KNBSB bedroeg 982%, deze staaf is vanwege de leesbaarheid echter niet opgenomen in de figuur.

Om een beter beeld te krijgen van de groei bij de verenigingen is ook per bond gekeken hoeveel leden er per deelnemende vereniging bij zijn gekomen. Hierbij is tevens aandacht besteed aan het aantal nieuwe niet-westerse allochtone jeugdleden per verenigingen.

Tabel 5.3 Aantal extra leden tot 23 jaar en gemiddeld aantal extra leden per club naar bond tussen 0- en 3-meting

	Aantal clubs	Aantal extra leden	Gemiddeld per club	Aantal extra niet-westerse allochtone leden	Gemiddeld per club	Aantal extra niet-westerse allochtone meisjes	Gemiddeld per club
JBN	25	1.361	54	618	25	131	5
Atletiekunie	20	622	31	352	18	171	9
KNBSB	10	204	20	334	33	109	11
KNGU	23	1.195	52	808	35	578	25
KNKF	100	8.256	83	5.626	56	2.010	20
KNKV	20	13	1	65	3	15	1
KNVB	276	13.135	48	3.917	14	514	2
KNZB	32	1.116	35	883	28	442	14
NBB	32	1.219	38	901	28	329	10
Totaal*	538	27.121	50	13.504	25	4.299	8

Leeswijzer: JBN heeft 25 Meedoen clubs. Er zijn totaal 1.361 nieuwe leden bijgekomen, per club zijn dat er gemiddeld 25, waarvan 5 meisjes.

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

De deelnemende verenigingen hebben een gemiddelde groei van 50 jeugdleden weten te realiseren gedurende het programma, waarvan gemiddeld 25 jeugdleden van niet-westerse allochtone afkomst zijn. Gemiddeld zijn er per deelnemende vereniging 8 niet-westerse allochtone meisjes lid geworden.

De groei bij de niet-westerse allochtone meisjes is voor bijna de helft de verdienste van de KNKF. Met een aanwinst van 2.010 niet-westerse allochtone meisjes hebben zij een grote winst geboekt. Zetten we de aanwinst van allochtone meisjes af tegen het aantal verenigingen, dan is het echter de KNGU die met 25 nieuwe niet-westerse allochtone meisjes per vereniging het beste scoort. De KNKV en de KNVB hebben per vereniging de minste nieuwe niet-westerse allochtone meisjes weten te begroeten (respectievelijk 1 en 2 per vereniging).

In het laatste jaar is door de NBB een relatief grote groei gerealiseerd in het ledental. De reden hiervoor lijkt gelegen in nieuw ontwikkeld aanbod. Het aantal verenigingen dat basketball'sCool activiteiten aanbiedt is toegenomen en hiermee ook het aantal leden dat een basketball'sCool lidmaatschap⁷ heeft. In 2009 waren er 360 basketball'sCool leden en dat is nu

⁷ Een Basketball'sCool lidmaatschap is een lidmaatschap voor een jaar dat automatisch afloopt waarbij niet deel wordt genomen aan officiële competities maar alleen trainingen worden gevolgd

toegenomen naar 750 leden, mede als gevolg van een verdubbeling van het aantal verenigingen dat deze activiteiten aanbiedt.

Bij KNKV heeft nagenoeg geen ledengroei plaatsgevonden. Bij de JBN kan worden opgemerkt dat niet alle leden van de verenigingen lid zijn van de JBN. In een analyse die de JBN in Arnhem heeft uitgevoerd blijkt dat het project voor de verenigingen meer leden heeft opgeleverd dan in de ledencijfers van JBN is terug te vinden. Het laatste projectjaar heeft de JBN wel geprobeerd om het aandeel leden van de verenigingen dat lid is van de JBN te vergroten. Er zijn voorbeelden van verenigingen die als gevolg van een oproep van de JBN het inschrijfformulier heeft aangepast zodat leden automatisch lid zijn van de JBN, tenzij anders wordt aangegeven.

Een andere wijze om naar de groei te kijken is op basis van de procentuele groei die de bonden hebben gerealiseerd ten opzichte van het basisjaar. In onderstaande tabel is in indexcijfers weergegeven hoe het ledental zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het basisjaar 2007.

Tabel 5.4 Ontwikkeling aantal niet-westerse allochtone leden per bond (in indexcijfers)

	0-meting	1-meting	2-meting	3-meting
JBN	100	243	308	372
AU	100	125	167	182
KNBSB	100	785	915	1082
KNGU	100	138	154	192
KNKF	100	194	282	343
KNKV	100	134	123	134
KNVB	100	112	119	124
KNZB	100	104	115	149
NBB	100	117	163	213
Totaal	100	124	142	159

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Alle deelnemende bonden laten op basis van de Meedoen verenigingen een ledengroei van meer dan 15 procent zien binnen de groep niet-westerse allochtone jeugd. De grootste groei is geconstateerd bij de KNBSB, maar dat is mede het gevolg van het beperkte aantal niet-westerse allochtonen jeugdleden (35 leden) bij de start van het programma.

Tabel 5.5 Ontwikkeling aantal leden per bond (in indexcijfers)

	0-meting	1-meting	2-meting	3-meting
JBN	100	123	128	148
AU	100	100	106	113
KNBSB	100	126	133	130
KNGU	100	115	114	118
KNKF	100	149	200	231
KNKV	100	98	104	100
KNVB	100	111	119	124
KNZB	100	111	110	114
NBB	100	105	116	137
Totaal	100	113	123	130

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Ondanks deze groei zijn niet alle doelen die de bonden zichzelf vooraf op dit terrein hadden gesteld ook gerealiseerd. Weliswaar heeft de KNKF de eigen doelstelling van 2.000 nieuwe allochtone leden ruimschoots gerealiseerd (5.626 nieuwe allochtone leden), maar de andere bonden zijn daar minder goed in geslaagd. De Atletiekunie had zichzelf ten doel gesteld om 1.200 nieuwe allochtone leden te realiseren bij de Meedoen verenigingen. Met 352 nieuwe niet-westerse allochtone leden en 50 westerse allochtone leden (zie tabel 5.2) is deze doelstelling niet gerealiseerd. De KNVB had een nevendoelstelling in de uitvoering meegenomen om landelijk in de periode 2005-2010 25.000 jongeren lid te laten worden van een voetbalvereniging. Met de gerealiseerde groei van 3.917 allochtone jeugdleden in de Meedoen gemeenten is hier in het project in ieder geval een flinke stap in gezet. Een ander streven van de KNVB was om een kwart van de nieuwe leden uit meisjes te laten bestaan. De meisjes zijn echter verantwoordelijk voor achttien procent van de totale groei bij de voetbalbond. De KNGU heeft met de 808 nieuwe niet-westerse allochtone jeugdleden weten te voldoen aan de gekwantificeerde doelstelling van 500 nieuwe allochtone leden tijdens de projectperiode. Maar in het projectplan werd uitgegaan van een deelname van 10 deelnemende verenigingen en hiermee een gemiddelde ledengroei van 50 allochtone jeugdleden per vereniging. De 23 deelnemende KNGU verenigingen hebben er echter gemiddeld 35 allochtone jeugdleden bij gekregen. Ook de NBB heeft de haar zelf opgelegde doelstelling van 1.500 nieuwe allochtone jeugdleden niet weten te realiseren, maar is blijven steken op een groei van 901 allochtone jeugdleden.

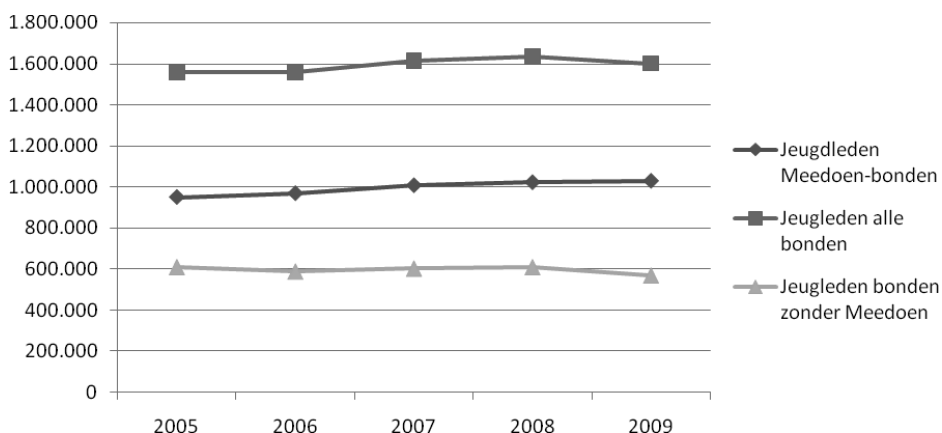
Ledenrapportage NOC*NSF

In deze paragraaf zetten wij de cijfers van alle bonden af tegen de cijfers van de Meedoen-bonden, op basis van de ledentellingen van NOC*NSF. Hierbij dient opgemerkt te worden dat in de ledentellingen van NOC*NSF de leden van de KNKF niet volledig worden meegenomen. De leden van de Meedoen verenigingen maken bijvoorbeeld geen deel uit van de door NOC*NSF geregistreerde leden van de KNKF. Hierdoor is besloten om de leden van de KNKF buiten de telling te houden.

Uit figuur 5.3 blijkt dat het aantal jeugdleden bij Meedoen-bonden tussen 2005 en 2009 gegroeid is, terwijl bij de niet-Meedoen bonden een lichte daling wordt geconstateerd. Daarbij

dient nog te worden opgemerkt dat de bond met de meeste groei, de KNKF, in de vergelijking met de cijfers van NOC*NSF niet wordt meegenomen.

Figuur 5.3 Ontwikkeling aantal jeugdleden 2005-2009 (in absolute aantallen)

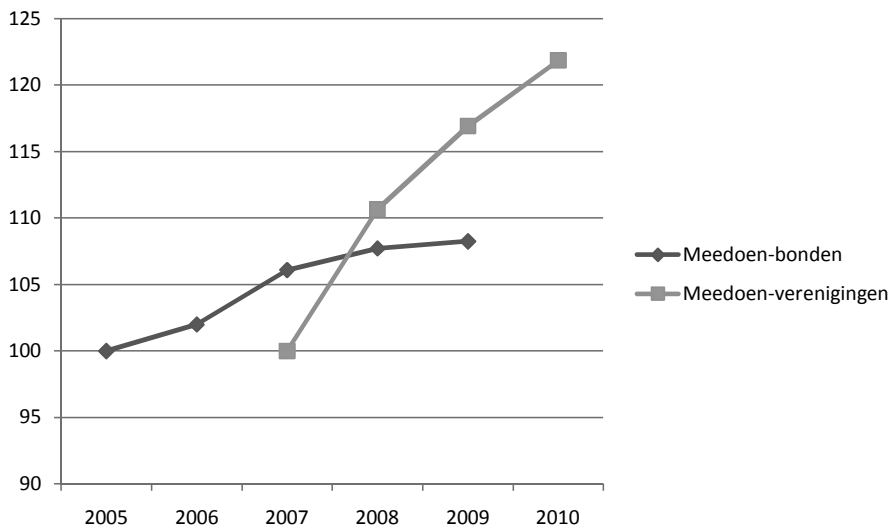

bron: NOC*NSF (Ledentalrapportages 2005-2009, 2010)

Noot: de daling van het ledental in 2009 is te wijten aan een definitieverschil in de metingen. De nieuwe criteria die door NOC*NSF worden gehanteerd zijn:

- lid betaalt jaarlijks minimaal € 5 bondsafdracht
- lidmaatschap is bewust aangegaan
- sporter stemt aantoonbaar in met voorwaarden bond en/of vereniging

Een goede vergelijking van de Meedoen bonden met de cijfers van NOC*NSF is lastig door de gewijzigde definitie van NOC*NSF voor haar eigen ledentelling in de projectperiode van Meedoen. Daarnaast is, zoals eerder al opgemerkt, bij NOC*NSF geen volledig overzicht van de leden van de KNKF verenigingen die in het programma Meedoen participeren. Een mogelijkheid om het succes van Meedoen consistent te meten is een vergelijking van de Meedoen verenigingen met de totale ontwikkeling die de eigen bond heeft doorgemaakt. Voor de ontwikkeling van de ledenaantallen van de bond gebruiken we de ledentellingen die de bonden hiervoor aan NOC*NSF hebben verstrekt.

Figuur 5.4 Ontwikkeling jeugdeden meedoen bonden en meedoen verenigingen (in indexcijfers)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

De Meedoen verenigingen laten een sterkere groei zien dan hun bonden. Waarbij opgemerkt moet worden dat de verenigingen van de KNKF, de sterkst gegroeide verenigingen binnen het programma, ook in het bovenstaande niet zijn meegeteld. Het lijkt erop dat binnen deze bonden vooral de verenigingen die aan het programma meededen hebben bijgedragen aan de groei van de bond.

5.3 Ontwikkelingen bij gemeenten

De ontwikkelingen die zich bij de Meedoen verenigingen hebben voorgedaan zijn ook op lokaal niveau weer te geven. Door een uitsplitsing te maken van de ledentalontwikkeling per gemeente wordt zichtbaar of de groei in het Meedoen programma zich bij alle gemeente heeft voorgedaan, of dat inspanningen van de ene gemeente een beter resultaat hebben opgeleverd dan bij andere gemeenten.

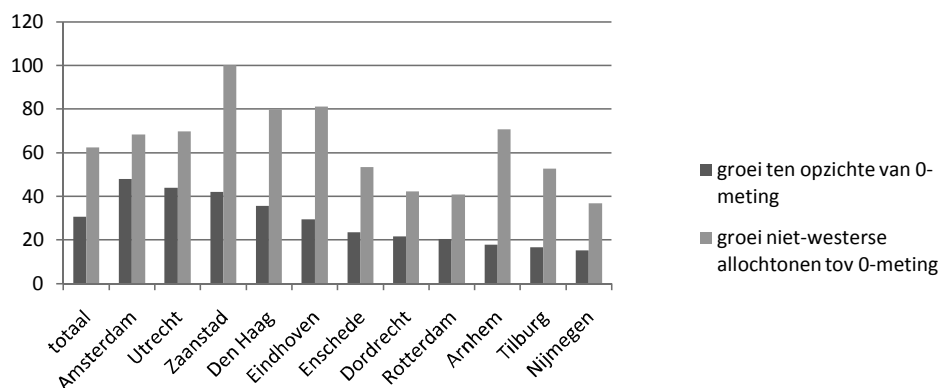
Tabel 5.6 Ledentalontwikkeling Meedoen verenigingen tussen 0-meting en 3-meting naar gemeente (2007–2010)

	Totaal	Amsterdam	Arnhem	Den Haag	Dordrecht	Eindhoven
Autochtoon	13.028	3.423	149	1.128	533	871
Niet-westerse allochtoon	13.504	3.787	714	2.202	302	1.052
Westers allochtoon	631	106	15	102	49	31
Onbekend	-39	72	2	19	0	7
Totaal	27.121	7.388	880	3.451	884	1.961
% groei ten opzichte van 0-meting	30	47	18	35	19	28
% groei nw all tov 0-meting	59	67	71	78	40	79

	Enschede	Nijmegen	Rotterdam	Tilburg	Utrecht	Zaandstad
Autochtoon	850	385	955	506	2.199	612
Niet-westerse allochtoon	622	297	1.759	730	1.721	785
Westers allochtoon	91	13	114	65	45	49
Onbekend	16	7	-33	-1	10	7
Totaal	1.580	703	2.796	1.301	3.975	1.453
% groei ten opzichte van 0-meting	22	15	20	16	43	42
% groei nw all tov 0-meting	51	37	38	52	69	100

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Figuur 5.5 Groei van totaal aantal jeugdleden en aantal niet-westerse allochtone jeugdleden in 3-meting in procenten ten opzichte van 0-meting naar gemeente (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen Alle Jeugd door Sport, 2010)

Alle gemeenten laten een groei zien van het ledenaantal bij de Meedoen verenigingen tijdens de duur van het programma. De meest nieuwe leden zijn bij de verenigingen in de G4 (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) te vinden. Daarnaast heeft Zaanstad er voor haar omvang relatief veel jeugdleden bij gekregen. Kijken we niet naar het aantal nieuwe leden, maar naar de

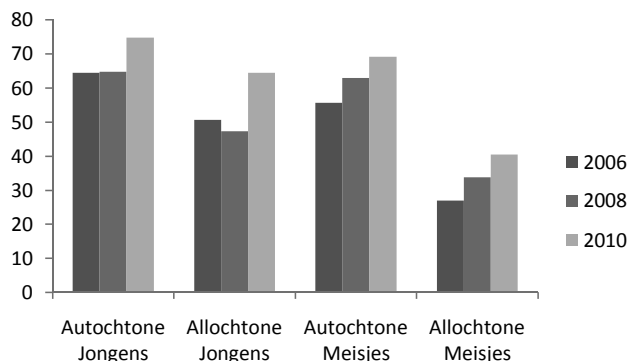
procentuele stijging tussen de 0-meting en 3-meting dan heeft Zaanstad zich in de top drie genesteld. Na Amsterdam met een ledenstijging van 47 procent en Utrecht met een stijging van 43 procent volgt Zaanstad met 42 procent meer leden in 2010 ten opzichte van 2007. Den Haag is met een ledenstijging van 35 procent ook een gemeente met een bovengemiddelde toename. De gemeenten die in relatieve zin achterblijven in groei zijn Nijmegen (15%), Tilburg (16%). Naast deze gegevens, die afkomstig zijn uit de ledentellingen van bonden, beschikken we van zes van de elf gemeenten over aanvullende gegevens over de sportdeelname in het algemeen of de sportdeelname in verenigingsverband. Aangezien de gemeentelijke onderzoeken een eigen looptijd hebben, onafhankelijk van het Meedoen project, konden sommige gemeenten geen relevante data aanleveren. De zes gemeenten waar wij gegevens van hebben ontvangen, hebben gedurende het Meedoen project op verschillende momenten en op verschillende wijze informatie verzameld over de sportdeelname van de jeugd uit de gemeente. Hiermee kunnen zij op lokaal niveau de ontwikkeling van de sportdeelname van de allochtone jeugd in beeld brengen. Doordat de onderzoeken tussen de gemeente veel verschillen vertonen, bijvoorbeeld in jaar van afdeling, veldwerkmethode, steekproeftrekking, vraagstelling en wijze van analyse is het niet mogelijk om de resultaten van de gemeenten onderling te vergelijken (zie ook Hoekman & van den Dool, 2009). Wel is het mogelijk om per gemeente te kijken naar de ontwikkeling van de sportdeelname gedurende het Meedoen project. De data van de gemeenten laat de verandering in sportdeelname van de jeugd over de hele stad zien. Dit maakt het mogelijk om de ontwikkeling van de Meedoen verenigingen te spiegelen tegen de ontwikkeling van de sportdeelname in de gemeente. In totaal bespreken wij de gegevens van zes van de elf gemeenten die mee hebben gedaan aan het project.

Sportdeelname in het algemeen

Allereerst geven we een overzicht van de gegevens die over de sportdeelname van de jeugd voorhanden zijn in de gemeenten. We beginnen hiervoor met de gegevens van de gemeente Den Haag.

In Den Haag is het percentage regelmatig sporters (< 60 x per jaar) bij zowel allochtone als autochtone jongeren (4 -23 jaar) in de Meedoen periode gestegen. (Gemeente Den Haag, 2010). De allochtone meisjes vertonen de grootste stijging (ongeveer 14%), waardoor nu 40 procent van de allochtone meisjes regelmatig sport. Het verschil met de autochtone meisjes is nog steeds groot, daarvan sport ongeveer 68 procent regelmatig. Ook het verschil in reguliere sportdeelname tussen allochtonen en autochtonen is (nog) niet gedicht, wel is dit verschil kleiner geworden (5 procentpunten) in Den Haag.

Figuur 5.6 Regelmatige sporters (> 60 x p.j.), naar etniciteit en geslacht, gemeente Den Haag (in procenten)

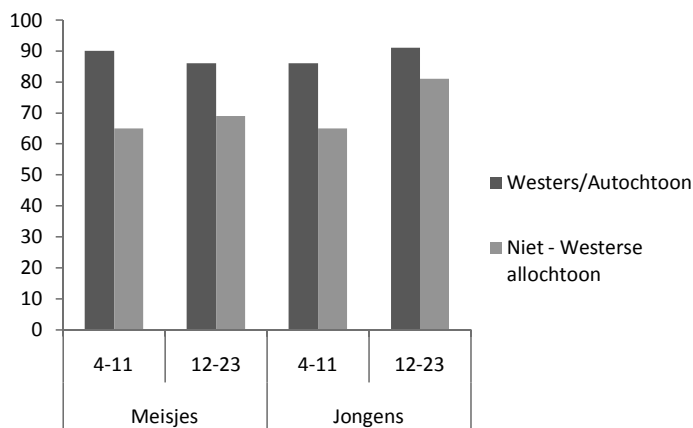

Bron: Gemeente Den Haag (2010), bewerking Mulier Instituut

Ook in Eindhoven is de jeugd (4-23 jaar) meer gaan sporten. In Eindhoven wordt de sportdeelname gemeten op basis van de RSO-norm, die uitgaat van minimaal twaalf keer per jaar sporten. De sportdeelname op basis van deze norm is voor niet-westerse allochtonen gestegen van 51 procent in 2004, naar 60 procent in 2008 en 71 procent in 2010. Ondanks deze stijging in sportdeelname blijft de sportparticipatie van allochtone jeugd (nog) wel achter op de autochtone jeugd (zie figuur 5.8). Interessant is het om te zien dat vooral de oudere (12-23) allochtone jongens in de buurt komen van de autochtone jongens. Ook blijft de allochtone jeugd achter bij het halen van de RSO-norm. 90 Procent van de autochtone jongeren haalt de RSO-norm goed bewegen, terwijl slechts 70 procent van de niet – westerse allochtone jongeren deze norm haalt. De westerse allochtone jongeren bevinden zich met een percentage van 80 procent tussen deze twee groepen in (Vriens, 2010).

Uit de gegevens van de gemeente Eindhoven valt, evenals in Den Haag, op te maken dat, hoewel de allochtone jeugd meer is gaan sporten, deze jongeren nog steeds minder participeren in sport dan hun autochtone leeftijdgenoten.

Figuur 5.7 Sportparticipatie (<1x per maand) naar geslacht, etniciteit en leeftijd in 2010, gemeente Eindhoven (in procenten)

Bron: Vriens (2010), bewerking Mulier Instituut

Overigens laten niet alle gemeenten een positieve ontwikkeling zien. In de gemeente Zaanstad is er tussen 2006 en 2009 geen verandering in de regelmatige sportdeelname van de 12-24 jarigen te constateren en nemen de autochtonen (84%) ook aan het einde van het programma meer deel aan sport dan de allochtonen (75%), in het bijzonder de allochtone meisjes (67%) (Gemeente Zaanstad, 2010).

Samenvattend: als gemeenten gegevens hebben over de sportdeelname van de jeugd en in het bijzonder de allochtone jeugd, dan laten deze, met uitzondering van de gemeente Zaanstad, een gunstige ontwikkeling zien. Tijdens het Meedoen programma is de sportdeelname van allochtonen toegenomen. Zoals ook bij de ledentellingen werd geconstateerd, is op gemeentelijk niveau het verschil in sportdeelname tussen allochtonen en autochtonen genivelleerd.

Verenigingssport

Om een beter beeld te krijgen van de deelname van allochtone jeugd aan sport in verenigingsverband maken we gebruik van de gemeentelijke data die hierover voorhanden zijn. Daarnaast besteden we ook aandacht aan de verenigingssport in achterstandswijken, waar de Meedoen verenigingen vooral hun activiteiten hebben ontplooid of gesitueerd waren. Enschede is één van de gemeenten die de sportdeelname in verenigingsverband heeft geregistreerd. De gemeente heeft sinds 2001 jaarlijks de sportdeelname in verenigingsverband van de jeugd (6-17 jaar) per wijk bijgehouden. In Enschede lag dit percentage in de wijken waarin Meedoen verenigingen actief waren vóór het project systematisch lager dan in niet-Meedoen wijken⁸. In 2009 is deze achterstand in de Meedoen wijken ingelopen, waarbij de stijging van de

⁸ Berekeningen gebaseerd op Interne gegevens gemeente Enschede.

sportdeelname in verenigingsverband vooral heeft plaatsgevonden in de jaren van het Meedoen programma. Tijdens Meedoen is in de wijken waar dit programma is uitgevoerd een stijging van de sportdeelname in verenigingsverband van de jeugd gerealiseerd van 48 procent naar 56 procent, terwijl in diezelfde periode de sportdeelname in verenigingsverband in niet-Meedoen wijken is afgenomen met drie procentpunten. Anno 2009 neemt 56 procent van de jeugd in de gehele stad, inclusief de Meedoen wijken, deel aan sport in verenigingsverband. Uit de groei van het percentage sportlidmaatschappen in Meedoen wijken, en de daling in het aantal niet-Meedoen wijken kan opgemaakt worden dat het Meedoen programma effect heeft gehad bij het vergroten van de sportdeelname in verenigingsverband in deze wijken.

Tabel 5.7 Percentage sportclub lidmaatschappen jeugd (6-17 jaar) gemeente Enschede⁹

	2001	2006	2007	2008	2009
Meedoen wijken	45	48	51	53	56
Niet Meedoen wijken	51	59	59	59	56
Hele stad	48	53	55	56	56

Bron: Gemeente Enschede (2010), bewerking Mulier Instituut

In Amsterdam is tussen 2006 en 2009 een daling van het percentage autochtone kinderen (<18) met een lidmaatschap van een sportclub te zien bij zowel jongens (-6 procentpunten) als meisjes (-4 procentpunten) (Chiou & Bosveld 2010). Bij niet-westerse allochtone jongens en meisjes is juist een stijging van het percentage lidmaatschappen van een sportclub te zien van respectievelijk 8 procentpunten en 7 procentpunten. Opmerkelijk is dat deze stijging aanwezig is bij niet - westerse allochtone jongens van alle afkomsten, maar dat de groei bij de meisjes vooral te danken is aan de Antilliaanse/Surinaamse en Marokkaanse meisjes (niet in tabel). Ook bij de westerse allochtone jongens en meisjes is het percentage dat lid is van een sportclub gestegen. Bij de jongens is deze groei met 13 procentpunten groot, bij de meisjes is de groei met 3 procentpunten kleiner. Uit deze gegevens valt op te maken dat de (aanvankelijke) doelgroep van het Meedoen project (niet-westerse allochtone jongeren) tijdens de projectperiode meer lid is geworden van een sportvereniging, zoals al bleek uit de ledentellingen van de Meedoen verenigingen in Amsterdam. Autochtone kinderen zijn daarentegen juist minder lid geworden van een sportvereniging. De ledentellingen van de Meedoen verenigingen in Amsterdam laten evenwel een groei zien van de autochtone leden (zie tabel 5.8).

Tabel 5.8 Lidmaatschap sportclub onder Amsterdamse Jongeren (<18 jaar) (in procenten)

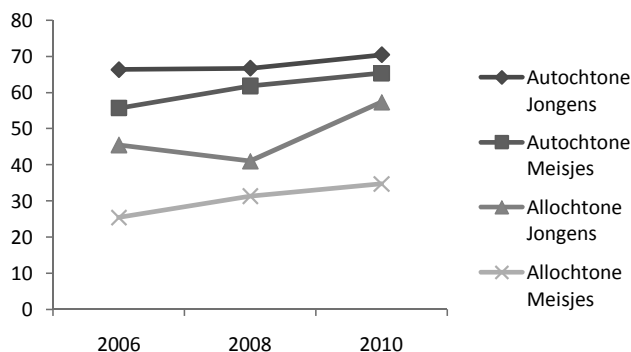
	Jongens 2006	Jongens 2009	Meisjes 2006	Meisjes 2009
Etniciteit				
Autochtoon	82	76	70	66
Niet-westerse allochtoon	56	64	36	43
Westerse allochtoon	60	73	60	63

Bron: Chiou & Bosveld (2010), bewerking Mulier Instituut

⁹ Gebaseerd op interne gegevens van gemeente Enschede

In Den Haag zien we in tegenstelling tot Amsterdam naast de stijging van de lidmaatschappen bij allochtonen ook een groei bij de autochtonen. Den Haag gaat bij deze cijfers uit van de drie meest beoefende sporten per respondent (Gemeente Den Haag, 2010). Bij de allochtone jongens en meisjes, en bij de autochtone meisjes is een stijging van ongeveer 10 procentpunten te zien. De stijging bij de autochtone jongens is met ongeveer 5 procentpunten iets lager, maar de autochtone jongens zijn op basis van de drie meest beoefende sporten nog altijd het vaakst lid van een sportvereniging.

Figuur 5.8 Lidmaatschap vereniging voor drie meest beoefende sporten, afgelopen jaren, naar leeftijd en etniciteit, gemeente Den Haag (in procenten)

Bron: Gemeente Den Haag (2010), bewerking Mulier Instituut

In Zaanstad is nauwelijks sprake van een positieve ontwikkeling van de sportdeelname in verenigingsverband. Van de in 2009 regelmatig sportende jongeren sportte gemiddeld 65% als lid van een vereniging. Ook hier blijven de niet-westerse allochtone meisjes significant achter op de rest, van hen sportte slechts 40% als lid van een vereniging (Gemeente Zaanstad, 2010).

In de gemeente Utrecht is onderzoek gedaan naar de sportparticipatie van jongeren op VMBO- en praktijk scholen gedurende het programma Meedoen. Hieruit blijkt dat het percentage sportende jongens en meisjes is toegenomen, waarbij vooral de meisjes een sterke groei laten zien¹⁰. Overigens verschilt de onderzoekspopulatie per jaargang, variërend tussen de drie en zes scholen, waardoor de resultaten slechts indicatief zijn.

Tabel 5.9 Sportende jongeren op VMBO/Praktijk scholen (in procenten)

	2007	2008	2009	2010
Jongens	77	71	78	82
Meisjes	48	52	51	69

Bron: Gemeente Utrecht (2010), bewerking Mulier Instituut

¹⁰ Gebaseerd op interne gegevens van gemeente Utrecht

5.4 Conclusie

Er is een grote ledengroei te constateren bij de Meedoen bonden en Meedoen verenigingen. De andere bij NOC*NSF aangesloten bonden laten een gelijkblijvende of licht dalende ontwikkeling van het ledental zien. De Meedoen bonden daarentegen weten een lichte stijging te noteren.

De ledengroei betreft ook de allochtone jeugd. Het aandeel allochtonen binnen de Meedoen verenigingen is in de loop van het project toegenomen. Hiermee is ook in de achterstandswijken waar de deelnemende verenigingen gesitueerd zijn een toename in verenigingslidmaatschappen geconstateerd. De deelnemende verenigingen lijken hiermee de ledengroei in de eigen (achterstands)wijk gerealiseerd te hebben en daarbij in grotere mate de allochtone jeugd te bereiken. Procentueel gezien is er een grotere groei bij allochtonen dan bij autochtonen gerealiseerd (respectievelijk 59% en 20%). Maar bij beide groepen is een groei van meer dan 15 procent te noteren. Desalniettemin nemen allochtonen nog altijd minder deel aan (vereniging)sport dan autochtonen en is het gat in sportdeelname tussen deze bevolkingsgroepen nog niet gedicht.

6. Ledenwerving – de inspanningen

Eén van de hoofddoelen van het programma was verenigingen te laten investeren in de groei van hun ledentallen en meer specifiek in de groei van het aantal jeugdleden uit achterstandswijken, waar onder meer veel jeugd met niet-westerse achtergronden woont. In het vorige hoofdstuk is cijfermatig al aangetoond welke positieve resultaten daarbij zijn bereikt. Daarvóór is toegelicht hoe de verenigingen hun bestuurlijk en technisch kader hebben versterkt. In dit hoofdstuk gaat het over de concrete inspanningen die gedaan zijn om meer leden te krijgen.

6.1 Iedereen is welkom

Volgens de afspraken over het programma Meedoen richtten de verenigingen hun activiteiten op specifieke achterstandswijken (met een lage sociaal economische status en veel niet westerse allochtonen). Ze slaagden er vrijwel alle in een grote groep potentiële leden te bereiken en boekten ook daadwerkelijk ledenwinst. Hierbij ging het de verenigingen niet nadrukkelijk om allochtonen. Zij vonden dat de sportvereniging er voor iedereen moet zijn en wilden vanaf het begin het stigma ‘allochtonen project’ vermijden.

Door het meer naar buiten treden op scholen en in wijken hebben bonden en verenigingen zich aan een bredere groep jeugd kunnen presenteren dan vóór Meedoen het geval was. Veel clubs waren tot dan toe niet of nauwelijks actief met ledenwerving bezig en voor hun groei vooral afhankelijk van ‘natuurlijke’ aanwas via familieleden en vrienden.

Zoals gezegd was het specifiek werven van allochtone jeugd geen prioriteit voor een groot deel van de verenigingen. Als ze op dat gebied succesvol waren, dan was dat vaak de verdienste van een allochtoon kaderlid. Voor het aantrekken van nieuwe allochtone leden is het noodzakelijk over een netwerk en een ingang te beschikken, in de persoon van een allochtoon kaderlid, een allochtone trainer, of een goede ingang bij een moskee of zelforganisatie. Een vereniging met alleen autochtone leden en kader schrikt allochtonen af.

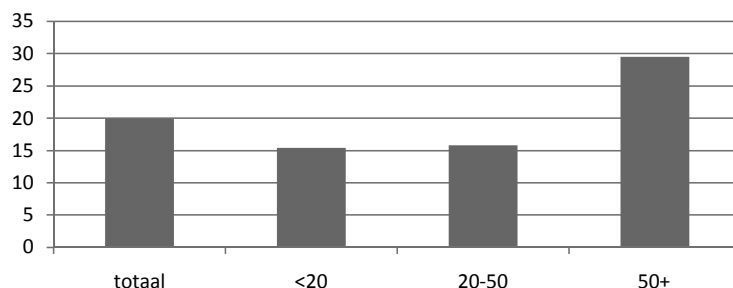
“Ik denk wel dat dat helpt, als je hier naar de les komt staat er een hele club autochtone mensen en dat schrikt misschien wel af” (trainer/combinatiefunctionaris)

“We hebben bij de trainers er nu ook een, een paar met een allochtone achtergrond. Dan merk je toch dat ze wat makkelijker praten met de ouders, ze krijgen wat meer vertrouwen, kennen elkaar ook van de moskee” (trainer)

Het belang van allochtoon kader wordt door vrijwel iedere vereniging onderkend.

“Achteraf had je eerst een netwerk moeten opzetten en subsidies moeten geven om kader te ontwikkelen, om allochtoon kader te ontwikkelen” (bestuurslid/trainer)

Figuur 6.1 Tabel tevredenheid betrokkenheid allochtone ouders naar etnische samenstelling vereniging (percentage allochtonen in de vereniging) (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Maar het werven van allochtoon kader is geen makkelijke opgave, zo geven de verenigingen aan. Ze zijn hier maar beperkt tevreden over. Wel valt op dat als er meer allochtonen in de vereniging zijn de tevredenheid over de betrokkenheid van allochtone ouders groter is. Bij de 'witte' verenigingen is de betrokkenheid van allochtone ouders nog altijd gering. Om allochtoon kader te werven moet eerst een wederzijdse band opgebouwd worden, waardoor mensen elkaar gaan vertrouwen *"je moet eerst een band opbouwen alvorens je kan vragen of ze wat willen doen"* (bestuurslid). Dat is een langdurig, tijdrovend proces. Wanneer de band niet onderhouden wordt via persoonlijk contact, brokkelt het weer af, resulterend in het verlies van leden en verminderde betrokkenheid bij de ouders.

6.2 Cultuuromslag: maatschappelijke betekenis

Dat verenigingen méér doen dan het aanbieden van een bepaalde tak van sport, maar ook een maatschappelijke rol vervullen, is een cultuuromslag die reeds vóór Meedoen op bondsniveau al wel gemaakt was, althans bij een deel van de bonden die deelnamen aan het programma. Meedoen leidde ertoe dat de bonden deze cultuuromslag ook op verenigingsniveau gingen stimuleren, zodat verenigingen bewust gingen nadenken over zaken als ledenwerving en over hun maatschappelijke positie en betekenis voor de jeugd en de wijk. Bij vrijwel alle verenigingen kwamen deze thema's aan de orde. Dat wil echter niet zeggen dat zij tot dezelfde standpunten zijn gekomen als dat de bonden zouden willen.

"Het kader is er wel veel bewuster over na gaan denken, voorheen was het meer, nou chargeer ik een beetje, aanmodderen. Je had een jeugdgroep en je gaf jeugdtraining, en als er meer bij kwamen was het leuk en als er leden afvielen was het jammer. (...) Door het project zijn we veel meer na gaan denken. Van ja willen we die binnen halen, en hoe gaan we dat dan doen, en hoe gaan we die dan houden, wat hebben we daar dan allemaal voor nodig" (bestuurslid/trainer)

De meeste bonden gaven tijdens de evaluatie aan dat ze vooral hebben ingezet op, en resultaat hebben behaald met het meer naar buiten treden van verenigingen en sportschoolhouders. Zelfs

bonden met een naar eigen zeggen meer ‘conservatieve’ achterban zijn er in geslaagd om verenigingen meer marktgericht te laten denken en handelen.

“Door Meedoen is sprake van een versnelde ontwikkeling die al een beetje in gang was gezet. De basis van de clubs is nu ook een stuk sterker, de schroom is overwonnen en er wordt heel veel meer naar buiten toe gekeken. Korfbal moet de wijk in.”

(bondsmedewerker)

Dit ‘de wijk’ ingaan werd meestal op meerdere manieren uitgevoerd door clubs: door open dagen te organiseren, letterlijk met sportmaterialen de wijk in te gaan (vergelijk buurtsportwerk) en/of deel te nemen aan sportprogramma’s op scholen.

“Dat zijn de twee belangrijkste dingen de clinics op scholen en de trainingen op zaterdagochtend (...) die twee dingen zijn de dingen waarvan wij het meeste profijt hebben gehad.” (bestuurslid).

“Dat is ons grote succes. We brengen de atletiek naar onze doelgroep toe en niet omgekeerd.” (trainer)

Alle vormen van naar buiten treden leverden leden op voor de verenigingen.

“Het levert allemaal leden op, direct of indirect” (bestuurslid/trainer)

Met deze activiteiten bereikten de verenigingen vele malen meer jeugdigen dan er uiteindelijk lid werden. De verplichtingen die behoren bij een lidmaatschap schrikten vaak af.

“We bereiken zo veel kinderen (...) misschien wel 1000 op jaarbasis (...) maar dan de stap van nu moet je iedere instuif en nu moet je contributie betalen, dat is een lastige” (bestuurslid)

Ook bleek het vaak lastig te zijn de allochtone jeugd naar de vereniging te laten komen vanwege de locatie van de accommodatie. Allochtone kinderen en jongeren zijn minder geneigd naar een sportcomplex te gaan dat wat verder weg ligt van hun wijk of buurt. Voor hen lijkt het extra belangrijk te zijn dat de sport zich in de wijk of buurt bevindt. Ook bleken de nieuw georganiseerde activiteiten in “zwarte wijken” vaak relatief veel autochtone jeugdleden op te leveren.

“Maar het is inderdaad, althans zo heb ik het ervaren, voor allochtone jeugd heel lastig om hier te komen. Vaak zijn de ouders, ze moeten werken, of ze hebben geen auto, of... Ze zijn nog te jong om alleen te fietsen. Dat maakt die stap lastig.” (trainer)

“Die afstanden dat is toch, dat ervaar je steeds meer, is een redelijke drempel. (...) Kinderen die van verder weg komen zijn vooral kinderen die behoorlijke steun van hun ouders krijgen” (bestuurslid)

Tabel 6.1 Belang en tevredenheid zichtbaarheid in de wijk (in procenten)

Meer zichtbaarheid in de wijk belangrijk?				Tevreden over meer zichtbaarheid in de wijk?			
	totaal	sportschool	vereniging		totaal	sportschool	vereniging
onbelangrijk	9	5	10	ontevreden	7	0	10
neutraal	16	15	17	neutraal	29	27	32
belangrijk	75	80	73	tevreden	64	73	57

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Verenigingen zijn tevreden over de manier waarop ze zichtbaarder zijn geworden in de wijk. Weliswaar blijkt uit een uitsplitsing tussen de meer commerciële sportscholen en de verenigingen dat de eerstgenoemde hier beter in zijn geslaagd. Mogelijk hebben zij geprofiteerd van de meer centrale positie van sportscholen in de wijken, in vergelijking met de verenigingen die vaak gebonden zijn aan sportparken die enigszins excentrisch liggen.

6.3 Concurrentie

Hoewel bonden en verenigingen allemaal vissen in dezelfde vijver met (allochtone) jeugd, gaven bonden aan elkaar niet zozeer als concurrent te zien, maar als partners in het meer laten sporten van jeugd met minder kansen.

“Als wij in Rotterdam komen, waar veel Antillianen wonen, dan moet ik onmiddellijk mijn collega van de honkbalbond bellen, want die zal daar veel succesvoller zijn dan wij met voetballen.” (bondsmedewerker)

“We zitten natuurlijk als professionals in de sport. Van jongens het gaat er toch om dat die kinderen aan het sporten komen. Moeten we elkaar toch niet tegenwerken. Als dat kind liever wil voetballen, laat hem dan alsjeblieft voetballen. Natuurlijk willen we groeien, maar we moeten dan onze eigen sport aantrekkelijker maken (...) door onszelf te profileren” (bondsmedewerker)

Bonden die minder populair zijn bij de (allochtone) jeugd of bijvoorbeeld alleen bij de jongste doelgroep beseffen dat ze niet kunnen concurreren met populaire sporten als voetbal en vechtsport, maar dat ze wel een graantje kunnen meepikken door actief naar buiten te treden. En ze beseffen dat hun sport *“veel populairder is dan je kan aflezen aan de ledenaantallen en groter dan die 10 leden die elke week competitie spelen”*. Ook op verenigingsniveau is als unaniem geluid te horen dat een kind vooral de sport moet gaan doen die hij/zij leuk vindt.

“Als ik een kind zie genieten, daar word ik helemaal vrolijk van” (bestuurslid)

Er vindt weinig concurrentie plaats op verenigingsniveau, enkel tussen een paar clubs binnen dezelfde tak van sport.

6.4 Product- en dienstontwikkeling: mark(e)t(ing)denken

Om nieuwe doelgroepen te bereiken hebben verschillende bonden nieuwe sportproducten ontwikkeld. Meestal waren ze daar al mee bezig, maar kregen de plannen en de uitrol ervan meer smoom door het programma Meedoen.

Bij de NBB is mede door het succesvolle 3-tegen3 basketball binnen Meedoen een aparte afdeling ontstaan, die zich bezig houdt met stimulering en innovatie. Deze nieuwe sportvorm maakt het spel voor een bredere groep jongeren aantrekkelijk, omdat er nog actiever en meer samengespeeld moet worden.

Ook bij verschillende andere bonden bleek dat een nieuw, aangepast aanbod voor specifieke groepen kan bijdragen aan ledenwinst, zoals trickz en free runnen voor oudere (allochtone) jongens bij de turnbond, het Beeball bij honk- en softbal en de Kangoeroeklup bij Korfbal. Deze succesvolle nieuwe sportproducten hebben bonden gestimuleerd tot het ontwikkelen van nog meer innovatieve producten die aansluiten bij andere groepen dan de traditionele achterban.

“Meest populair is, zeg maar, als je de doelgroep 12-18 pakt, dat is de trickz en free-running, dat heeft namelijk ook een bepaalde sfeer hè. Turnen is heel uh, ja, alles moet

goed staan vingers en handen, alles is aan regels gebonden. En bij trickz en free-running is eigenlijk meer een soort battle, ik kan drie schroeven, als ik die draai maar heb gemaakt, hoe ik terecht kom dat boeit niet zo. Maar ik heb het gedaan en je hebt coole kleren aan en coole muziek erbij, dat is echt de sfeer waarin de jeugd zich wat meer happy voelt. (...) wie dat het mooist kan doen, die is helemaal hot.”

(bondsmedewerker)

Op verenigingsniveau werd dit nieuw bedachte aanbod van de bond gewaardeerd en leuk gevonden; alleen deed zich een praktisch probleem voor; “Wie gaat het dan geven?” (trainer). Daarvoor moet een nieuwe docent opgeleid worden.

“Bij turnen heb je gewoon een veiligheids criterium, je moet het veilig houden voor iedereen” (trainer).

Soms neemt de bond een enigszins paradoxale houding in tegenover aangepaste sportvormen. Enerzijds moeten deze meer aansluiten bij wat bepaalde groepen willen, maar ze moeten ook weer niet te ver af staan van de kern van de sport.

“Korfbal wordt in vakken gespeeld. Als de bal in het ene vak is dan heeft het andere vak, om het even plat te zeggen, geen zak te doen. Dus hoe gaan we dat nou veranderen? Nou door het in één vak te spelen, 4 tegen 4, is iedereen voortdurend in beweging. De traditionele korfbalmensen zullen zeggen; oei oei oei, waar gaan we heen? Maar, terwijl wij zeggen juist, breng de beleving er in... Gewoon niet teveel sleutelen aan je sport als je de allochtone jongeren wil bereiken, maar hou je gewoon bij je kernwaarden die voor jullie belangrijk zijn en ook in principe gewoon aansluiten op de belevingswaarden van die jongeren, zorg dat je de echtheid behoud. En ga nou niet lopen korfballen op muziek, of dat soort aanpassingen doen. Korfbal is gewoon korfbal, en zorg ervoor dat ze die succeservaring beleven, door veel te scoren, en pas wel bijvoorbeeld de hoogte van de korf aan dat kinderen meer scoren (...) of de grootte van de korf” (bondsmedewerker)

Ook verenigingen kunnen soms dwarsliggen bij nieuwe, door de bond ontwikkelde producten, omdat deze naar hun beleving te ver af staan van de ‘echte’ sport. Binnen Meedoen is veel aandacht besteed aan het implementeren aan een meer marketingachtige visie, zoals die zich de afgelopen jaren binnen de bonden reeds had ontwikkeld (vgl. Van 't Verlaat, 2010). Maar zeker bij kleinere verenigingen staat dit gedachtegoed nog vaak ver af van hun dagelijkse praktijk en sportbeleving. Toch heeft het succes van deze nieuwe sportvormen binnen het programma Meedoen nu wel een groot deel van de verenigingen overtuigd van de potentiële meerwaarde van het meer ‘klantgericht’ denken en werken. Het heeft ook de sportbonden bewuster gemaakt van de noodzaak hun verenigingen goed te ondersteunen te coachen en goed te communiceren over het nieuwe sportaanbod.

“ Allerbelangrijkste vind ik nog dat we als judobond nu meer beseffen hoe we het ondernemingschap van mensen, als we daarop coachen, hoe krachtig dat kan zijn, het innovatief denken van mensen, de markt zien...” (Bondsmedewerker)

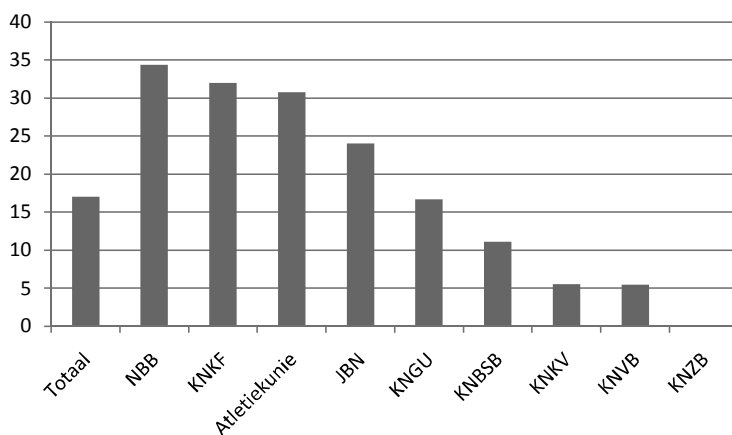
Een van de andere manieren om aan te sluiten bij de ‘markt’ in achterstandswijken is het oprichten van zogenoemde satellietclubs of dependances. Verenigingen wachten niet af tot de betreffende kinderen na een clinic naar hun accommodatie komen, maar bieden structureel een sportprogramma aan op locatie. Voorwaarde is natuurlijk wel dat er zo’n passende accommodatie beschikbaar is.

“Kijk maar wat hier [midden in de wijk] staat te sporten, dat is niet wat je normaal in een vereniging ziet” (gemeenteambtenaar)

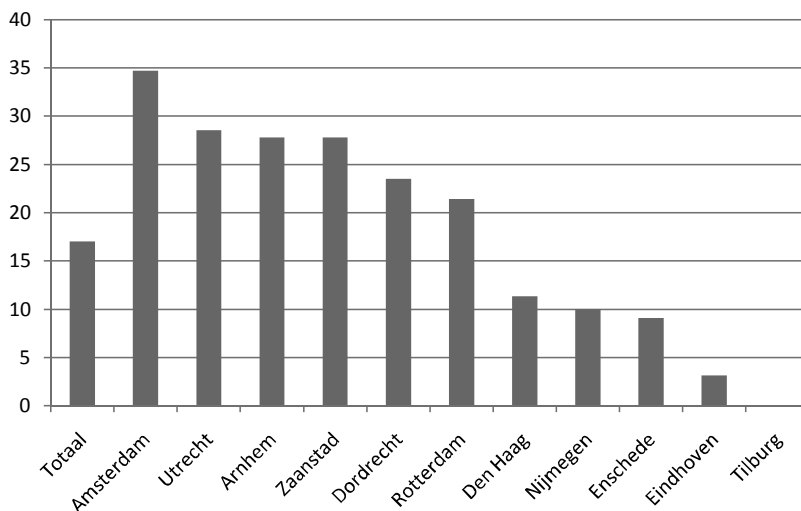
Dit is mogelijk doordat de verenigingen bereid zijn de wijk in te gaan en niet vasthouden aan de eigen accommodatie voor sportactiviteiten.

Tijdens het programma Meedoen heeft 17 procent van de verenigingen een dependance opgericht. Vooral basketball heeft van zich doen spreken: één op de drie verenigingen heeft een dependance gerealiseerd. Vooral Amsterdam heeft verenigingen gestimuleerd een dependance te starten, terwijl dat in Tilburg helemaal niet is gebeurd.

Figuur 6.2 Dependances gestart tijdens Meedoen per bond (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Figuur 6.3 Dependances gestart tijden Meedoen per gemeente (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

De zwembond bleek het meest terughoudend in het aanbieden van nieuwe sportvormen om bepaalde groepen te bereiken. Meer dan andere sporten hebben zwemverenigingen te maken met accommodatieproblemen (tekort aan zwemwater) waarvoor alleen samen met gemeenten naar structurele oplossingen kan worden gezocht. Waar andere sportvereniging de wijk in kunnen gaan om activiteiten aan te bieden, zijn zwemverenigingen gebonden aan het zwembad. Het is niet verwonderlijk dat de KNZB dan ook als enige bond geen dependance heeft kunnen realiseren.

“Wij hebben heel veel moeite gedaan het eerste jaar om zwemmers binnen te krijgen. En dan krijg je ze, maar omdat je heel beperkt zit in je badwater zie je dus dat daarin ineens een ophoping zit van heel veel zwemmers.” (trainer)

Zwemverenigingen hebben ook minder de intentie om leden te werven. Zij zitten vaak al met wachtlijsten of met een tekort aan zwemwater.

6.5 Meer sporten in schoolaanbod

Vrijwel alle bonden en gemeenten noemen de samenwerking met scholen een succesvolle formule. Veel gemeenten kenden reeds schoolsportprogramma's waarbij ze in samenwerking met basisscholen en/of middelbare scholen en sportverenigingen een gedifferentieerd (naschools) sportaanbod aanbieden. Zo'n aanbod wordt vaak deels verzorgd op scholen en deels bij de verenigingen. Hierdoor komen kinderen in contact met verschillende sporten en krijgen verenigingen de kans zich te presenteren. Door Meedoen kwam er meer (financiële) ruimte om dat breder vorm te geven. Bestaande school-sportprogramma zijn uitgebreid met nieuwe sporten en/of naar meer scholen of schoolniveaus (bijvoorbeeld ook VMBO). Andere gemeenten vormden voor het eerst deze samenwerkingsverbanden tussen scholen en sportverenigingen.

Sporten als vechtsport of korfbal waren bij scholen en gemeenten soms nog niet zo in beeld en kregen nu door het programma Meedoen wel kansen om meer jongeren te bereiken.

“Er kwam door Meedoen veel meer aanbod voor scholen. Dit omdat verenigingen budget hadden om kader in te zetten. 65 basisscholen die gingen 2 uur na schooltijd dus sport aanbieden wat die verenigingen moesten regelen. Door Meedoen konden ze ook makkelijk naar die scholen.” (gemeenteambtenaar)

Van de gemeente Utrecht is bekend dat het vooral de Meedoen verenigingen zijn die sportaanbod hebben verzorgd op scholen. In de wijk Utrecht Noordwest zijn in 2009 op deze wijze ongeveer honderd sportactiviteiten tijdens of na schooltijd georganiseerd. Verenigingen buiten het Meedoen programma kwamen samen tot niet meer dan 29 activiteiten.

Scholen reageerden soms wat huiverig, omdat ze in het verleden minder goede ervaringen hadden met de mogelijkheden om verenigingskader in te zetten. Maar doordat binnen Meedoen juist dit kaderprobleem bij veel clubs is aangepakt, werden nieuwe en meer mogelijkheden gecreëerd tot samenwerking. De gemeente gold hierbij als belangrijke partner, die bemiddelde tussen (Meedoen)verenigingen en scholen en die de verenigingen ‘netjes verdeelde’ over scholen. Wanneer deze coördinatie wegvalt nu het programma Meedoen afloopt, is het de vraag of het sportaanbod op scholen op het zelfde niveau kan blijven.

“Als vereniging kom je niet bij een school binnen” (bondsmedewerker)

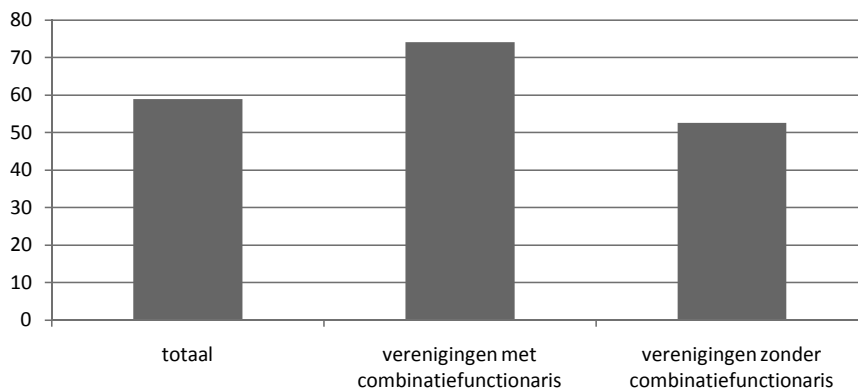
Hoewel clubs en bonden zich op basis van eerdere ervaringen en via Meedoen realiseerden dat clinics op scholen of bij verenigingen niet per definitie veel nieuwe leden opleveren, beseften ze veelal ook wel de meerwaarde van deze samenwerking op langere termijn. In Rotterdam bleek de school de cruciale verbindende schakel tussen sportieve wensen van (allochtone) meisjes en een gymnastiekvereniging die de doelgroep zelfstandig niet goed bereikte.

“Meedoen heeft de schoolsportvereniging versterkt, de schoolsportvereniging heeft Meedoen versterkt bij ons.” (gemeenteambtenaar)

Als knelpunten in relatie tot het vaak sterk gesubsidieerde sportaanbod op scholen werd gesignaleerd dat ‘gratis’ schoolaanbod op langere termijn mogelijk nadelig is voor blijvende sportdeelname en dat verenigingen hier nadeel van ondervinden. Terwijl Meedoen juist gericht is op het vergroten van het marktaandeel (maatschappelijk kwetsbare) jeugd bij verenigingen.

Scholen bieden steeds meer naschoolse sport, en sportverenigingen moeten het kader bieden. Dat is een grote bedreiging, omdat de jeugd niet bij een vereniging sport maar bij de brede school blijft sportshoppen. Vooral ouders van allochtone kinderen zeggen waarom zou ik zoveel betalen voor een vereniging als het via school met zoveel takken van sport kan kennismaken. (gemeenteambtenaar)

Ook diverse sportbonden geven aan dat het financieel ondersteunen van het verenigingslidmaatschap wel heel belangrijk is, maar vragen zich ook af of gratis (school)sportaanbod op lange termijn wel bevorderlijk is voor de sportdeelname in verenigingsverband.

Figuur 6.4 Tevredenheid over de samenwerking met scholen (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Schoolclinics

Het voordeel van de benadering via scholen is het grote bereik. Alle kinderen gaan immers naar school. Het probleem is alleen om de min of meer verplichte sportdeelname op school continuïteit te laten vinden in het vrijwillige naschoolse aanbod en later het lidmaatschap van een vereniging. Volgens gegevens van de Judobond zijn door schoolclinics bijna negentigduizend kinderen op zevenhonderd scholen bereikt, terwijl de ledenwinst in de Meedoen periode ruim 1.300 leden bedroeg.

6.6 Financiële ondersteuning en flexibel lidmaatschap

Binnen het programma Meedoen is ook aandacht besteed aan de financiële ondersteuning van kinderen om te kunnen sporten. In sommige gevallen is gratis sportaanbod verzorgd, om eventuele financiële drempels weg te nemen. Veelal goed bedoeld, maar uiteindelijk is dit geen structurele oplossing, zeker niet voor verenigingen. Wanneer contributiegelden van nieuwe jeugdleden sterk of zelfs volledig gesubsidieerd werden door Meedoen, is het de vraag of de behaalde ledenwinst niet grotendeels verloren gaat als die ondersteuning wegvalt. Beter was het om reeds tijdens Meedoen een verenigingslidmaatschap voor jongeren met financieel weinig draagkrachtige ouders mogelijk te maken via de in veel gemeenten bestaande subsidiemogelijkheden (zoals de stadspas) of landelijke regelingen (Jeugdsportfonds). Deze weg werd dan ook door de meeste bonden en gemeenten aanbevolen en verenigingen zijn door Meedoen meer bekend geraakt met verschillende lokale en landelijke mogelijkheden.

“Gebruik maken van Jeugdsportfonds is regelmatig aan de orde. Gemeentelijk is dat heel verschillend. Ooievaarspas hoor je, Amsterdam is een en al jeugdsportfonds. Niet iedere gemeente maakt er op dezelfde wijze gebruik van. Geld mag geen belemmering zijn om deel te nemen. 80% van de kinderen in Den Haag heeft een pas.”

(bondsmedewerker)

“Door Meedoen is het aantal aanvragen voor stichting leergeld duidelijk gegroeid en verenigingen zijn er ook meer van op de hoogte ervan.” (gemeenteambtenaar)

Financiële ondersteuning helpt om het verenigingslidmaatschap van kinderen uit armere gezinnen mogelijk te maken. Maar voor ledenbehoud is meer nodig. Bij het behoud van

jeugdleden speelt de kwaliteit van het technisch kader op verenigingen en meer in het algemeen de gerichtheid op jeugd een belangrijke rol.

Naast financiële ondersteuning door externe subsidieregelingen kan de toegankelijkheid van clubs ook worden vergroot door bijvoorbeeld een flexibel lidmaatschap. Het zijn vooral sportschoolhouders die de mogelijkheden van wekelijkse of maandelijkse betaling toepassen. Maar ook bij traditionele verenigingssporten zoals basketball heeft de bond geleerd dat flexibele betalingsmogelijkheden de drempel voor jongeren uit armere gezinnen verlagen. Ouders kennen immers de grilligheid van sportvoorkeuren van hun kinderen en niet alle jeugd wil wekelijks competitie spelen. Met een flexibel aanbod kunnen jongeren soms makkelijk bepaalde sporten naast elkaar beoefenen, zoals het tijdens de zomer- of winterstop van voetbal volgen van vechtsportlessen.

“Dat kan ook niet anders, dat is de kracht van die vereniging, die werkt niet met lidmaatschappen omdat mensen dat niet willen en kunnen betalen, die willen zich daar niet aan verbinden” (bondsmedewerker)

“Waar de kinderen per keer konden betalen. Je zag dat vooral de armere kinderen zegmaar, de ouders van arme kinderen het fijn vonden te weten dat ze gewoon twee euro per keer hoefden te betalen in plaats van 100 euro voor een heel seizoen, als ze niet weten of de kinderen het hele seizoen gaan afmaken” (bondsmedewerker)

Deze vormen van flexibel lidmaatschap maken sportclubs laagdrempelig, maar het maakt het ook makkelijker om weer te stoppen. Vooral de grote ledenaanwas bij veel vechtsportscholen (vgl. tabel 5.2) is deels te verklaren doordat ook leden zijn meegeteld die minder lang lid bleven. Soms was de relativering over het lastig kunnen behouden van jongeren bij een sportvereniging wel erg groot en werd het gepositioneerd als een gegeven waar je als bond of vereniging geen invloed op hebt.

“Er is zoveel keus in sport en takken van sport, niet alleen in de verenigingen maar ook op school en in de wijk (...) er wordt gewoon geshopt bij het leven, door dat shopgedrag krijg je dat, die doorstroom zo groot is. Ik denk dat je er niks aan kunt doen en niks aan moet doen”

(bondsmedewerker)

De uitstroom van leden was een belangrijk punt voor veel verenigingen.

“Je merkt gewoon dat het heel moeilijk is om ze vast te houden” (bestuurslid/trainer).

Zij onderscheiden twee soorten uitstroom. De eerste is de natuurlijke uitstroom vanwege verhuizing en het naar een andere school gaan. Hier valt weinig tegen te doen. De tweede is een gevolg van het “shopgedrag” van de jeugd. Verenigingen proberen dit te voorkomen door het aanbieden van kwalitatief goede trainingen en het creëren van een groepsgevoel.

De meeste verenigingen weten jongeren wel voor een bepaald tijd aan zich te binden

Een goede verenigingstructuur en voldoende kader bleken essentieel om leden te werven en te behouden. Sommige voetbalclubs hadden bij aanvang van Meedoen een ledenstop en richtten ze zich vooral op de kaderproblematiek. Anderen bleken zo succesvol bij het werven van nieuwe leden, dat ze de toestroom niet aan konden.

“Die vereniging groeide en groeide, die werd steeds groter, en op een gegeven moment was er zo’n hoop met jeugd en heel weinig senioren, dat heeft ons wel pijn gedaan denk ik. Daar hebben we wel last van gehad.” (bestuurslid)

6.7 Meedoen allochtone meisjes

Het bereiken van allochtone meisjes verliep minder vanzelfsprekend dan het bereiken van jongens met diverse etnische achtergronden. Niet alle bonden en gemeenten hielden zich hier ook specifiek mee bezig. Een aantal gemeenten ging hier echter wel vanaf het begin doelgericht mee aan de slag, deels door een eigen aanbod te genereren, los van de activiteiten van de bonden. Dit gericht stimuleren van sportdeelname onder allochtone meisjes sloot aan bij gemeentelijke doelstellingen om vooral de minst actieve groepen meer te laten sporten. Zo kwam er onder andere in Dordrecht en Zaandam een apart sportkoverstijgend aanbod voor allochtone meisjes en versterkten onder meer Amsterdam, Enschede en Utrecht de reeds bestaande initiatieven. Daarbij werden grote successen behaald, maar leeft terugkijkend ook het besef dat de integratie binnen sportverenigingen nog zeer beperkt op gang is gekomen en het behoud van deze kwetsbare doelgroep na afloop van Meedoen onzeker is.

“Clubs zijn nog niet helemaal klaar voor islamitische meiden.” (bondsmedewerker)

“Ze hebben een klein zetje in de goede richting gekregen, maar als daar verder niks meer aan gebeurt dan houdt dat weer op.” (bondsmedewerker)

Vooral teamsporten (voetbal) hadden problemen met het opzetten van nieuwe meidengroepen omdat ze gebonden zijn aan een minimaal aantal spelers in dezelfde leeftijdsgroep om een team te laten mee doen aan de competitie. Bij sommige verenigingen werden de meiden doorgestuurd naar verenigingen die al meidenteams hadden of er werd getracht meiden bij andere verenigingen te werven om het team te completeren.

Enkele bonden richtten zich lokaal met specifieke projecten op allochtone meisjes. Maar als die minder succesvol bleken, leidde dat in sommige gevallen ook weer tot andere prioriteiten om minder tijd en energie te verspillen. De bonden kozen er dan liever voor om via algemene schoolprojecten alle jongeren te bereiken, ook al is het rendement dan onder allochtone meisjes daarmee soms gering.

“Je vist in algemene vijvers waar die doelgroep ook zit. Dat kan je bijvangst noemen. Soms werd door verenigingsbegeleiders wel maatwerk geleverd specifiek op die doelgroep, maar we hebben de prioriteit als bond wel een beetje losgelaten.”

(bondsmedewerker)

“Het is wel heel veel energie steken waar maar heel weinig rendement uitkomt”

(bondsmedewerker)

Waar sommige eenmansbedrijven en verenigingen de nieuwe potentiële doelgroepen zien als belangrijke nieuwe markten, vinden anderen de daarvoor gevraagde investeringen duidelijk te groot. *“Dit is echt een bedrijf, en dit moet gewoon winst maken. Wij moeten hier van leven. Dus incourante groepen, daar ben ik in principe niet zo in geïnteresseerd.”* (eigenaar sportschool)

Andere verenigingen staan minder afwijzend tegenover extra investeringen om specifieke doelgroepen te bereiken, zoals het aanbieden van aparte meisjesstrainingen, maar zien ze daartoe op korte termijn nog geen mogelijkheden: *Je moet het wel kunnen faciliteren, op dit moment kunnen we dat helaas niet.”* (bestuurslid/trainer)

Over het algemeen waren het toch de stereotype meisjessporten die zich het meeste inzetten voor de allochtone meiden (bijv. gymnastiek, dansen en synchroonzwemmen). Zij behaalden naast de populaire sporten (voetbal en vechtsporten) daardoor ook het meeste succes bij deze doelgroep (zie tabel 6.2). Niettemin hebben bonden en verenigingen in Meedoen over het

algemeen laten zien dat zij wel degelijk meer vraaggericht willen en kunnen werken. Voorwaarde is dan wel dat zij daarbij professioneel ondersteund worden en budget beschikbaar hebben.

Tabel 6.2 Aandeel bond in groei niet-westers allochtone meisjes tussen 0-meting en 3-meting (in procenten)

totaal	KNKF	KNGU	KNVB	KNZB	NBB	AU	JBN	KNBSB	KNKV
100	46	13	13	10	8	4	3	3	0

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

6.8 Conclusie

Door Meedoen hebben clubs geleerd meer naar buiten te treden en zich actief in te zetten om nieuwe (jeugd)leden te werven. Door de beschikbare financiering vanuit Meedoen werden verenigingen meer dan voorheen in staat gesteld om clinics/cursussen aan te bieden aan schoolgaande jeugd in kwetsbare wijken. Ze beschouwen dit als waardevolle investeringen voor de kinderen en de clubs, ook al leverden de clinics de verenigingen niet altijd veel nieuwe leden op.

De resultaten van Meedoen laten enerzijds zien dat de populariteit van de tak van sport onder de jeugd in het algemeen en onder specifieke etnische groepen in het bijzonder van belang is voor de mogelijkheden om nieuwe leden te werven (vechtsport en voetbal zijn populairder dan korfbal). Maar specifieke lokale initiatieven hebben ook aangetoond dat meer aandacht voor vraaggestuurde ‘marketing’ van de sport (o.a. creëren aangepaste sportvormen, flexibeler lidmaatschap, jeugdgericht kader) ook kan bijdragen aan het bereiken van nieuwe groepen jeugd. Hoewel de meeste clubs vooral ingezet hebben op het werven van jeugdleden in het algemeen (en niet specifiek op allochtonen, of allochtone meisjes), hebben zij via Meedoen wel geleerd dat er zich vooral in maatschappelijk kwetsbare wijken (waar ondermeer veel allochtonen wonen) nog relatief veel lidmaatschapspotentieel bestaat.

7. Binden en integreren

In dit hoofdstuk staan we stil bij de bredere betekenis van etnische diversiteit, los van het alleen vergroten van het aandeel allochtone jeugdleden. Hoe kijken verenigingen aan tegen etnisch-culturele verschillen en op welke manieren hebben zij gestreefd naar en ervaring opgedaan met interculturalisatie van de georganiseerde sport? Eerst gaan we in op opvattingen van clubs over en ervaringen met culturele verschillen. In de tweede paragraaf staat interculturalisatie van kaderopleidingen en sporttechnisch en bestuurlijk kader centraal.

7.1 Omgangsvormen en cultuurverschillen

‘Open voor iedereen’

Clubs en bonden bleken aanvankelijk huiverig om een speciaal aanbod of specifieke procedures of kennis te ontwikkelen gericht op bepaalde doelgroepen zoals allochtone jeugd. De idee was dat iedereen – en dus ook allochtone jeugd - bij de club (of in een tak van sport) welkom is. De participerende verenigingen waren over het algemene wars van ‘positieve discriminatie’ jegens allochtonen. Sportclubs zijn overtuigd van de gelijkheid van kansen om mee te mogen doen en voelen er veelal niets voor om zich specifiek op allochtonen te richten (zie bijvoorbeeld ook Elfring & Hilhorst, 2009) en daarmee (armere) autochtone kinderen voor hun gevoel daarmee achter te stellen.

“Dat gemixte, dat is niet waar wij, op in zetten wil ik niet direct zeggen, maar als er heel veel blanke jongens, of autochtone jongeren komen dan vinden wij het goed, als er heel veel allochtone jongeren komen dan vinden wij het ook goed. We hebben het liefste een mix, maar ja je gaat geen jongeren weigeren omdat je anders de balans verstoort. Dat kan ook niet toch?” (bestuurslid/trainer vereniging)
“Of het allochtoon is of niet, westers of niet westers, hou toch op. Ieder lid is een lid en die wil je halen.” (bestuurslid vereniging)

Enerzijds bestaat de overtuiging een ‘open’ cultuur na te streven, zonder uitsluiting. Anderzijds was er bij verenigingen soms wel sprake van enige terughoudendheid om de poorten op te stellen voor allochtone jeugd, omdat deze groep geassocieerd werd met extra problemen.

“Er was een club (...), die deden mee met het project, maar die wilden geen allochtone leden” (gemeenteambtenaar)

Wanneer er nieuwe leden werden aangetrokken door activiteiten op te zetten in samenwerking met zelforganisaties of moskeeën betekende dat veelal ook dat verenigingen geconfronteerd werden met (groepen) gesluierde vrouwen. Verenigingen, en in minder mate ook bonden en gemeenten, waren over het algemeen geen voorstanders van het ontwikkelen van aparte “allochtonengroepen”. Dergelijke groepen zouden moeilijk te integreren zijn binnen de bestaande trainingsgroepen

Veelal zien verenigingen de noodzaak van verregaande veranderingen niet in, maar zijn ze overtuigd van hun eigen etnische neutraliteit. Ze lijken soms ‘blind’ voor de eigen ‘witte’ cultuur en de daaraan mogelijk verbonden impliciete uitsluitingsmechanismen. Niettemin hebben veel Meedoen verenigingen door het project wel meer kennis en ervaring opgedaan met betrekking tot etnische diversiteit.

Vanzelfsprekende integratie en bewustwording van interculturalisatie beleid

Gedurende het project lijkt in ieder geval sprake van meer bewustwording rond het thema multiculturaliteit, zowel bij beleidsmakers binnen bonden en gemeenten als bij verenigingsondersteuners en –bestuurders. Er is – mede via de inbreng van de NISB en via de binnen bepaalde gemeenten en bonden aanwezige expertise – binnen sportbonden en gemeenten meer kennis ontwikkeld en verspreid over verschillende etnische achtergronden en daarmee samenhangende gewoonten en over mogelijke belemmeringen en knelpunten rond sportdeelname en integratie in de sport. Zo drong de noodzaak door om niet alleen in ledenwerving, maar (vooral) ook in het versterken van verenigingen te investeren om deze integratie daadwerkelijk mogelijk te maken.

“Ik leg altijd uit dat wij heel veel hebben ingezet op het versterken van verenigingen zodat zij die nieuwe doelgroep kunnen ontvangen en laten participeren, daarnaast hebben we (...) ingezet op het wervende deel daarvan, dus die doelgroep naar de vereniging trekken” (bondsmedewerker)

De aanvankelijke terughoudendheid heeft soms plaatsgemaakt voor enthousiasme over allochtonen als (potentiële) leden en vrijwilligers. Dat geldt vooral op bondsniveau en zeker ook bij een groot aantal Meedoen clubs. Als via eenvoudige aanpassingen (bijv. contributieregeling), succesvolle clinics (met nieuwe sportvormen) op scholen of in wijken veel nieuwe allochtone jeugdleden werden geworven of er meer (vrouwelijk) allochtoon kader actief werd.

‘Er is voor het project kader geworven, daar zitten ook twee allochtone assistenten bij. (trainer vereniging)

Op verenigingsniveau lijkt echter toch ook vooral de houding dominant dat allochtonen welkom zijn als ze zich aan de geldende mores aanpassen. Er zouden heldere regels (o.a. over contributie en vrijwilligersverplichtingen) opgesteld moeten worden die voor iedereen gelijk zijn, ook al betekent dat mogelijk, dat daardoor allochtone kinderen vaker worden buitengesloten. Op alle niveaus werden stereotype beelden over allochtonen door Meedoen soms deels doorbroken, maar werd ook bevestiging gevonden van het bestaan van (grote) culturele verschillen en bepaalde aanpassingsproblemen.

“Omdat het niet in hun cultuur zit, kijken zij gewoon anders tegen sport aan dan dat wij Nederlands dat doen. Wij krijgen dat mee vanuit onze opvoeding, en zij krijgen dat gewoon helemaal niet mee. En ja, dat is zo’n andere cultuur dat dat zo moeilijk is om hun, ja, te overtuigen om überhaupt op tijd en zo te komen.” (gemeenteambtenaar)
“We hebben ook een allochtone docent ondertussen. Die geeft streetdance-les, dan is het handig dat je er ook zo uit ziet. Iemand die donker is, dat is veel leuker dan een Nederlands meisje.” (...) “Op zich is het niet makkelijk, want je moet hem nog steeds uitleggen dat als het grote wijzertje boven staat en het andere wijzertje staat daar, dan moet hij hier zijn. Dat is ook weer allochtonen-eigen.” (bestuurslid vereniging)

Een enkele geïnterviewde was verbaasd dat ze nauwelijks te maken hadden met vrouwen met hoofddoekjes die hun kinderen kwamen ophalen, wat vragen opriep over de mate van integratie van de deelnemende allochtone gezinnen: *Misschien zijn het wel de meer verwesterde allochtonen die hun kinderen op judo sturen.” (trainer/bestuurslid).* Door met ‘open vizier’ kennis en ervaringen uit te wisselen bleken verwachte culturele verschillen in de praktijk soms ook mee te vallen of langzaam kleiner te worden, door wederzijdse aanpassingen. De genoemde voorbeelden door gemeenten, bonden en verenigingen

lieten zien dat integratieprocessen niet altijd eenzijdig zijn ('aanpassing minderheden'), maar ook van twee kanten kunnen komen. Nadat een vereniging zich eerst had ingezet voor belangrijke randvoorwaarden om islamitische meisjes te bereiken, volgde vervolgens aanpassing aan de kant van de meisjes:

"In het begin was de trainer wel altijd een vrouw, maar dat bleek steeds minder uit te maken. Het begin wel, het moest een vrouw zijn in het begin. Maar gaandeweg zeiden ze we willen gewoon een trainer hebben staan. Toen werd basketbal belangrijker op een gegeven moment dan een man of een vrouw" (bondsmedewerker)

Uit de interviews kwam naar voren dat ondersteuners, gemeenten en ook enkele bonden vaker dan verenigingen aangaven dat integratie 'van twee kanten moet komen' en dat verenigingen ook een verantwoordelijkheid hebben richting nieuwe doelgroepen en kritisch moeten kijken naar eigen (impliciete) mechanismen van uitsluiting.

"Het ligt niet alleen bij die ouders, verenigingen moeten er ook wat voor doen."
(gemeenteambtenaar)

"Je moet ervoor zorgen dat de gemeenschap die je binnenhaalt, dat die volwaardig meedoen" (ondersteuner)

Maar ook sommige verenigingen vonden dat het niet genoeg was om enkel de deuren voor allochtone leden open te zetten en dat ze zelf actief stappen moeten zetten, door bijvoorbeeld aanwezig te zijn en zich te presenteren bij zelforganisaties en moskeeën:

"We zijn er ook een keertje geweest, tijdens een gebedsdienst. Wij laten ons ook gewoon daar zien. Het is niet alleen maar van jullie mogen hier trainen, maar wij komen ook gewoon daarheen" (bestuurslid)

Hoewel er goede voorbeelden zijn van verdergaande integratie dan alleen maar het bereiken van meer allochtone jeugdleden, verkeren veel verenigingen nog in het 'beginstadium'. Er is nog betrekkelijk weinig aandacht voor etnisch specifieke 'marketing' (bijv. allochtone meisjes werven) en voor interculturalisatie in kaderopleidingen. Bij het betrekken van meer allochtoon (bestuurlijk) kader en allochtone ouders zijn slechts in beperkte mate resultaten behaald. Die noodzaak daartoe ontstaat ook pas op het moment (zoals bij de KNVB al wel aan het begin van het traject het geval was) dat er meer allochtone leden zijn.

"Pas als je nieuwe leden hebt komen de thema's. Je hebt ze en wat nu, of ik mis die groep hoe kan dat? Begint nu pas te lopen omdat ze die groep nu pas binnen hebben."
(ondersteuner)

De meeste verenigingen hebben het beeld dat integratie over het algemeen wel gemoedelijk verloopt, zolang je de verschillende groepen maar mixt en zorgt voor een balans. Verenigingen willen graag meer allochtone leden, maar zijn beducht voor het 'doorslaan' naar een volledig zwarte vereniging. Waar allochtonen de minderheid vormen worden over het algemeen weinig problemen ondervonden. Bij voetbalverenigingen met veel allochtone jeugd blijkt echter regelmatig dat integratie ook gepaard kan gaan met problemen, gevoelens van onbehagen en conflicten. Zoals bij de Meedoen-vereniging Quick '88, die in de zomer van 2010 een ledenstop voor allochtonen aankondigde in de media om daarmee aandacht te vragen voor haar problemen (zie o.a. Janssens, 2010). In overleg met de KNVB en de gemeente Nijmegen en met ondersteuning van de KNVB, die hierin samen optrok met de gemeente, heeft de vereniging de ledenstop ingetrokken en werkt zij nu samen aan het oplossen van de problemen.

Tegelijkertijd hebben verenigingen veelal ook de ervaring dat integratie niet moeilijk hoeft te zijn. Als respectvol met elkaar omgaan een vanzelfsprekendheid is, is het niet nodig specifieke aandacht te besteden aan etniciteit. Dat zou het verschil tussen de groepen alleen maar groter maken.

“We zijn altijd gegaan voor een brede vereniging, waar het voor iedereen prettig zwemmen is. Of hij nou pimpelpaars of groen is, dun of dik, lang of kort, dat maakt niet uit. En ja, Ik denk dat we dat dusdanig uitgestraald hebben, vanaf het begin af aan, dat het ook in de gedragsregels min of meer vanzelfsprekend meegekomen is.” (bestuurslid)
‘In deze vereniging is er op dit gebied nooit enig probleem geweest. Ligt misschien ook aan de aard van de (individuele) sport. Soms denk ik daar moet je niet te veel aandacht aan besteden. Die dingen lossen zichzelf vaak op.’ (bestuurslid)

De uitkomsten van de verenigingsenquête laten ook zien dat clubs – ongeacht de mate van etnische diversiteit - overtuigd zijn van een grote openheid en er sprake is van een cultuur waarin discriminatie nauwelijks voorkomt, noch getolereerd wordt (zie tabel 7.1). Bij acht op de tien clubs zou men ook rekening houden met de wensen en gewoonten van alle leden. De overtuiging dat de meeste leden zich sterk betrokken voelen bij de vereniging is met tweederde iets lager.

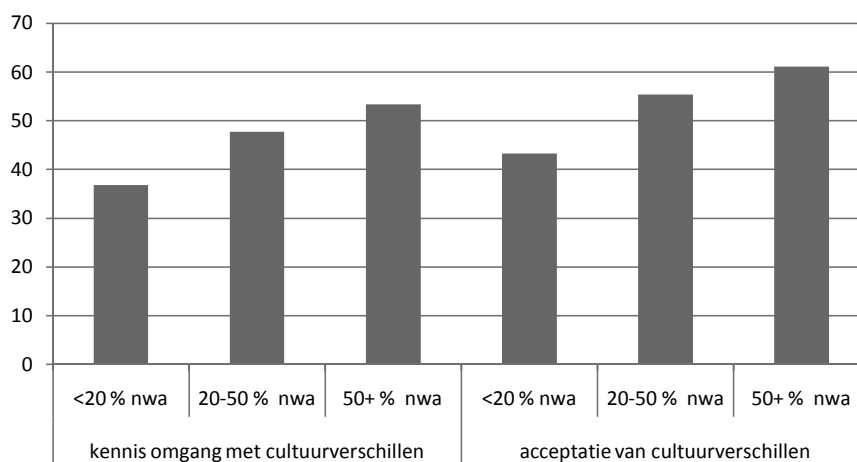
Tabel 7.1 Visie van Meedoen verenigingen op sociale omgang en betrokkenheid, naar mate van etnische diversiteit (% niet-westerse allochtone jeugdleden) (in procenten (zeer) me eens)

	Totaal	percentage allochtone leden in de club		
		<20%	20-50%	> 50% (n=357)
De meeste leden voelen zich sterk betrokken bij de club.	64	64	65	61
Men houdt rekening met wensen/gewoonten van alle leden.	77	79	79	78
In deze club gaan mensen op een prettige manier met elkaar om.	91	95	92	86
Als er in de club wordt gediscrimineerd, wordt er onmiddellijk iets van gezegd.	91	87	93	91

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Het vergroten van kennis over en acceptatie van cultuurverschillen had relatief weinig prioriteit voor clubs. Iets meer dan de helft van de verenigingen vonden dit belangrijke doelen; alleen ervaring met betaalde krachten opdoen scoorde lager (zie Van der Roest & Hoekman, 2011). Figuur 7.1 laat zien dat er ook verschillen bestaan in de tevredenheid over de tijdens Meedoen opgedane kennis en acceptatie van cultuurverschillen, naar de mate waarin verenigingen etnisch gemengd zijn. Ongeveer de helft van alle clubs, ongeacht hun etnische diversiteit, vond kennis over en acceptatie van cultuurverschillen van belang (Van der Roest & Hoekman, 2011). De tevredenheid hierover was beduidend groter onder clubs met meer dan de helft niet westerse allochtone leden (resp. 53% en 61% tevreden over acceptatie), dan onder clubs met relatief weinig niet-westerse allochtone jeugdleden (resp. 37% en 43%). Verenigingen met meer dan de helft niet-westerse allochtone jeugdleden zijn vaker KNKF en voetbalverenigingen, waar ook meer expliciet is ingezet op het thema interculturalisatie.

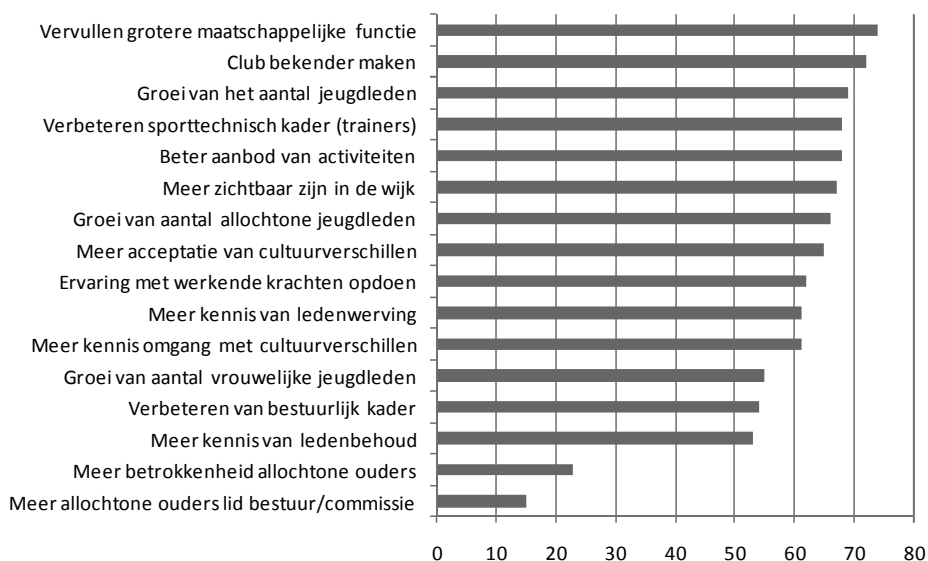
Figuur 7.1 Tevredenheid over het vergroten van kennis over en de acceptatie van cultuurverschillen, naar mate van etnische diversiteit (% niet-westerse allochtone jeugdleden) (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

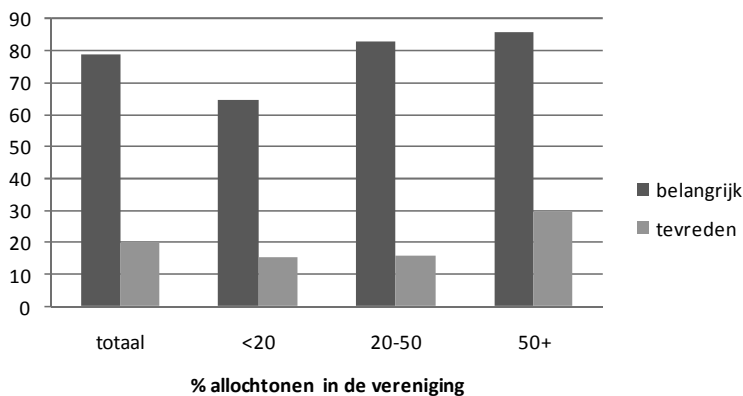
Ook als het gaat om het vergroten van de betrokkenheid van allochtone ouders, waren verenigingen met meer allochtone leden hierover het meest tevreden (29% tegenover 15%, zie Figuur 7.3). Opvallend is echter dat beduidend meer verenigingen meer belang hechtten aan deze doelstelling (driekwart) dan aan meer kennis over en acceptatie van cultuurverschillen (de helft – niet in figuur). Dat laat zien dat ze eigenlijk minder waarde hechten aan de voorwaarden om tot grotere ouderparticipatie onder allochtonen te komen, maar verwachten dat allochtonen ouders zich aanpassen aan de verwachtingen en gewoonten van clubs. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de tevredenheid van verenigingen over het betrekken van allochtone ouders betrekkelijk gering bleek. Waar meer dan de helft van de verenigingen tevreden was over allerlei andere bereikte doelen, bleek slechts een kwart van de verenigingen die (veel) belang hechten aan het betrekken van allochtone ouders ook (zeer) tevreden over de bereikte resultaten op dit punt.

Figuur 7.2 Tevredenheid van verenigingen per doelstelling voor verenigingen die aan hebben gegeven de doelstelling (zeer) belangrijk te vinden (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Figuur 7.3 Belang en tevredenheid van Meedoen verenigingen over het meer betrekken van allochtone ouders, naar mate van etnische diversiteit (% niet-westerse allochtone jeugdleden) (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

De bewustwording van wat er speelt bij het meer betrekken van allochtone ouders en het opleiden van allochtoon kader lijkt tijdens Meedoen wel degelijk toegenomen. Maar concrete veranderingen op dit vlak bleken minder snel en eenvoudig te realiseren en een langere adem te vragen dan de duur van dit programma.

7.2 Interculturalisatie in opleiding en verenigingskader

Opleidingen gericht op interculturalisatie

Binnen het programma Meedoen hebben diverse bonden bijeenkomsten georganiseerd voor hun deelnemende verenigingen over het thema interculturalisatie, over cultuurverschillen en randvoorwaarden om specifieke groepen (allochtone meisjes) te bereiken en te behouden. Bij de KNGU zou dit aspect op niveau 4 (wedstrijdsport) expliciet terugkomen, maar de meeste allochtone kinderen én trainers zijn op een lager niveau actief. Bij de meeste bonden is interculturalisatie echter geen apart thema dat (door Meedoen) structurele aandacht krijgt binnen de reguliere opleidingen.

“ In die zin dat we nu een film aan het maken zijn over dit project en de opbrengst. ... maar het is niet zo dat we ons reguliere opleidingsaanbod aanpassen. “
(bondsmedewerker)

De KNKF, of eigenlijk de projectorganisatie *Tijd voor vechtsport*, bood wel een kaderbrede opleiding aan, met onder meer een traject gericht op ‘Pedagogisch en didactisch verantwoord vechtsportonderwijs voor allochtone jongeren’. Zo’n 250 trainers volgden dit traject. Ook de Atletiekunie ontwikkelde een bijscholingsmodule over hoe om te gaan met een etnisch heterogeen samengestelde trainingsgroep: “Kleur bekennen; omgaan met multi-etnische samenstelling van je trainingsgroep”. Zo’n 84 trainers volgden inmiddels deze bijscholing, ook uit niet-Meedoenclubs.¹¹ De KNVB heeft interculturalisatie geïntegreerd in een aparte module over sportiviteit & respect. Als reden om geen structurele aandacht voor interculturalisatie op te nemen in opleidingen geven bonden aan dat deze vaak al overvol zijn.

“Er moet zo veel in een opleiding ingestampt worden” (bondsmedewerker)

Het accent in opleidingen ligt op technische aspecten en is er überhaupt weinig aandacht voor meer sociaal-pedagogische thema’s.

In Rotterdam ontstond zowel een gemeentelijk initiatief rond het bevorderen van een verantwoord pedagogisch klimaat in de sport, als een sporttakoverstijgend cursusaanbod ‘Kleurrijk’ kader. Daarbij werkten moskeeën en de interculturalisatie-expert van de korfbalbond samen. Dat deze laatste persoon in verschillende gemeenten en binnen meerdere sportbonden actief was, laat zien dat er op beleidsniveau binnen Meedoen slechts in beperkte mate voldoende kennis en expertise aanwezig was.

¹¹ Van de 84 deelnemers waren er 69 afkomstig van de “Meedoen-verenigingen” (82%). De 20 Meedoen-verenigingen zijn slechts 7% van alle verenigingen (20/285), ze zijn dus buitenproportioneel actief geweest om hun kader (op dit gebied) te versterken.

Samenwerking zelforganisaties en opleiden allochtoon kader

In relatie tot het specifiek bereiken en behouden van (vrouwelijke) allochtone jeugdleden en kaderleden bleek dat naast de juiste competenties ook de eigen sociale achtergrond (seks, etniciteit) duidelijk van invloed was op de mate van succes. Personen met een migrantenachtergrond hebben veelal makkelijker toegang tot netwerken en organisaties en hoeven minder energie te steken in het begrijpen van specifieke cultuurgebonden vormen van communicatie. Als het gaat om bereik en behoud allochtone meisjes zijn (allochtone) vrouwen in de ondersteuning van cruciaal belang.

“Kader uit de doelgroep trekt als je je richt op de doelgroep echt mensen uit de doelgroep” (gemeenteambtenaar)

“Zij had echt haar eigen netwerk en kon daar ook mee communiceren. Dat gaat toch net wat anders als bij ons” (gemeenteambtenaar)

Op beleidsniveau waren bij bonden en gemeenten nauwelijks personen actief met een niet-westerse achtergrond. In de loop van het project werden op lokaal niveau steeds vaker ook allochtone verenigingsondersteuners en kaderleden ingezet.

Bij bonden en gemeenten met allochtone kaderleden of beleidsmedewerkers met een migrantenachtergrond was het leggen van contacten met formele zelforganisaties en/of meer informele gemeenschappen eenvoudiger, vooral vanwege hun kennis van en ervaring met specifieke communicatieverschillen.

Bij ‘witte’ medewerkers bleek het lastiger om de juiste contacten te leggen, een vertrouwensband op te bouwen en tot een vruchtbare samenwerking te komen.

Vooraf bleken belangrijke en veelal succesvolle initiatiefnemers tot contacten met onder meer moskeeën en cultuur- en welzijnsorganisaties uit diverse etnische gemeenschappen.

“De zelforganisaties zijn vooral belangrijk omdat zij in staat zijn hun achterban te mobiliseren wat ons niet zomaar lukt” (gemeenteambtenaar)

Aanjagers van echte verandering zijn toch zelforganisaties die echt zelf willen, samen met scholen. Samenwerking tussen migrantenorganisatie en sportvereniging leggen is wel lastig. (gemeenteambtenaar)

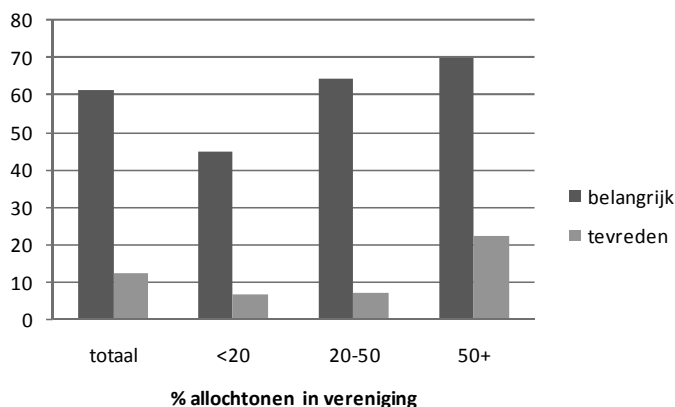
Afhankelijk van de wijk én de tak van sport heeft het programma Meedoen op lokaal niveau geleid tot meer uitwisseling tussen en samenwerking met Turkse en/of Marokkaanse organisaties of meer met Antilliaanse en/of Surinaamse organisaties.

Vooraf op gemeentelijk niveau en in de twee grootste Meedoen sporten (KNVB en KNKF) en de Atletiekunie is door Meedoen meer allochtoon kader opgeleid en zijn deze kaderleden ingezet als verenigingsondersteuners of trainers. In de interviews met gemeenten, bonden en verenigingen werd niet of nauwelijks gesproken over het streven naar, dan wel het vergroten van het aandeel etnisch gemengd bestuurlijk kader.

“Dat bestuur is dan van ons, ze mogen wel trainer worden want dat is dan wel handig, ze mogen wel koffie schenken, maar qua bestuur, dat houden we maar daar (...) dat hebben we wel bij een aantal gevallen gezien.” (gemeenteambtenaar)

Uit de verenigingsresultaten bleek ook dat dit aspect niet alleen relatief weinig prioriteit had bij de doelstellingen binnen het programma Meedoen, maar vooral ook dat de tevredenheid over de bereikte resultaten op dit vlak het minst groot was, zie figuur 7.4.

Figuur 7.4 Belang en tevredenheid van Meedoen verenigingen over het vergroten van het aandeel allochtone ouders in bestuur en commissies, naar mate van etnische diversiteit (% niet-westerse allochtone jeugdleden) (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Uit de interviews kwam naar voren dat verenigingen met zowel etnisch gemengd technisch als bestuurlijk kader zich meer bewust zijn van interculturalisatie-aspecten.

“Wij hebben natuurlijk ook een moslimtrainer en bestuurslid in ons midden. Ik kan me voorstellen dat als je die niet hebt, dat je daar dan aan voorbij gaat. Niet bewust hè, niet dat je denkt van flikker maar op en eet maar varkensvlees. Maar dat je daar niet bij stilstaat.” (bestuurslid/trainer)

Mede door de aandacht die er vanuit de projectcoördinatie aan het thema interculturalisatie is gegeven, zien vrijwel alle bonden en ook steeds meer verenigingen/sportscholen het belang van meer allochtoon kader om meer allochtone jeugdleden te werven en te behouden en bij te dragen tot succesvolle integratie.

“Hé allochtonen, (...) die sporten in een veilige omgeving, met mensen vanuit de eigen cultuur, in het begin namelijk, voordat de verdere integratie gestalte of vorm krijgt, en dat betekent ook dat we een aantal randvoorwaarden moeten veranderen of een klein stukje tegemoet moeten komen aan de doelgroep. En een van die randvoorwaarden is kader van allochtone afkomst, of meer kader van allochtone afkomst” (bondsmedewerker)

Enerzijds kent het project diverse positieve voorbeelden van het succesvol betrekken van allochtone ouders bij verenigingen en/of het opleiden van meer allochtoon kader. Anderzijds presenteren bonden en gemeente die individuele succesverhalen bij één vereniging graag als algemeen succes. Terwijl veel verenigingen, zoals ook blijkt uit de verenigingsenquête, op dit gebied geen successen hebben behaald, teleurgesteld zijn of er de meerwaarde niet van inzien. Voor een deel lukt het niet, andere verenigingen staan er nog niet echt voor open en/of willen hier geen speciale moeite voor doen. Ze menen immers dat kadercursussen, net als de vereniging in het algemeen, ‘open staan voor iedereen’.

“Er was een buitenlandse vrouw en die wist niet precies van waaraf en wanneer en hoe laat en welke kinderen en hoe het in de club liep en al dat soort regeltjes. Er is toen veel

energie in gestoken om die vrouw dat uit te leggen. En vervolgens, dat is heel leuk, zie je gewoon dat bij iedere nieuwe nieuwkomer of bij iedere nieuwe buitenlandse vrouw dat die vrouw naar die vrouw toe gaat en vertelt precies hoe het zit in die club. Kijk dat zijn dingen die, dat valt je op, dat zie je, en dat neem je mee en vertel je aan andere clubs” (bondsmedewerker)

Andere clubs hebben de ervaring dat het niet zo makkelijk is om allochtoon kader te werven, hoewel zij de meerwaarde er wel van in zagen en zich er ook, maar tevergeefs, voor hebben ingezet. Ze geven aan dat het lastig is allochtone ouders enthousiast te maken of hebben het idee dat er nu eenmaal weinig (competent) allochtoon kader beschikbaar is.

“Ze komen wel naar hun kinderen kijken (...) maar het is wel zo bij zo’n feest dat ze hun kinderen brengen en dat ze dan zelf weer weggaan, (...) brengen en halen is ook niet zo’n probleem, maar het actief zijn in het kader, dat is uh...lastig” (bestuurslid)

“Achteraf had je eerst een netwerk moeten opzetten en subsidies moeten geven om kader te ontwikkelen, om allochtoon kader te ontwikkelen.” (bestuurslid)

Een aantal gemeenten heeft specifiek activiteiten ontwikkeld om meer allochtoon vrouwelijk kader op te leiden. Zo hebben Amsterdam, Enschede en Tilburg cursussen georganiseerd voor allochtone (voornamelijk islamitische) meisjes en vrouwen. De cursisten worden echter vooral actief binnen het gemeentelijk sportaanbod en slechts in beperkte mate bij verenigingen. In Amsterdam heeft de KNVB in samenwerking met de gemeente een aparte trainersopleiding voor (allochtone) vrouwen succesvol afgerond. Ook vanuit de KNKF is ‘met enige pressie richting clubs’ die aanvankelijk niet erg geïnteresseerd waren, geïnvesteerd in extra vrouwelijk kader om aparte groepen allochtone meiden te kunnen begeleiden.

7.3 Conclusie

In het programma Meedoen ging het bij interculturalisatie niet alleen om het succesvol werven van nieuwe leden met niet-westerse achtergronden, maar ook om toegenomen bewustwording van en kennis over etnisch culturele diversiteit. Het bleek echter slechts in beperkte mate mogelijk om gewenste ontwikkelingen, zoals het vergroten van de ouderparticipatie onder allochtonen en het vergroten van het aandeel allochtone kaderleden te realiseren binnen de beschikbare termijn van het programma. Verenigingen zagen het vergroten van kennis over en acceptatie van cultuurverschillen minder als noodzakelijke stappen om die doelen te kunnen bereiken. Dit proces van interculturalisatie is tijdens Meedoen zeker in gang gezet, maar vergt meer (verspreiding en verdieping van) kennis, competenties en (communicatie)vaardigheden - en meer geduld.

8. Opbrengsten, borging en verspreiding van Meedoen

In dit hoofdstuk gaan we in op de algemene opbrengsten van het programma en op wat tijdens het proces de succes- en faalfactoren zijn gebleken. Verder beschrijven we de wijze waarop de resultaten zijn geborgd en ingebed en hoe de verspreiding van de opgedane kennis vorm is of wordt gegeven. Een andere prominente vraag is in hoeverre de opbrengsten van het programma behouden blijven.

8.1 Opbrengsten van Meedoen

In de gespreksronde langs bonden, gemeenten en een selectie van de betrokkenen verenigingen kwamen deels steeds dezelfde procesmatige centrale opbrengsten van het programma Meedoen terug. Het zijn ook deze opbrengsten die in de platformbijeenkomsten met elkaar zijn uitgewisseld. De deelnemers zijn alle sterk overtuigd van het succes van Meedoen en noemen de volgende punten als voornaamste opbrengsten:

- de (maatschappelijke) meerwaarde van de georganiseerde sport als initiatiefnemer (i.p.v. de gemeenten): *“De gerichtheid op bonden heeft geleid tot een enorm enthousiasme bij bonden en verenigingen dat met een enorme passie en uitvoeringskracht, vanuit de menselijke maat geleid heeft tot veel goeds.”* (Ondersteuner)
- de ‘gedwongen’ samenwerking tussen bond, gemeenten en verenigingen: *“Juist de driehoek vereniging, gemeente, bond die is wel heel duidelijk op de kaart gezet, en daarvan wordt ook, denk ik, de meerwaarde door iedereen erkend”* (Bondsmedewerker)
- de (geïntensiveerde en uitgebreide) samenwerking met scholen, waardoor een groot bereik wordt gerealiseerd: *“Eigenlijk is de sleutel van het succes, de school.”* (Bondsmedewerker)
- het ‘naar buiten treden’ van bonden en verenigingen: *“De kracht van sporten, dat is absoluut het allersterkste punt. Het besef dat je de kracht van sport kan gebruiken om aan maatschappelijke doelen te werken”* (Bondsmedewerker)
- Versterking van de (positie van de) sportvereniging: *“We zijn echt volwaardige gesprekspartner of wij van hun, laat ik het zo zeggen (...) daarvoor was dat niet zo, door het project is dat van de grond gekomen”* (bestuurslid).

Deze aspecten werden ook reeds in de verschillende tussenrapportages (Lagendijk, 2009, 2010) benoemd als centrale opbrengsten. Door het steeds opnieuw benoemen van deze opbrengsten zijn de betrokken partijen er waarschijnlijk ook nog meer in gaan geloven en worden deze aspecten mogelijk deels uitvergroot. Kernachtige formuleringen zoals ‘de driehoek bond-gemeente-vereniging’, ‘het naar buiten treden van sportverenigingen’ en ‘versterking van verenigingen’ worden als een soort mantra vanuit verschillende organisaties herhaald door betrokkenen en dragen bij aan borging en verspreiding van de Meedoen-gedachte. Ook al zijn deze aspecten niet specifiek voortgekomen uit Meedoen, deze principes zijn vanwege de

(financiële) omvang en looptijd van het programma Meedoen bij de betrokken partijen (vooral bonden en gemeenten) wel sterker ingedaald dan voorheen.

“Eigenlijk bij alle sporten heeft het wel wat opgeleverd, of veel opgeleverd, laat ik het zo zeggen.” (gemeenteambtenaar)

“Alle verenigingen die in het project zitten zijn in beweging gekomen. De een is misschien met leden sterker geworden, de andere met vrijwilligers en de ander met trainers.” (gemeenteambtenaar)

Uit de kwantitatieve en kwalitatieve evaluaties kwamen ook verschillende succes- en faalfactoren en een aantal specifieke knelpunten aan de orde, die onder meer van belang zijn voor het al dan niet behouden van de resultaten voor de toekomst.

8.2 Succes/faal factoren en spanningsvelden

Vrijwel alle gemeenten en bonden benoemen de keuze voor de georganiseerde sport, het aanwezige budget en het benoemen van de juiste mensen op de juiste plaats als belangrijke succesfactoren. Op lokaal niveau is vooral voldoende draagvlak binnen de verenigingsbesturen noodzakelijk en is de kwaliteit van het technisch kader en de (professionele) verenigingsondersteuners doorslaggevend voor succes. Een lange adem werd door vrijwel alle verenigingen genoemd als een randvoorwaarde voor het behalen en behouden van succes. Dit werd overigens ook al geconstateerd in de verdiepingsstudie in 2008 (Hoekman e.a. 2008). Professionalisering van de vereniging en integratie zijn beiden processen waar enig geduld gewenst is.

Keuze voor regie georganiseerde sport enige juiste?

Bij projecten uit het verleden, waarin gemeenten de leidende partij waren, hadden bonden en verenigingen te weinig zeggenschap én armslag: het was ‘slikken of stikken’. Bij sommige bonden heerst nog steeds enig wantrouwen over de samenwerking met gemeenten. Zij zijn van mening dat gemeenten het geld min of meer over de balk gooien en niet in het belang van de georganiseerde sport investeren.

“Ik vind dat er helemaal geen geld naar gemeenten moet, maar alles naar bonden, naar de sport moet. Bij gemeenten stellen ze dan iemand aan, en die ambtenaar kiest dan wat ze moeten gaan doen... Het geld kan beter naar bonden, dat is veel effectiever. De sport moet bedenken wat er gaat gebeuren, niet de gemeenten.” (bondsmedewerker)

“Als je combinatiefunctionarissen alleen financiert door gemeente, er zijn super voorbeelden, maar het is puur de lokale overheid die bepaalt of er een komt en wat die combinatiefunctionaris doet. Daar heb je bijna 0 grip op.” (bondsmedewerker)

Andersom bestaat bij sommige gemeenten het gevoel dat de keuze voor bonden en verenigingen niet het meest effectief en efficiënt is geweest en dat de regie beter bij de gemeenten had kunnen liggen. Zij hebben het gevoel dat sportbonden – vooral de kleinere – eigenlijk te weinig professioneel waren en niet het meest capabel voor een succesvolle uitvoering van dergelijke grote projecten. Zoals de bonden kritiek hadden op de regie van gemeenten bij eerdere sportstimuleringsimpulsen, stellen enkele gemeenten op hun beurt dat bonden het geld ‘over de balk hebben gegooid’ door vooral mensen aan te stellen en te weinig aan ‘de uitvoering’ te besteden.

“Sommige bonden hadden wel veel mensen rondlopen. Het geld moet wel bij de uitvoering komen ook.” (gemeenteambtenaar)

Ook vanuit de ondersteunende organisaties werd gesignaleerd dat er soms wel degelijk sprake was van eigenwijsheid bij bepaalde bonden en/of gemeenten die overtuigd waren van hun eigen aanpak of kennis en weinig open stonden voor nieuwe initiatieven en samenwerking.

“De sport heeft soms wel de neiging om meteen in de uitvoering te schieten, dat is ook deels haar kracht. Maar je zag dat de kennis veel meer aan de kant zat van de gemeenten dan bij de sport. Vandaar ook dat we gingen zeggen: jullie moeten wel goed uitwisselen met elkaar, en op de platformen praten, maar werk vooral samen en ga niet langs elkaar heen. Dat is deels wel en deels niet gelukt.” (ondersteuner)

Juist de mogelijkheid tot het zelf invullen van het programma werd door verenigingen gezien als een pluspunt van het project

“Het voordeel van dit project was dat we er onze eigen dingen uit konden halen, het was maatwerk en die ruimte kregen we ook” (bestuurslid)

De meerderheid van zowel bonden als gemeenten is uitermate positief over de gekozen ‘strategie’ om vooral de georganiseerde sport te faciliteren vanuit Meedoen. Deze keuze wordt ook wel gezien als meest belangrijke winstpunt, vergeleken met enkele voorgaande c.q. deels parallel lopende programma’s (Breedtesportimpuls, BOS-impuls) waarbij de regie bij de gemeente ligt.

“Heel eerlijk gezegd, ik denk dat verenigingen er nu meer van geprofiteerd hebben dan als wij het alleen hadden gekregen.” (gemeenteambtenaar)

Ook bij het aanstellen van combinatiefunctionarissen en bij een mogelijk vervolgprogramma zouden de bonden (deels) de regie moeten hebben. Zowel diverse bonden als gemeenten stellen wel dat gemeenten wel degelijk ook de mogelijkheden moeten krijgen om voldoende te kunnen ondersteunen op lokaal niveau.

“Het verplichtende samenwerken van bonden en gemeenten zou nog meer moeten. Dat moet minder vrijblijvend. Dan mag het geld best via de bonden.” (gemeenteambtenaar)

Als verwacht wordt dat partijen samenwerken, zich committeren aan dezelfde doelstellingen en zich hier ook verantwoordelijk voor voelen, dan zal er ook voor beide financiële voorwaarden gecreëerd moeten worden.

“Je moet de regie bij de bond houden over het project voor de sport maar maak de gemeente ook duidelijk faciliterend, zodat ze wel mogelijkheden hebben om te ondersteunen” (bondsmedewerker)

‘Het blijft mensenwerk’

Zonder draagvlak binnen het verenigingsbestuur was succes eigenlijk bij voorbaat vrijwel kansloos. In sommige gevallen betekende de Meedoen-impuls dan ook niet meer dan het ‘trekken aan een dood paard’. Zowel bonden als gemeenten geven aan dat de minste resultaten werden behaald wanneer verenigingen niet enthousiast waren, maar overgehaald moesten worden (bijv. met geld) om mee te doen. Zoals intrinsieke motivatie van belang is om mensen blijvend aan sport te laten deelnemen, zo zijn een breed draagvlak in de verenigingen en een inhoudelijke motivatie essentiële ingrediënten voor het welslagen van een project, concludeerden de betrokken beleidsmakers bij bonden en gemeenten.

Enkele bonden gaven aan dat de deelnemende verenigingen in drie groepen ingedeeld kunnen worden:

- enkele zeer sterke en gemotiveerde verenigingen die meteen aan de slag willen én kunnen;
- een meerderheid van verenigingen die langzaam betrokken raakten en enthousiast zijn geworden;
- enkele clubs die het niet écht wilden en/of konden, of zelfs (met enige moeite) zijn overgehaald om deel te nemen.

Vooral die laatste groep bleek meestal weinig succesvol. De bestuurlijke kracht van verenigingen werd ook veelvuldig naar voren gebracht als verklaring voor het wel of niet succesvol zijn van een vereniging.

“Het heeft echt vooral te maken met zitten er mensen die er echt in geloven en die er aan trekken.” (gemeenteambtenaar)

Sommige geïnterviewden gaven aan dat er breed draagvlak nodig was in de hele vereniging, omdat er anders wegens interne spanningen of onderlinge concurrentie weinig succes geboekt kon worden. Anderen hadden wel goede ervaringen met een situatie waarin een aantal sterke leiders in enkele belangrijke verenigingsorganen, zoals de jeugdcommissie, uiteindelijk het hoofdbestuur mee konden krijgen. Zonder een breed draagvlak kan het wegvallen van zo’n leider wel tot gevolg hebben dat het programma binnen de vereniging tot stilstand komt of weinig impulsen meer krijgt.

Naast draagvlak vanuit het bestuur en/of de jeugdcommissie, is succes vooral afhankelijk van het vinden van de juiste personen voor de juiste plek. Het gaat om mensen met voldoende relevante kennis en competenties, mensen die affiniteit hebben met het project, goed kunnen communiceren en zowel zelfstandig kunnen werken als goed kunnen samenwerken.

“Capaciteit van bestuur, kwaliteit en capaciteit. Dat is eigenlijk de grootste factor. Als dat er niet zit (...) dan is het bijna kansloos” (bondsmedewerker)

“Dit project valt en staat met de kwaliteit van de verenigingsondersteuner, en verenigingen zijn niet in staat zelfstandig zo’n project te trekken, of te continueren” (gemeenteambtenaar)

Dat betekent echter niet dat professionals de enige personen zijn met voldoende competenties. Ook onder vrijwilligers zitten mensen die niet alleen hart hebben voor de vereniging, maar vaak ook over de nodige deskundigheid beschikken: - *“Het is niet zo dat als je in de rol van vrijwilliger gaat zitten, dat je dan ineens dom bent.”* (gemeenteambtenaar).

Hoewel ook het beschikbare budget, de aansturing/ondersteuning vanuit de bond en de samenwerking tussen verschillende organisaties (gemeente, bonden, scholen, zelforganisaties), als succesfactoren worden benoemd, werd het draagvlak in verenigingen en de kwaliteit van de bestuurders, lokale (professionele) districtsmanagers of verenigingsondersteuners als meest onderscheidende randvoorwaarde genoemd.

“Ik denk dat de clubs die intrinsiek gemotiveerd waren, waar al draagvlak was binnen het bestuur, waar al mensen bezig waren met maatschappelijke projecten, dat dat de best presterende verenigingen zijn.” (bondsmedewerker)

Bij sterke verenigingen behaalden projecten met goede verenigingsmanagers extra resultaten, bij zwakkere clubs werd zonder goede ondersteuner nauwelijks rendement geboekt.

“De bestuurlijk sterke clubs die profiteren toch ook meer van gemeenten en verenigingsmanager.” (bondsmedewerker)

“We hadden wel hoop van met een goede planning dan kunnen we ze omhoog halen, maar dat is bij een paar niet gelukt.” (bondsmedewerker)

Maar ook met goede ondersteuning bleven de opbrengsten vaak beperkt, terwijl deze zwakkere verenigingen wel veel tijd en energie vragen van de ondersteuners.

Monitoring: noodzakelijke ballast

Monitoring en evaluatie van het programma zien de betrokken bonden en gemeenten als een onvermijdelijk en onmisbaar aspect bij zo'n groot project als Meedoen.

“Als lerende organisatie moet je evalueren.” (gemeenteambtenaar)

“Het is wel goed voor het resultaat van het project, het is niet zo van dat je weer een of ander project hebt gedaan en iedereen roept halleluja, maar wat is er nu eigenlijk uitgekomen. Nu heb je echt klip en klare cijfers op de tafel.” (bondsmedewerker)

Bonden en partners waren over het algemeen blij met de verkregen cijfers uit de tussentijdse ledentellingen, ook al kostte het vergaren daarvan de nodige inspanningen van zowel verenigingen als bonden. De vastgestelde ledengroei versterkte het vertrouwen in hun aanpak en ze gebruikten uitkomsten ook om 'bij te sturen'. Wat betreft de medewerking aan de monitoring moesten verenigingen wel duidelijk aangestuurd en soms heel direct 'bij de hand worden genomen' door bondsmedewerkers. Voor verenigingen betekenden dergelijke extra taken vooral meer werk, die ze liever meer concreet en doelgericht besteedden.

Gemeenten en bonden waren ook bij andere projecten al wat meer gewend met evidence-based werken en onderkennen de noodzaak en meerwaarde ervan, maar hadden soms ook het gevoel dat er wel erg veel gemonitord werd.

“Het wordt echt ervaren als een enorme ballast (...) maar we beseffen wel steeds meer en beter dat je het nodig hebt (...) om toch beter je zaken te kunnen onderbouwen” (bondsmedewerker)

“Er moet een balans gevonden worden tussen monitoring die nodig is en de tijd die verenigingen ervoor hebben.” (bondsmedewerker)

Enkele bonden gaven aan dat de metingen eigenlijk niet geheel rechtmatig waren, in die zin dat niet westerse minderheden als zodanig werden geregistreerd en/of benoemd en het lastige aspect van het maken van etnisch onderscheid:

“Verenigingen vinden het wel lastig die monitoring. Vooral de vraag: wat is een allochtoon. Hadden ze nog nooit gedaan.” (gemeenteambtenaar)

“De metingen zijn wel erg ver gegaan hoor, allochtone leden (...) Om te kijken wie is nou Surinamer, is jouw moeder nou Surinaams en jouw vader nou Arabisch, ben je nou Arabisch of Surinaams?” (bondsmedewerker)

De vraag is ook hoe betrouwbaar de geregistreerde gegevens van de verenigingen en bonden precies zijn, naar specifieke etnische achtergrond (o.a. Turks, Marokkaans) en wat betreft het aandeel allochtonen met een westerse etnische achtergrond.

Sommige gesprekspartners gaven ook aan dat er pas te laat is nagedacht over wat en hoe er precies gemonitord moest worden. En dat hier te weinig afstemming in heeft plaatsgevonden.

“We hadden graag meer meetbare doelen gehad.” (bondsmedewerker)

“De grootste misser is wat mij betreft toch dat het heel vrijblijvend is geweest.” (gemeenteambtenaar)

Dat zowel de subsidiegever, de ondersteunende organisaties als onderzoeksinstanties soms in korte tijd afzonderlijk van elkaar langskwamen bij bonden en gemeenten voor gelijksoortige gesprekken werd als inefficiënt beschouwd. Voor bonden was ook niet altijd duidelijk wat de subsidiegever van hen verwachtte aan verantwoording. Sommige bonden hebben zelf gegevens bijgehouden, anderen beseften pas achteraf dat ze rond bepaalde projectresultaten (bereik potentiële nieuwe leden, schoolclinics, aantal opgeleide kaderleden, et cetera) niet over harde cijfers beschikken. Want dat de landelijke toename van 15% allochtone verenigingsleden als enige concrete overkoepelende doel van het programma Meedoen, niet het enige en ook niet altijd het belangrijkste resultaat is geweest, daarover is vrijwel iedereen het met elkaar eens. *“Een nieuw programma moet subtieler, robuuster en met meer subdoelen.”* (ondersteuner)

Geografische beperkingen

De bonden gaven ook aan dat ze achteraf liever minder geografisch beperkt waren geweest in hun verenigingskeuze. De KNVB heeft om te kunnen voldoen aan het ten doel gestelde aantal clubs enkele verenigingen uit andere dan de Meedoen-gemeenten opgenomen en ook de NBB heeft een vereniging uit een andere gemeente erbij betrokken. De andere bonden gaven ook aan dat de effectiviteit naar hun idee nog groter had kunnen zijn als ze meer vrijheid hadden gekregen bij het selecteren van clubs in andere gemeenten.

“Nou... er zijn er een aantal bij waarbij we behoorlijk aan de ondersteuning hebben moeten trekken. Je was gebonden aan de gemeenten. Dat maakte het al wat lastiger. We hadden heel graag een aantal clubs uit een aantal andere steden gehad.”

(bondsmedewerker)

Voor de toekomst zouden bonden dan ook graag zien dat projecten minder geografische beperkt zijn, zodat zij nog beter op geschikte verenigingen kunnen selecteren.

Doorlooptijd Meedoen en behoud competenties en ervaringen

Bij de grote gemeenten kwamen extra beschikbare gelden voor Meedoen vanuit het grote stedenbeleid en dat kende een andere doorlooptijd, tot 2009. Mede daardoor viel soms reeds vóór het eind van het Meedoen programma menskracht weg, hoewel de meeste gemeenten met de nodige administratieve creativiteit wel een deel wist te behouden voor 2010. Het laatste Meedoenjaar 2010 betekende ook reeds bij bonden reductie van het aantal personen dat op landelijk en/of districtsniveau actief was voor Meedoen. Bij de meeste bonden en gemeenten zullen opgedane ervaringen en verworven competenties vanuit het programma Meedoen voor een deel behouden blijven in dezelfde personen. Bij enkele bonden was de projectbetrokkenheid bij één of twee personen gecentreerd, die na afloop niet langer in dienst zullen blijven en er dus een vrijwel volledige overdracht moet plaatsvinden. Bij zo'n proces verdwijnt meestal veel van de opgedane expertise.

Accommodatie

Voor de zwembond heeft tijdens Meedoen beperkingen ondervonden in de uitvoering vanwege onvoldoende beschikbare accommodatie, oftewel zwemwater. Ook voor enkele andere sportverenigingen gold soms dat de groeimogelijkheden begrensd waren vanwege accommodatiebeperkingen. Een belangrijke signalering is dan ook dat meer groei in de georganiseerde jeugdsport niet alleen bepaald wordt door de kwaliteit van verenigingen, maar dat voor sommige sporten ook voldoende ruimte een belangrijke voorwaarde is. Een aantal verenigingen had een grotere ledengroei kunnen noteren als de accommodatie geen beperking had gevormd. Het is voor te stellen dat het investeren in ruimte voor deze vereniging meer had opgeleverd dan het investeren in Meedoen activiteiten.

“60 miljoen is er gegaan in het project? (...) daar kan je zegmaar uh een nette hal van bouwen, of meer, of subsidie geven op zaalhuur voor de vereniging. Ik denk dat dat op de lange termijn beter werkt voor de zaalsporten in ieder geval.” (bondsmedewerker)
“Ik denk dat het veel meer had kunnen opleveren (...) als wij niet zo’n moeite hadden met badwater, met kader krijgen” (trainer)

8.3 Borging/inbedding en verspreiding

Dat de resultaten ook na afloop van het programma deels behouden zullen blijven, daarover zijn vrijwel alle interviewrespondenten het wel eens. Meedoen wordt door velen als een belangrijke (financiële) impuls gezien voor het vergroten van (boven)lokale samenwerkingsverbanden, het versterken/professionaliseren van verenigingen en het ‘meer naar buiten treden’. De verwachting bij vrijwel alle gemeenten en bonden is dat opgedane contacten niet zomaar zullen verdwijnen en de investeringen in extra en specifiek opgeleid verenigingskader zullen zich soms zelfs pas de komende jaren echt uitbetalen in ledengroei (van specifieke doelgroepen). Niettemin uiten de betrokken medewerkers vanuit de gemeenten, bonden en verenigingen ook enkele zorgen over de borging, continuïteit en verspreiding van de behaalde resultaten en het gedachtegoed van Meedoen buiten hun eigen kring.

Effecten behouden of verloren?

Ondanks een beperktere verdere uitrol van het project tot op heden, zijn de bonden, verenigingen en gemeenten wel overtuigd van de meerwaarde van het programma.

“Veel meer dan dat; betrokkenheid, hoe ga je dat uitdrukken (...) en trots, trots op hun vereniging (...) afname van agressie bij kinderen” (trainer/coach)
“Ik raak er overspannen van, moet er mijn baan voor opzeggen, maar ik zou het zo weer doen” (bestuurslid)

Bonden en gemeenten gaven in de interviews aan dat ze redelijk optimistisch waren over de structurele ontwikkeling die Meedoen in de georganiseerde sport in hun ogen op gang heeft gebracht. Sommigen verwachten dat het daadwerkelijke ‘oogsten’ pas vorm krijgt na afloop van Meedoen, omdat er tijdens de projectperiode vooral geïnvesteerd is in het versterken van verenigingen, mede door het opleiden van bestaand en nieuwe sporttechnisch kader. Of omdat er na-ijl effecten zijn die nu pas gaan leven binnen verenigingen.

“Eigenlijk gaan die verenigingen dadelijk na het project, dan gaat het pas effecten opleveren.” (bondsmedewerker)

Toch zijn veel respondenten ook wat voorzichtiger in hun algemene verwachtingen voor de toekomst. Naast het onderkennen van een aantal structurele winstpunten, zijn vooral gemeenten ook bevreesd voor afkalving van de opgebouwde expertise en relaties, door verlies aan coördinatie.

“Netwerk, dat proces op gang houden, en daar heb je mankracht voor nodig, en geld. (...) het blijkt succesvol te zijn, dan zal je wel gek zijn als je dat liet lopen” (gemeenteambtenaar)

Het budget blijft echter niet behouden en is het de vraag of de ervaren mensen in dienst kunnen blijven of dat de kennis kan worden overgedragen. Desalniettemin zijn verenigingen positief over de continuering van de activiteiten en het behoud van de resultaten.

Tabel 8.1 Voortzetting projecten bij Meedoen-sportscholen en -verenigingen (in procenten)

	totaal	sportschool	vereniging
meedoen-activiteiten gaan vrijwel op dezelfde voet door	35	21	40
meedoen-activiteiten gaan in afgeslankte vorm door	46	59	41
meedoen-activiteiten worden grotendeels stopgezet	17	19	17

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Verenigingen denken meer dan sportscholen (JBN en KNKF) dat zij de activiteiten in dezelfde vorm kunnen voortzetten (zie tabel 8.1). Van de KNVB verenigingen geeft bijna de helft aan dat de activiteiten op dezelfde voet door gaan na het Meedoen programma (zie tabel 8.2).

Tabel 8.2 Voortzetting projecten bij Meedoen-verenigingen, naar bond (in procenten)

	totaal	KNKF	KNVB	rest
meedoen-activiteiten gaan vrijwel op dezelfde voet door	35	21	47	31
meedoen-activiteiten gaan in afgeslankte vorm door	46	59	34	51
meedoen-activiteiten worden grotendeels stopgezet	17	19	16	18

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Tabel 8.3 Voortzetting projecten bij Meedoen-verenigingen, naar mate van etnische diversiteit (% niet-westerse allochtone jeugdleden) (in procenten)

	totaal	% allochtone leden		
		<20	20-50	50+
meedoen-activiteiten gaan vrijwel op dezelfde voet door	35	33	41	34
meedoen-activiteiten gaan in afgeslankte vorm door	46	49	49	41
meedoen-activiteiten worden grotendeels stopgezet	17	14	10	24

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Tabel 8.4 Betekenis aflopen project voor geboekte resultaten Meedoen-verenigingen, naar mate van etnische diversiteit (% niet-westerse allochtone jeugdleden) (in procenten)

	totaal	% allochtone leden		
		<20	20-50	50+
die resultaten blijven behouden	35	39	37	34
die resultaten blijven deels intact	46	47	50	41
die resultaten zullen grotendeels verdwijnen	11	8	7	18
er zijn geen resultaten bereikt	6	3	5	6

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

Hoewel verenigingen enerzijds aangeven dat vrijwilligers het merendeel van het werk doen, zal er naar verwachting ook veel ‘blijven liggen’ of gaan opbrengsten verloren als er geen vervolg komt op de verenigingsondersteuning. Waar een deel van de gemeenten en bonden stelt dat vrijwel alle activiteiten en ondersteuning gewaarborgd zijn, zetten anderen vraagtekens bij die borging: *“De vraag is wel, waar zijn ze over een jaar.”* (gemeenteambtenaar)

Hoewel vrijwel alle partijen er begrip voor hebben dat Meedoen financieel gezien niet op dezelfde manier gecontinueerd kan worden – *“Het was ook wel erg veel geld.”* (bondsmedewerker) – is het wel sterk de vraag of de impuls voldoende was om het programma nu door ‘de markt’ te laten overnemen. Enerzijds zouden verenigingen voor ondersteuning en/of het ‘inhuren van kader’ zelf moeten gaan betalen.

“Het is simpel bij de voetbal, als ze daar een trainer kunnen betalen op laag niveau voor 20.000 euro op jaarbasis voor het eerste, dan kunnen ze ook een combinatiefunctionaris betalen.” (gemeenteambtenaar)

Anderzijds stellen bonden dat gemeenten ‘wel zullen moeten betalen’ voor de inzet van verenigingen als ‘maatschappelijke partner’, bijvoorbeeld voor het verzorgen van clinics, naschoolse opvang en/of het opvangen van bepaalde groepen jeugd. Volgens enkelen zijn er structurele investeringen nodig om de ingezette weg van professionalisering van sportverenigingen verder vorm te geven.

“Hoe dan ook, het blijkt een project te zijn dat lange adem vereist en nu stoppen zou veel teniet doen van wat in die vier jaar is opgebouwd” (combinatiefunctionaris)

Meerwaarde informatieproducten en uitwisseling?

Zoals eerder gesteld werden vanuit de ondersteunende instanties ook sporttakoverstijgende materialen ontwikkeld, waaronder digitale informatie, folders en DVD's. Er is geen goed beeld in hoeverre deze producten tijdens Meedoen gebruikt zijn. Bonden en gemeenten geven vaak aan dat ze de materialen kennen, maar ook dat ze er zelf meestal niet veel mee hebben gedaan. En dat er eigenlijk een handleiding zou moeten zijn op welke wijze de materialen gebruikt kunnen worden.

“Ik heb zelf een doos staan met 80 dvd's, maar ik weet bij god niet wat ik er mee moet.” (gemeenteambtenaar)

“Geef liever een thema-avond in plaats van zo'n boekje.” (bondsmedewerker)

Om de eigen ervaringen te borgen en over te kunnen dragen, hebben bonden aan het eind van Meedoen vaak ook sportspecifieke informatiematerialen (brochures met stappenplannen en best practices, DVD's) ontwikkeld. Evenals er weinig inzicht bestaat in de mate van gebruik en

waardering van de door NISB en NSA ontwikkelde informatiematerialen is ook de meerwaarde van de sportspecifieke materialen in het kader van de verspreiding van het Meedoen gedachtegoed vooralsnog niet duidelijk.

“Je kan heel makkelijk zeggen ‘maak een toolkit’, maar hoe maak je het zodanig dat je het beschikbaar kan stellen aan een vereniging die er echt mee aan de slag kan.”
(bondsmedewerker)

Het vastleggen van de opgedane ervaringen in toegankelijke bewoordingen en beelden betekent dat de informatie beschikbaar is. Maar het is wel de vraag in welke mate verenigingen de geproduceerde materialen zonder verdere fysieke ondersteuning kunnen gebruiken.

Beste manier van aansturing/verenigingsondersteuning?

Hoewel bonden en gemeenten in verschillende mate tevreden zijn over de mate van samenwerking en geboekte resultaten, kan niet gesteld worden dat er sprake was van een beste ‘aanpak’. De gekozen strategieën op basis van de verschillende beschikbare mogelijkheden en beperkingen (in o.a. financiële zin en menskracht) hebben allemaal aanwijsbare resultaten opgeleverd. Vooral rond samenwerking bestonden verschillen van mening over wat voldoende ondersteuning was vanuit de gemeente (o.a. Utrecht, Zaandam), dan wel of er voldoende of te veel aansturing plaatsvond vanuit de bond (resp. KNBSB en KNVB).

“Sommige gemeenten hebben een aanzienlijk deel van het budget besteed aan wijksportinitiatieven en hebben daarmee te weinig aangesloten bij georganiseerde sport, maar werden soms als concurrent gezien. Die gemeenten kregen wel kritiek. De bonden en verenigingen voelden zich daar wel iets meer in de kou staan.”
(ondersteuner)

De effectiviteit van de verschillende strategieën voor de aansturing is lastig met elkaar te vergelijken, vanwege de verschillende contexten (o.a. grootte en professionaliteit) waarin bonden en gemeentelijke sportbeleidsafdelingen zich bevinden. Vanuit verenigingsperspectief is de mate van effectiviteit vooral afhankelijk van de ervaren behoefte aan ondersteuning.

De rol van NISB als programmacoördinator en organisatie van bijeenkomsten is goed uitgevoerd. De rol van ondersteunende instantie en kennisontwikkelaar op basis van flankerend beleid is maar beperkt van de grond gekomen. De vertaalslag van de losse sportspecifieke documenten van gemeenten naar sportgenerieke protocollen, bouwstenen of stappenplannen voor de georganiseerde sport om werk te kunnen maken van het gedachtegoed van Meedoen is maar beperkt gerealiseerd. Daarnaast heeft NISB buiten de bijeenkomsten in geringe mate ondersteuning geboden bij hulpvragen van bonden en gemeenten. Enerzijds omdat de sportbonden soms te eigenwijs waren om ondersteuning in te roepen en anderzijds omdat de ondersteuning vooral werd geboden in de vorm van het verstrekken van folders, brochures en boeken, waar de bonden zich niet echt mee geholpen voelden. Verenigingen zijn niet bekend met de NISB. NISB heeft vooral contact gehad met bonden en gemeenten.

Coördinatie vervolgtraject

Vooral de bonden gaven aan dat ze voor een vervolgtraject naast of in plaats van NISB in NOC*NSF de meest logische aansturende partner zien.

*“Zou ik het wel mooi vinden als het beste van twee werelden bij wijze van spreken iets samen zouden doen. Ik denk dat NOC*NSF beter begrijpt hoe de sportwereld in elkaar zit dan NISB. En het NISB kan projectmatig of themamatisch veel beter de mensen bereiken dan NOC*NSF.”* (gemeenteambtenaar)

NOC*NSF heeft voor enkele bonden en gemeenten ook reeds als ‘prettige’ gesprekspartner gefunctioneerd binnen Meedoen. Hoewel de sportkoepel meer aan de zijlijn stond, omdat het accent van Meedoen lag op het maatschappelijke karakter, zien de partners - zeker met het oog op het geformuleerde Olympisch plan 2028 - een centralere rol voor NOC*NSF in een vervolgtraject.

Maatschappelijk functie sportverenigingen

Zowel enkele bonden als ook de meeste gemeenten noemen enerzijds de Meedoen doelgroep van kinderen uit maatschappelijk kwetsbare wijken en anderzijds vooral islamitische meisjes en vrouwen als belangrijke doelgroepen, die blijvend beleidsaandacht verdienen.

“Ze hebben een klein zetje in de goede richting gekregen, maar als daar verder niks meer aan gebeurt dan houdt dat weer op.” (gemeenteambtenaar)

Anderzijds zeggen de beleidsmakers dat er meer aandacht zou moeten zijn voor ‘probleemjongeren’ zonder jeugdzorgindicatie. De ‘raddraaiers’ die voor overlast zorgen in wijken, maar niet zo ‘zwaar’ zijn als de jongeren die regelmatig met justitie in aanraking zijn geweest.

“De preventieve kant, dus kinderen die nog niet uitgedegen zijn, die worden vergeten.” (gemeenteambtenaar).

Hoewel bepaalde bonden (KNVB, KNKF) zeker jongeren uit deze groep hebben bereikt, heeft het ‘preventie’-aspect in het huidige project niet voldoende aandacht gekregen. Het ging vooral over participatie van jeugd uit maatschappelijk kwetsbare wijken én in de aparte zorgtrajecten over jongeren met een jeugdzorgindicatie. Mogelijk zal dit traject vooral binnen gemeenten meer aandacht kunnen krijgen, maar binnen Meedoen is naar preventie veelal nauwelijks specifiek aandacht uitgegaan.

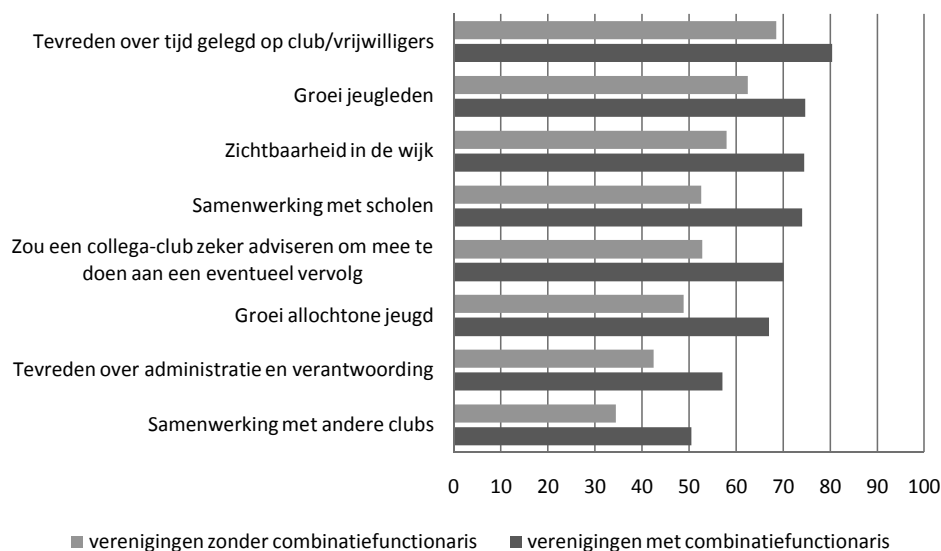
“Meedoen is heel sterk een sportproject geweest, waar sportafdelingen van gemeenten bij betrokken waren, terwijl er een maatschappelijke achtergrond is, waar je meer uit had kunnen halen. Bonden en sportsector zijn zich nu meer bewust van wat er kan, in gemeente is de kans niet echt genomen om om zich heen te kijken en andere beleidsafdelingen te betrekken.” (ondersteuner).

Een van de geïnterviewde verenigingen gaf aan inmiddels al door de politie te zijn gevraagd om preventief te gaan werken met jongeren zonder indicatie. De vereniging weet niet of dit komt door het Meedoen project, en heeft zelf geen zorgtraject gedraaid. Ze staan positief tegenover het idee en zijn van plan enkele van zulke jongeren op te vangen.

De combinatiefunctionaris wordt genoemd als een belangrijke schakel om meer aandacht te genereren voor deze maatschappelijke preventieve waarde van sport. Anderen vragen zich af of de combinatiefunctionaris hiervoor wel voldoende geëquipeerd is. Desalniettemin toont dit

onderzoek dat het juist de verenigingen met combinatiefunctionarissen zijn die goede resultaten laten zien. Door de intensievere contacten tussen de Meedoen verenigingen en de gemeenten zijn bij deze verenigingen relatief veel combinatiefunctionarissen actief. Dit biedt kansen om vervolg te geven aan de goede resultaten die tijdens het programma zijn geboekt.

Figuur 8.1 De combinatiefunctionaris als succesfactor bij verenigingen (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Evaluatie Meedoen-programma verenigingen, 2010)

In de toekomst is het misschien goed om bij dit soort programma's de start gefaseerd te laten verlopen, in plaats van ineens alle bonden en verenigingen te mobiliseren. Leerpunt voor volgende projecten is ook om het programma in stappen op te zetten, in plaats van in één keer alles voor 5 jaar vast te leggen. Daardoor kunnen verenigingen van elkaar leren en kunnen ze "beginnersfouten" vermijden.

"We hebben in het begin dingen gedaan waarvan ik nu denk, ja natuurlijk werkte dat niet (...) ik zou nu een veel beter plan kunnen maken." (bestuurslid)

Nu zijn met alle bonden apart afspraken gemaakt op landelijk niveau en ook nog eens met de bonden apart op lokaal niveau afspraken gemaakt met de gemeente. Dit kan efficiënter door één of meer personen aanspreekpunt te laten zijn voor de georganiseerde sport in plaats van 9 contactpersonen (1 per bond) op lokaal niveau gesprekken te laten voeren. Veel vraagstukken zijn daarnaast niet sportspecifiek maar sportgeneriek.

8.4 Conclusie

De deelnemers aan Meedoen zijn sterk overtuigd van het succes van het programma. De opbrengsten van het programma zitten niet alleen in de ledenwinst, maar nadrukkelijk ook in de versterkte lokale driehoek tussen vereniging, gemeente en sportbond, de toegenomen samenwerking met scholen en de versterking van de sportvereniging, die nu ook meer naar buiten gericht is. De belangrijke succesfactor van het project is de financieringsopzet, waarbij veel geld naar de sportbonden is gegaan - in tegenstelling tot eerdere projecten waarin de gemeenten de regierol kregen toebedeeld.

Een andere belangrijke succes- dan wel faalfactor was de menskracht. Een goede verenigingsondersteuner en een welwillend en daadkrachtig bestuur bij de vereniging maakten veel mogelijk. Ook blijkt dat verenigingen met een combinatiefunctionaris betere resultaten laten zien dan andere. Bij verenigingen waar weinig tot geen resultaten zijn geboekt was er weinig draagvlak voor het project en ontbraken de wil en/of de capaciteiten om iets van het project te maken. Deze verenigingen zijn in een aantal gevallen als gevolg van de geografische restricties toch onderdeel gemaakt van het programma.

De bonden, gemeenten en verenigingen zijn ervan overtuigd dat de resultaten voor een groot deel behouden blijven en dat het lokale netwerk dat is ontstaan in stand blijft. Toch zijn er ook zorgen over de borging van de opbrengsten en de overdracht van het gedachtegoed van Meedoen buiten de betrokken bonden en gemeenten. De toekomst moet uitwijzen in hoeverre sprake is van structurele opbrengsten en een brede verspreiding van het programma.

9. Slotbeschouwing

In deze slotbeschouwing brengen we de informatie uit de vorige hoofdstukken in samenhang bijeen. Hierbij baseren we ons op verschillende bronnen: de ledencijfers, de verenigingsenquête en interviews, alsmede de vraaggesprekken met de partners van het programma Meedoen. De vele opbrengsten van het programma passeren in deze slotbeschouwing de revue. Maar ook besteden we aandacht aan verbeterpunten en aan de kanttekeningen die bij de resultaten te plaatsen zijn.

Allereerst gaan we nader in op de ledenontwikkeling, vervolgens komen onder andere betrokkenheid van ouders, integratie, verenigingsondersteuning, lokale samenwerking en de blijvendheid van de resultaten van Meedoen aan de orde.

Sportdeelname allochtonen

Gemiddeld genomen hebben de Meedoen verenigingen een groei van 50 jeugdleden weten te realiseren. Met een groei van ruim 27.000 jeugdleden, waarvan 13.504 nieuwe allochtone jeugdleden en 13.028 autochtone jeugdleden is het programma erin geslaagd om het verschil in sportdeelname in verenigingsverband tussen allochtonen en autochtonen te verkleinen. Over het geheel genomen is het aantal jeugdleden met 30 procent gegroeid, waarbij het aantal allochtone leden met 59 procent is gegroeid en het aantal autochtone leden met 20 procent. In relatieve zin is de sterkste groei geconstateerd bij de niet-westerse allochtone meisjes, met meer dan een verdubbeling van het oorspronkelijke aantal (3.091 in 2007 en 7.390 in 2010). De absolute groei van de niet-westerse allochtone meisjes overtreft de absolute groei van de autochtone meisjes (respectievelijk 4.299 en 3.444), maar is in aantal beduidend kleiner dan de gerealiseerde groei bij de (allochtone) jongens.

Een vergelijking met landelijke cijfers van NOC*NSF laat zien dat de Meedoen bonden een bovengemiddelde ledengroei bij de jeugd hebben. Waar de andere bonden een gelijkblijvende of licht dalende trend laten zien bij de jeugd, kennen de Meedoen bonden een groei van het aantal jeugdleden.

Binnen de Meedoen bonden laten de Meedoen verenigingen een bovengemiddelde groei in ledental zien. Waar de Meedoen bonden gemiddeld genomen een ledengroei van 8 procent hebben doorgemaakt (tussen 2005 en 2009) hebben de Meedoen verenigingen een ledengroei van 23 procent gerealiseerd (tussen 2007 en 2010). Dit illustreert de impuls van het programma.

Hoe moeten we deze resultaten interpreteren in het licht van de groei doelstelling (15%) die door de ministeries van VWS en WWI (nu BZK) bij aanvang van het programma is uitgesproken? Gaan we uit van het dichten van het verschil van 15 procentpunten tussen de sportdeelname van allochtonen en autochtonen dan moeten we constateren dat er nog altijd geen gelijkheid is in sportdeelname in verenigingsverband. Wel zijn meer nieuwe allochtone leden geworven dan autochtone leden. De samenstelling van de sportverenigingen in de Meedoen gemeenten komt echter nog niet overeen met de etnische samenstelling van de gemeenten. Wel zijn er stappen gezet in het realiseren van een betere afspiegeling van de maatschappij binnen de sportverenigingen van het programma Meedoen. Het aandeel niet-westerse allochtone jongeren bij de deelnemende sportverenigingen is vanaf de 0-meting in 2007 gestegen van 26 procent van de jeugdleden naar 31 procent van de jeugdleden bij de 3-meting in 2010. Binnen de deelnemende gemeenten is 37 procent van de jeugd van niet-westerse allochtone afkomst.

Gaat het echter om een groei van de sportdeelname in verenigingsverband met 15 procent, dan is deze groei zowel bij de allochtonen als bij de autochtonen gerealiseerd (respectievelijk 59% en 20%), althans bij de deelnemende verenigingen. Er zijn geen recente landelijke cijfers beschikbaar over het verenigingslidmaatschap van allochtonen¹².

Alle bonden hebben een groei van meer dan 15 procent weten te realiseren bij de allochtone jeugdleden van de deelnemende verenigingen. Drie bonden (KNKV, AU en KNZB) hebben de jeugdleden van de deelnemende verenigingen in totaliteit niet met 15 procent zien groeien. Als we de verenigingen uitsplitsen naar gemeente dan heeft in elke gemeente een ledengroei van minimaal 15 procent plaatsgevonden en minimaal een ledengroei van 37 procent in de groep niet-westerse allochtone jeugd. Vooral de achterstandswijken waar de Meedoen verenigingen hun activiteiten ontplooiën profiteren van het programma. Onderzoek in Enschede laat zien dat tijdens Meedoen de sportdeelname in verenigingsverband, in de wijken waar Meedoen verenigingen actief waren, is gestegen van 48 procent naar 56 procent, terwijl in diezelfde periode de clubsportdeelname in niet-Meedoen wijken is afgenomen met drie procentpunten. Andere gemeentelijke onderzoeken, zoals in Eindhoven en Den Haag, tonen aan dat de niet-westerse allochtone jeugd in de gemeente meer is gaan sporten.

Het accent van het programma is gedurende het programma verschoven van allochtone jeugd naar alle jeugd, wat later door de departementen is geformaliseerd in de nieuwe naamgeving van het programma Meedoen Alle jeugd door Sport. Waar bonden en gemeenten conform het programma ingezet hebben op allochtone jeugdleden, hebben verenigingen veelal een bredere doelgroep voor ogen gehad. Zij richten zich op iedereen vanuit de gedachte 'ieder lid is er één' en 'afkomst speelt geen rol'.

Een soortgelijke constatering geldt voor de categorie niet-westerse allochtone meisjes. Het bereiken van deze doelgroep vraagt sowieso specifieke expertise van de bond. Bovendien is het overdragen van dergelijke kennis geen eenvoudige zaak. De verenigingen hebben zich terughoudend opgesteld, enkele goede voorbeelden uitgezonderd, omdat het werven van niet-westerse allochtone meisjes in de regel veel energie kost en weinig oplevert. Het bereiken van deze 'moeilijke doelgroep' was een taak die door gemeenten in breder verband werd opgepakt. Vanuit de koppeling tussen het eigen sociaal beleid en het sportbeleid was duidelijk winst te boeken voor deze doelgroep. Vandaar een grotere bereidheid om ook eigen middelen te steken in het activeren van niet-westerse allochtone meisjes.

Bij de groei van het aantal allochtone leden moet betrokken worden dat het succes vooral gelegen is in de combinatie van takken van sport die aansluiten bij de voorkeuren van de doelgroep en de demografische samenstelling van de wijken waar de verenigingen actief waren.

¹² Het Survey Integratie Minderheden (SIM) waar in 2006 een sportmodule in was opgenomen, wordt pas na de projectperiode van Meedoen, in 2011, herhaald (www.scp.nl/dsresource?objectid=19626&type=org). Een ander bruikbaar onderzoek voor landelijke cijfers was het HBSC onderzoek geweest van het Trimbos Instituut (<http://www.hbsc-nederland.nl/>). Door ruimtegebrek is daar in de meting van 2009 de vraag over lidmaatschap, die wel was opgenomen in de meting uit 2005 en die perspectief bood om de ontwikkelingen in het Meedoen programma te monitoren, geschrapt.

Stereotype sportbeelden zijn overduidelijk aanwezig in de deelname in verenigingsverband. ‘Witte’ sporten als korfbal en zwemmen hebben in dit project duidelijk meer moeite gehad om leden te werven dan bijvoorbeeld vechtsport of voetbal. De gerealiseerde ledenwinsten zijn niet zaligmakend en zeggen ook niet alles over het welslagen van de uitgevoerde projecten.

Het resultaat van het Meedoen programma is ook groter dan enkel blijkt uit het aantal nieuwe leden. Er zijn bij sommige bonden via schoolactiviteiten per jaar 20.000 tot 30.000 kinderen bereikt. Deze kennismakingsactiviteiten krijgen lang niet altijd een vervolg in de vorm van een lidmaatschap bij een vereniging, maar ze dragen bij aan een groter bereik van de verschillende takken van sport en vergroten de kans dat de jeugd in de toekomst wél een keuze maakt voor sportdeelname in verenigingsverband. Daarnaast geldt dat niet bij alle sporttakken elk nieuw verenigingslid automatisch als een nieuw bondslid wordt ingeschreven. Al dient gezegd dat door de introductie van flexibele lidmaatschappen ook niet iedereen een jaar lid is. Vanuit het programma zijn diverse goedkope lidmaatschappen ontwikkeld, waaronder lidmaatschappen waarbij de bondscontributie wordt vermeden door de nieuwe leden niet aan officiële competities deel te laten nemen. Deze nieuwe leden worden bijgevolg niet meegenomen in de officiële ledentellingen van de bonden.

Interculturalisatie en betrokkenheid allochtone ouders

De allochtone jeugd heeft de weg naar de sportvereniging in de afgelopen Meedoen jaren beter weten te vinden. Een ander doel was om ook de ouders van deze leden meer te betrekken bij de vereniging van hun kinderen. De verenigingscultuur van vrijwilligerswerk was vaak een onbekende wereld voor de allochtone ouders, wat resulteerde in een beperkte vrijwillige inzet van allochtone ouders binnen de vereniging (Breedveld, 2006). Binnen het programma Meedoen is een duidelijke bewustwording op gang gekomen bij verenigingen dat het noodzakelijk is om de ongeschreven regels van de verenigingscultuur te expliciteren. De vaste introductie bij de inschrijving van zoon of dochter, over hoe een vereniging in elkaar zit en wat van ouders wordt verwacht, is daar een mooi voorbeeld van. Door deze verbeterde communicatie zijn meer allochtone ouders actief geworden in vrijwilligersfuncties, zo viel te beluisteren in de interviews, al dient gezegd dat het gaat om kleine stapjes. De verenigingen betonen zich niet erg tevreden over de geboekte progressie ten aanzien van het meer bij de vereniging betrekken van allochtone ouders of het vergroten van het aandeel allochtone ouders in besturen en commissies (resp. 20% en 11% is tevreden over de vooruitgang die op deze fronten is geboekt). Dit knelpunt is klaarblijkelijk complex, en kon niet volledig worden opgelost door het programma. Verenigingen zijn geneigd te denken dat hun vereniging open staat voor iedereen en geen culturele belemmeringen kent, maar zo evident is dat niet. Juist het vergroten van kennis over en acceptatie van cultuurverschillen vraagt om een lange adem (zie verschillende hoofdstukken in Kemper, 2010).

Dit neemt niet weg dat dit ‘interculturalisatieproces’ tijdens Meedoen zeker in gang is gezet. Het vergt meer verspreiding en verdieping van kennis, competenties en (communicatie)vaardigheden dan realiseerbaar was in de projectperiode om hier volledig de vruchten van te kunnen plukken. De opbrengst van Meedoen op het gebied van interculturalisatie zit daarom naast het succesvol binnenhalen van nieuwe leden met niet-westerse achtergronden ook in de toegenomen bewustwording van en kennis over etnisch culturele diversiteit. Desalniettemin zijn goede initiatieven aan te wijzen en kan die kennis breder gedeeld worden. Opvallend is dat de ervaren problemen met betrekking tot de

betrokkenheid van allochtone ouders niet - zoals vaak wordt verondersteld - toenemen naar mate de vereniging meer allochtone leden heeft. Verenigingen waar allochtone jeugdleden in de meerderheid zijn, zijn relatief vaak tevreden over de betrokkenheid van allochtone ouders, maar zelfs in die groep is niet meer dan 29 procent van de verenigingen positief gestemd.

Begeleiding en ondersteuning

Niet alleen qua etnische samenstelling vormt de groep Meedoen verenigingen een breed palet. De selectie van diverse sporttakken zorgde voor een grote variatie in type verenigingen, van commerciële sportscholen tot traditionele verenigingen. Daarnaast waren bonden door de geografische restricties - ze waren gebonden aan de elf Meedoen gemeenten voor de selectie van het voorgeschreven aantal verenigingen - in een aantal gevallen gedwongen om niet alleen sterke, maar ook minder sterke verenigingen in het programma op te nemen.

De keuze voor de wijze waarop de bond de vereniging aanstuurde verschilde tussen de bonden op basis van omvang van de bond, ervaring met projectmatig werken en de geformuleerde doelstellingen binnen het project (ledengroei, kwaliteitsverbetering, et cetera). Ondanks de verschillen in aansturing van de vereniging, was voor iedere bond verenigingsondersteuning een belangrijke pijler van het programma Meedoen om verenigingen in staat te stellen de maatschappelijke functie te vervullen die door de ministeries werd voorgeschreven. Deze focus op het versterken van de basis is duidelijk terug te zien in de projectplannen van de bonden en verenigingen, waar naast verenigingsondersteuning en kaderopleidingen aandacht is voor kennismakingsactiviteiten op school en in de buurt, betrokkenheid van (allochtone) ouders en nieuwe sportvormen en lidmaatschapvarianten.

Door het versterken van de basis verwachtten bonden en verenigingen beter vorm te kunnen geven aan ledenwerving. Daarnaast verwachten verenigingen beter geëquipeerd te zijn om de nieuwe leden een plek te geven en de processen van integratie en interculturalisatie op een goede manier te ondersteunen. Dat dit geen gemakkelijke opgave is voor de Meedoen verenigingen en bonden blijkt uit het feit dat een aantal verenigingen en bonden heeft aangegeven nu pas klaar te zijn voor de doelgroep en dat de vereniging de projectperiode nodig heeft gehad om op het vereiste niveau te komen om de maatschappelijke functie te kunnen vervullen.

Kaderopleidingen waren een belangrijk onderdeel van het aanbod van en de ondersteuning door bonden. De verenigingen hebben dankbaar gebruik gemaakt van de financiële middelen om het (nieuwe) kader cursussen te laten volgen, zodat deze in staat zijn om de nieuwe leden op te vangen. Alleen bij de bonden die al vertrouwd zijn met de doelgroep (KNVB, KNKF en Atletiekunie) heeft het onderwerp van interculturalisatie een duidelijke plek gekregen binnen de opleidingen. Bij andere bonden ging het vooral om de reguliere sportspecifieke opleidingen. Verenigingen die op versterking van het kader hebben ingezet geven aan beter toegerust te zijn voor de toekomst.

Door Meedoen hebben clubs geleerd meer naar buiten te treden en zich actief in te zetten voor het werven van nieuwe (jeugd)leden. De beschikbare financiering vanuit Meedoen stelde verenigingen meer dan voorheen in staat om clinics/cursussen aan te bieden aan schoolgaande jeugd in kwetsbare wijken. Deze investeringen voor de kinderen en de clubs werden steeds als waardevol beschouwd, ook al leverden de clinics de verenigingen niet altijd veel nieuwe leden op. Specifieke lokale initiatieven hebben aangetoond dat meer aandacht voor vraaggestuurde

‘marketing’ van de sport (o.a. creëren aangepaste sportvormen, flexibeler lidmaatschap, jeugdgericht kader) ook kan bijdragen aan het bereiken van nieuwe groepen jeugd. Hoewel de meeste clubs vooral ingezet hebben op het werven van jeugdleden in het algemeen, hebben zij via Meedoen wel geleerd dat er vooral in maatschappelijk kwetsbare wijken (waar ondermeer veel allochtonen wonen) nog relatief veel lidmaatschapspotentieel bestaat.

Samenwerken

De verenigingsondersteuning en de kaderopleidingen hebben bijgedragen aan het versterken van de vereniging. Doordat verenigingen over meer en beter geschoold kader gingen beschikken konden de ogen meer naar buiten worden gericht. Dit bood voor de verenigingen mogelijkheden om zichzelf te profileren in de eigen gemeente en ledenwervingsactiviteiten te ontplooien in samenwerking met partners in het lokale netwerk. Verenigingen zijn door hun betrokkenheid bij het programma Meedoen een meer natuurlijke gesprekspartner geworden voor de gemeente.

Mede door de versterking van de vereniging en de overlegstructuren op lokaal niveau vanuit het Meedoen programma hebben verenigingen gedurende het project in grotere mate invulling kunnen geven aan de maatschappelijke rol. De gemeente heeft op lokaal niveau een belangrijke faciliterende rol gespeeld. Het inzetten van het lokale netwerk van de gemeente en het onderbrengen van de vereniging in dit lokale netwerk hebben de vereniging veel mogelijkheden geboden. Een belangrijke mogelijkheid die verenigingen hebben gekregen is om kennismakingsactiviteiten aan te bieden op scholen en in buurten waar veel allochtonen wonen. Vooral de sportactiviteiten in samenwerking met scholen worden door veel betrokkenen als een belangrijke succesfactor van het programma Meedoen betiteld. Hoewel de activiteiten toegankelijk zijn voor ‘iedereen’, zorgt de ‘plaats van handeling’ voor een groot bereik onder allochtonen. Met de wijkactiviteiten en de flexibele lidmaatschappen spelen verenigingen daarnaast zoveel mogelijk in op de interesses en behoeften van allochtone jeugd.

De relaties op lokaal niveau zijn versterkt en de verenigingen hebben zich, mede door het succes van de samenwerking met scholen, ook weten te mengen in de discussie rondom de combinatiefunctionaris en hier vaak ook een rol in gekregen. In de praktijk blijkt de combinatiefunctionarisregeling goed aan te sluiten bij de succesfactoren van het programma Meedoen. Zo is de goede samenwerking tussen de Meedoen partijen en verenigingen een belangrijke winst geweest, waar mede door de inzet van combinatiefunctionarissen ook in de toekomst nog van geprofiteerd kan worden.

De driehoek gemeente, bond en vereniging is door alle partijen genoemd als sterk punt van het programma. Verbeterpunten liggen nog altijd bij de relaties met zelforganisaties en andere partijen in het lokale netwerk. Al hebben vooral gemeenten in het contact met allochtone zelforganisaties wel de nodige stappen gezet.

Door het Meedoen project zijn de lijntjes tussen bonden en verenigingen korter geworden. Bonden zijn actiever geworden op lokaal niveau en bewuster bezig met het ondersteunen van hun verenigingen bij het invullen van de maatschappelijke rol. Sportverenigingen zijn tevreden over de ondersteuning vanuit de bonden en vanuit de gemeente, maar nagenoeg onbekend met landelijke ondersteuningsorganisaties als NISB en NSA. Gemeenten zijn enthousiast over de samenwerking met de sport (bonden). Een voorbeeld: waar vooraf de vechtsport niet als een logische partner werd gezien, heeft de KNKF het vertrouwen van de gemeenten gewonnen en

wordt zij nadrukkelijk betrokken bij aspecten van de uitvoering van het lokale sportbeleid rond re-integratie en weerbaarheidstrajecten.

Niet alleen op lokaal niveau is samenwerking gezocht, ook landelijk is samen opgetrokken in het programma. Bij landelijke platformbijeenkomsten heeft veel kennisuitwisseling plaatsgevonden. De Meedoen bijeenkomsten hebben in de beginperiode vooral grote waarde gehad om elkaar te leren kennen. Mede dankzij deze bijeenkomsten voelden de bonden en gemeenten zich duidelijk verbonden met elkaar. De samenwerking tussen bonden of tussen gemeenten is weliswaar beperkt geweest - het bleef vooral bij elkaar informeren en kennis uitwisselen - maar er was wel duidelijk een gevoel van saamhorigheid.

Verscheidenheid en eenheid

De deelnemende sportbonden en in mindere mate de gemeenten, hebben een eigen naamgeving gekozen voor het programma Meedoen. Bonden wilden graag van de gelegenheid gebruik maken om het programma een sportspecifieke naam mee te geven, waar hun eigen verenigingen zich mee konden afficheren. Daarnaast speelde mee dat bonden, en misschien nog wel meer hun verenigingen, de naamgeving van Meedoen Allochtone Jeugd niet zo vonden passen bij de door hen gekozen insteek. De sport is er immers voor iedereen en bonden en verenigingen wilden graag het stigma van een 'allochtonen project' vermijden. Mede hierdoor werd in de projectplannen en ook in de naamgeving gekozen voor meer neutraliteit. Enkele voorbeelden van de projectnamen van bonden zijn Swim2gether (KNZB), Basketball Unites (NBB), Tijd voor voetbal (KNVB) en Urban Judo (JBN). Later is door de ministeries besloten tot een naamswijziging van het programma in Meedoen Alle Jeugd door Sport. Dit dekte volgens de partners de lading ook beter.

De projectnamen van de bonden bleven in stand. Aan de ene kant heeft dit geleid tot een goede identificatie binnen de sporttak met het programma Meedoen en mogelijkheden om de sportspecifieke voorbeelden uit te dragen via de eigen communicatiekanalen. Aan de andere kant heeft dit geresulteerd in weinig sportoverstijgende of sportgenerieke producten en initiatieven. Alle producten zijn vooral vanuit de sporttak, dus sportspecifiek, tot stand gekomen. Er heeft kennisuitwisseling plaatsgevonden, maar een ieder heeft toch ook het eigen wiel uitgevonden en de 'good practices' in de eigen sporttak uitgedragen. Het lijkt erop dat het sportgenerieke onvoldoende tot wasdom is gekomen doordat de bonden te graag de eigen sport wilden uitdragen. Mogelijk heeft dit er ook toe bijgedragen dat de landelijke ondersteuning vanuit bijvoorbeeld NISB en NSA vooral werd gewaardeerd vanwege de mogelijkheden om contacten te leggen en te onderhouden, en minder om kennis over te dragen.

Door de eigenheid die de bonden en in mindere mate de gemeenten Meedoen mee gaven, genoot het programma als geheel weinig bekendheid onder alle verenigingen. Dit heeft mogelijk op lokaal niveau sporttak-overstijgende samenwerking in de weg gestaan. De keuze voor één naam of beeldmerk die door alle bonden en verenigingen was gebruikt had het mogelijk gemaakt om Meedoen breder uit te dragen en de zichtbaarheid en de beeldvorming van het programma Meedoen te versterken.

Blijvendheid van resultaten

Het programma Meedoen heeft verschillende opbrengsten. Meest in het oog springend is de ledenwinst, maar niet minder belangrijk is de ontwikkeling die verenigingen hebben

doorgemaakt en de samenwerking die op lokaal niveau tot wasdom is gekomen. Verenigingen spreken de overtuiging uit dat de resultaten (deels) een blijvend karakter hebben (81%) en dat de activiteiten in dezelfde of in een afgeslankte vorm worden voortgezet (81%). Toch is het de vraag of zij deze belofte kunnen inlossen nu de financiering voor extra menskracht, het organiseren van activiteiten en voor het aanbieden van de binnen Meedoen geïntroduceerde goedkope lidmaatschappen stopt. Het succes is immers voor een deel gekoppeld aan de personen die mogelijk na afloop van het project niet langer in dienst blijven, waardoor de kennis en ontstane lokale netwerken verdwijnen. Hierbij is het vooral de vraag hoe de bonden hun werkzaamheden vorm gaan geven als de financiële steun van het programma Meedoen ten einde is. De meeste bonden zijn relatief kleine organisaties die in de eigen begroting geen geld zullen kunnen vinden om zelfstandig de Meedoen activiteiten te financieren. Voor de toekomst van het programma pleit echter dat een derde van de verenigingen betrokken is bij de combinatiefunctionarisregeling. Tevens kunnen zij in de toekomst blijven profiteren van de nieuwe sportvormen die door de bonden ten behoeve van het programma Meedoen zijn ontwikkeld en binnen de vereniging zijn geïntroduceerd. Tot slot staat de kennis die gebundeld is in sporttakspecifieke of generieke 'good practise' bundels ook na de projectperiode nog tot hun beschikking.

Het blijft echter vooralsnog onduidelijk in hoeverre de opbrengsten van Meedoen behouden blijven. Om inzicht te verkrijgen in de continuïteit van de opbrengsten is het wenselijk om de monitoring in stand te houden. Door ook in 2011 en 2012 de ledentallen bij de vereniging in beeld te brengen en mogelijk een aantal evaluerende interviews te herhalen kunnen uitspraken gedaan worden over de stabiliteit van de gerealiseerde ledengroei en de andere opbrengsten van het programma.

Lessen voor de toekomst

De ministeries hebben er bij aanvang voor gekozen om 70 procent van de projectgelden via de georganiseerde sport, oftewel de sportbonden, te verstrekken. De focus lag daarbij op verenigingen van een negental bonden geconcentreerd in elf gemeenten. Dit betekende een breuk met de historische financieringsopzet via de gemeenten. Daarmee ontstond een project dat nieuw is voor de sport. Gemeenten waren in het begin wat sceptisch over het verstrekken van een groot deel van de gelden aan de bonden, in plaats van aan de gemeenten, maar zijn hier van terug gekomen. Het betrekken van de bonden wordt achteraf, ook door de gemeenten, als één van de succesfactoren van het project betiteld.

De algemene mening is dat het programma Meedoen dankzij de gekozen opzet beter is geland bij de georganiseerde sport dan in het verleden bij de Breedtesportimpuls en de Buurt Onderwijs en Sport (BOS)-impuls het geval was. Dit neemt niet weg dat ook bij het programma Meedoen een aantal leerpunten te formuleren zijn. Allereerst betreft het de start van het programma, waarbij de relatief snelle selectie van een grote hoeveelheid verenigingen tot concessies aan de uitgangspunten heeft geleid. Een meer gefaseerde start had bonden de mogelijkheid geboden om meer tijd te besteden aan de selectie van verenigingen. Daarnaast biedt een langere startperiode de mogelijkheid om verenigingen die later instappen te laten profiteren van het pionierswerk van hun voorgangers.

Overigens speelt bij de selectie van verenigingen niet alleen de snelle start, maar ook de keuze voor maximaal elf Meedoen gemeenten, en daarin hoofdzakelijk voor achterstandswijken, een rol. Door deze geografische beperking moesten eveneens concessies gedaan worden bij de

selectie. Het is gebleken dat vooral sterke en vitale verenigingen zo'n project succesvol kunnen uitvoeren en de verwachte maatschappelijke functie kunnen vervullen. Bij de minder sterke verenigingen is heel veel tijd gaan zitten in het versterken van de verenigingen als zodanig. Deze verenigingen zijn in het project als het ware klaargestoomd voor een mogelijke maatschappelijke functie in de toekomst. Natuurlijk is dat ook een waardevol proces, maar de doelen van het Meedoen programma waren niet primair gericht op versterken van minder sterke verenigingen. In de toekomst kan mogelijk een vitaliteitsindex voor verenigingen gebruikt worden in een dergelijk selectieproces. In Eindhoven (Romijn & van Kalmthout, 2010) hanteert men bijvoorbeeld een 'verenigingsmonitor' om verenigingen te benaderen die in staat zijn om een maatschappelijke functie te vervullen, of met een beetje inspanning dat niveau kunnen bereiken. Tevens is draagvlak binnen het bestuur en de vereniging van groot belang gebleken voor het welslagen van het project.

Tot slot is het belangrijk om niet alleen oog te hebben voor de monitoring binnen het project maar ook controle te houden over de ondersteunende monitoring die op landelijk niveau plaatsvindt. Daarmee worden projectbevindingen in een breder perspectief geplaatst. Helaas zijn geen reguliere gegevens beschikbaar over de landelijke ontwikkeling van het sporten in verenigingsverband door allochtone jeugd. Een mogelijkheid hiertoe dient zich aan met een nieuwe meting van het Survey Integratie Minderheden (SIM).

Referenties

- Breedveld, K. (2006). Verschillen in sportdeelname. In: SCP. *Rapportage Sport*, pp. 299-321. Den Haag: Sociaal cultureel planbureau.
- Buyse, W. & Duijvestijn, P. (2011). *Sport zorgt. Ontwikkeling van vier waardevolle sportaanpakken voor jongeren in jeugdzorg*. Amsterdam: DSP-groep.
- Chiou, M. & Bosveld, W. (2010). *Sportmonitor 2009: Inzicht van sportgedrag Amsterdammers in 2009*. Amsterdam: Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Elfring, M. & Hilhorst, J.E.C. (2009). *De kracht van Meedoen Amsterdam: evaluatie van het project Meedoen Allochtone Jeugd door Sport in Amsterdam*. Nijmegen: Kennispraktijk.
- Frelie, M. & Breedveld K. (2008a). *Meedoen allochtone jeugd door sport. Nulmeting per 31 december 2007*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Frelie, M. & Breedveld K. (2008b). *Meedoen allochtone jeugd door sport. Tussenmeting 2008*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Frelie, M. & Breedveld, K. (2010). *Meedoen alle jeugd door Sport. 2-meting 2009*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R. & Dool, R. van den (2009). *Sportdeelname in grote steden: een wereld van verschil? Een beschrijving van de sportdeelname in Almere, Amsterdam, Den Haag, Eindhoven, Rotterdam en Utrecht van 2006 tot 2008*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R., Kemper, F. & Frelie, M. (2008). *Sport en integratie: vanzelfsprekend maar niet vanzelf. Verdiepingstudie Meedoen Allochtone Jeugd door Sport*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Janssens, J. (2010) Nijmeegse ledenstop voor allochtonen roept vragen op over Meedoenprogramma, *Sport en Strategie*, juli 2010, 12.
- Kemper, F. (2010). *Samenspel: studies over etniciteit, integratie en sport*. Bennekom: NISB.
- Lagendijk, E. (2009). *Verankeren, verspreiden, verdiepen : advies over vervolgopties 'meedoen allochtone jeugd door sport'*. Amsterdam: DSP-groep.
- Lagendijk, E. (2010). Alliantie georganiseerde sport en overheid werkt. *Sport Bestuur & Management*, 13 (5), 34-37.
- Gemeente Den Haag (2010). *Allochtone jeugd in Den Haag en sport, vier jaar later*. Den Haag: Dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn, productgroep Onderzoek & Integrale Vraagstukken.
- Roest, J.W. van der & Hoekman, R. (2011) *Verenigingsenquête 'Meedoen Alle Jeugd door Sport-programma*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Romijn, D. & Kalmthout, J. van (2010). *Vitaliteit sportverenigingen Eindhoven*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Gemeente Zaanstad (2010). *Zaanse jongerenpeiling 2009: Een onderzoek onder jongeren van 12 t/m 24 jaar in Zaanstad*. Zaanstad: Team S & O gemeente Zaanstad.

Gemeente Zaanstad (2006). *Zaanse jongerenpeiling 2006: Een onderzoek onder jongeren van 12 t/m 24 jaar in Zaanstad*. Zaanstad: Team S & O gemeente Zaanstad

Verlaet, M. van 't (2010). *Marktgerichte sportbonden: een paradox? : onderzoek naar de achtergronden en gevolgen van de toepassing van een marktbenadering door Nederlandse sportbonden*. Oisterwijk: BOXPress.

Vriens, J. (2010). *Jongeren in Beweging: sportparticipatie 2008 en 2010*. Eindhoven: Beleidsinformatie en Onderzoek.

Bijlage 1 Totaaloverzichten ledental naar bond

0-meting etnische achtergrond leden tot 23 jaar per bond (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	2.457	4.334	625	5.758	3.789	2.372	37.828	5.915	2.399	65.477
Niet-westerse allochtoon	227	427	34	883	2.319	193	16.315	1.802	800	23.000
<i>Turks</i>	49	50	0	179	693	29	4.920	616	232	6.768
<i>Marokkaans</i>	49	79	0	195	742	29	5.243	584	68	6.989
<i>Surinaams</i>	44	140	2	144	329	63	0	164	183	1.069
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	18	48	24	48	117	15	0	41	48	359
<i>Overig niet-westers</i>	67	110	8	317	438	59	6.153	397	269	7.818
Westerse allochtoon	0	89	11	0	163	58	0	120	126	567
Onbekend	127	0	0	0	23	18	0	46	0	214
Totaal	2.811	4.850	670	6.641	6.294	2.643	54.144	7.883	3.325	89.261

1-meting etnische achtergrond leden tot 23 jaar per bond (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	2.790	4.206	571	6.428	4.518	2.261	41.887	6.681	2.408	71.750
Niet-westerse allochtonen	551	535	267	1.219	4.493	259	18.292	1.867	937	28.420
<i>Turks</i>	124	54	0	260	1.182	57	5.376	643	295	7.991
<i>Marokkaans</i>	100	104	1	217	1.615	39	6.357	614	78	9.125
<i>Surinaams</i>	123	155	16	211	564	69	0	151	205	1.494
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	43	73	180	84	239	25	0	48	50	742
<i>Overig niet-westers</i>	161	149	70	447	893	69	6.560	411	309	9.069
Westerse allochtonen	104	99	7	0	241	57	0	141	131	780
Onbekend	0	0	0	0	104	13	0	99	0	216
Totaal	3.445	4.840	845	7.647	9.356	2.590	60.178	8.788	3.476	101.165

2-meting etnische achtergrond leden tot 23 jaar per bond (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	2.816	4.323	568	6.037	5.553	2.448	45.064	6.309	2.413	75.531
Niet-westerse allochtonen	699	714	311	1.362	6.535	237	19.434	2.077	1.302	32.671
<i>Turks</i>	127	83	7	339	1.572	48	5.661	708	370	8.915
<i>Marokkaans</i>	165	161	1	263	2.511	42	6.760	682	128	10.713
<i>Surinaams</i>	167	204	24	196	841	62	0	191	249	1.934
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	44	90	250	114	340	23	0	74	88	1.023
<i>Overig niet-westers</i>	196	176	29	450	1.271	62	7.014	422	467	10.087
Westerse allochtonen	87	125	12	25	415	51	0	186	147	1.048
Onbekend	0	0	0	135	56	8	0	105	0	304
Totaal	3.602	5.162	891	7.559	12.559	2.744	64.498	8.677	3.862	109.554

3-meting etnische achtergrond leden tot 23 jaar per bond (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	3.188	4.554	498	6.119	6.039	2.313	47.047	6.073	2.674	78.505
Niet-westerse allochtonen	845	779	368	1.691	7.945	258	20.232	2.685	1.701	36.504
<i>Turks</i>	142	105	5	390	1.922	64	5.074	854	519	9.075
<i>Marokkaans</i>	192	167	0	347	3.034	38	6.500	882	156	11.316
<i>Surinaams</i>	203	218	7	227	1.044	59		277	305	2.340
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	45	103	323	147	435	23		93	97	1.266
<i>Overig niet-westers</i>	263	186	33	580	1.510	74	8.658	579	624	12.507
Westerse allochtonen	139	139	8	26	423	74		220	169	1.198
Onbekend			0		143	11		21		175
Totaal	4.172	5.472	874	7.836	14.550	2.656	67.279	8.999	4.544	116.382

Verandering in aantal leden tot 23 jaar bij de bonden tussen de 0- en 3-meting

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	731	220	-127	361	2.250	-59	9.219	158	275	13.028
Niet-westerse allochtonen	618	352	334	808	5.626	65	3.917	883	901	13.504
<i>Turks</i>	93	55	5	211	1.229	35	154	238	287	2.307
<i>Marokkaans</i>	143	88	0	152	2.292	9	1.257	298	88	4.327
<i>Surinaams</i>	159	78	5	83	715	-4	0	113	122	1.271
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	27	55	299	99	318	8	0	52	49	907
<i>Overig niet-westers</i>	196	76	25	263	1.072	15	2.505	182	355	4.689
Westerse allochtonen	139	50	-3	26	260	16	0	100	43	631
Onbekend	-127	0	0	0	120	-7	0	-25	0	-39
Totaal	1.361	622	204	1.195	8.256	13	13.135	1.116	1.219	27.121

Bijlage 2 Totaaloverzicht ledenopbouw per bond

0-meting etnische achtergrond leden tot 23 jaar per bond (percentages)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	87	89	93	87	60	90	70	75	72	73
Niet-westerse allochtonen	8	9	5	13	37	7	30	23	24	26
<i>Turks</i>	2	1	0	3	11	1	9	8	7	8
<i>Marokkaans</i>	2	2	0	3	12	1	10	7	2	8
<i>Surinaams</i>	2	3	0	2	5	2	0	2	6	1
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	1	1	4	1	2	1	0	1	1	0
<i>Overig niet-westers</i>	2	2	1	5	7	2	11	5	8	9
Westerse allochtonen	0	2	2	0	3	2	0	2	4	1
Onbekend	5	0	0	0	0	1	0	1	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

1-meting etnische achtergrond leden tot 23 jaar per bond (percentages)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	81	87	68	84	48	87	70	76	69	71
Niet-westerse allochtonen	16	11	32	16	48	10	30	21	27	28
<i>Turks</i>	4	1	0	3	13	2	9	7	8	8
<i>Marokkaans</i>	3	2	0	3	17	2	11	7	2	9
<i>Surinaams</i>	4	3	2	3	6	3	0	2	6	1
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	1	2	21	1	3	1	0	1	1	1
<i>Overig niet-westers</i>	5	3	8	6	10	3	11	5	9	9
Westerse allochtonen	3	2	1	0	3	2	0	2	4	1
Onbekend	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

2-meting etnische achtergrond leden tot 23 jaar per bond (percentages)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	78	84	64	80	44	89	70	73	62	69
Niet-westerse allochtonen	19	14	35	18	52	9	30	24	34	30
<i>Turks</i>	4	2	1	4	13	2	9	8	10	8
<i>Marokkaans</i>	5	3	0	3	20	2	10	8	3	10
<i>Surinaams</i>	5	4	3	3	7	2	0	2	6	2
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	1	2	28	2	3	1	0	1	2	1
<i>Overig niet-westers</i>	5	3	3	6	10	2	11	5	12	9
Westerse allochtonen	2	2	1	0	3	2	0	2	4	1
Onbekend	0	0	0	2	0	0	0	1	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

3-meting etnische achtergrond leden tot 23 jaar per bond (percentages)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	76	83	57	78	42	87	70	67	59	67
Niet-westerse allochtonen	20	14	42	22	55	10	30	30	37	31
<i>Turks</i>	3	2	1	5	13	2	8	8	11	8
<i>Marokkaans</i>	5	3	0	4	21	1	10	10	3	10
<i>Surinaams</i>	5	4	1	3	7	2	0	0	7	2
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	1	2	37	2	3	1	0	0	2	1
<i>Overig niet-westers</i>	6	3	4	7	10	3	10	13	14	11
Westerse allochtonen	3	3	1	0	3	3	0	2	4	1
Onbekend	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bijlage 3 Overzichten 0-, 1-, 2- en 3-meting per bond

Judo Bond Nederland

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	1.942	515	2.457	2.170	620	2.790	2.196	620	2.816	2.515	673	3.188
Niet-westers allochtoon	183	44	227	435	116	551	542	157	699	670	175	845
<i>Turks</i>	39	10	49	98	26	124	97	30	127	111	31	142
<i>Marokkaans</i>	44	5	49	80	20	100	129	36	165	158	34	192
<i>Surinaams</i>	37	7	44	104	19	123	130	37	167	151	52	203
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	14	4	18	37	6	43	35	9	44	37	8	45
<i>Overig niet-westers</i>	49	18	67	116	45	161	151	45	196	213	50	263
Westers allochtoon	0	0	0	88	16	104	70	17	87	103	36	139
Onbekend	109	18	127	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	2.234	577	2.811	2.693	752	3.445	2.808	794	3.602	3.288	884	4.172

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	87	89	87	81	82	81	78	78	78	76	76	76
Niet-westers allochtoon	8	8	8	16	15	16	19	20	19	20	20	20
<i>Turks</i>	2	2	2	4	3	4	3	4	4	3	4	3
<i>Marokkaans</i>	2	1	2	3	3	3	5	5	5	5	4	5
<i>Surinaams</i>	2	1	2	4	3	4	5	5	5	5	6	5
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Overig niet-westers</i>	2	3	2	4	6	5	5	6	5	6	6	6
Westers allochtoon	0	0	0	3	2	3	2	2	2	3	4	3
Onbekend	5	3	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Atletiekunie

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	2.282	2.052	4.334	2.199	2.007	4.206	2.254	2.069	4.323	2.386	2.168	4.554
Niet-westers allochtoon	224	203	427	285	250	535	357	357	714	405	374	779
Turks	29	21	50	30	24	54	44	39	83	55	50	105
Marokkaans	43	36	79	53	51	104	75	86	161	87	80	167
Surinaams	66	74	140	83	72	155	110	94	204	113	105	218
Antilliaans/Arubaans	32	16	48	43	30	73	47	43	90	59	44	103
Overig niet-westers	54	56	110	76	73	149	81	95	176	91	95	186
Westers allochtoon	45	44	89	52	47	99	71	54	125	80	59	139
Totaal	2.551	2.299	4.850	2.536	2.304	4.840	2.682	2.480	5.162	2.871	2.601	5.472

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	89	89	89	87	87	87	84	83	84	83	83	83
Niet-westers allochtoon	9	9	9	11	11	11	13	14	14	14	14	14
Turks	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Marokkaans	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3
Surinaams	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4
Antilliaans/Arubaans	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2
Overig niet-westers	2	2	2	3	3	3	3	4	3	3	4	3
Westers allochtoon	2	2	2	2	2	2	3	2	2	3	2	3
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	471	154	625	464	107	571	452	116	568	392	106	498
Niet-westers allochtoon	29	5	34	194	73	267	223	88	311	254	114	368
<i>Turks</i>	0	0	0	0	0	0	7	0	7	5	0	5
<i>Marokkaans</i>	0	0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0
<i>Surinaams</i>	1	1	2	2	14	16	4	20	24	6	1	7
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	20	4	24	134	46	180	185	65	250	211	112	323
<i>Overig niet-westers</i>	8	0	8	57	13	70	27	2	29	32	1	33
Westers allochtoon	7	4	11	4	3	7	10	2	12	6	2	8
Totaal	507	163	670	662	183	845	685	206	891	652	222	874

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	93	94	93	70	58	68	66	56	64	60	48	57
Niet-westers allochtoon	6	3	5	29	40	32	33	43	35	39	51	42
<i>Turks</i>	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1
<i>Marokkaans</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Surinaams</i>	0	1	0	0	8	2	1	10	3	1	0	1
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	4	2	4	20	25	21	27	32	28	32	50	37
<i>Overig niet-westers</i>	2	0	1	9	7	8	4	1	3	5	0	4
Westers allochtoon	1	2	2	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	877	4.881	5.758	944	5.484	6.428	1.031	5.006	6.037	1.073	5.046	6.119
Niet-westers allochtoon	136	747	883	233	986	1.219	318	1.044	1.362	366	1.325	1.691
<i>Turks</i>	26	153	179	43	217	260	77	262	339	93	297	390
<i>Marokkaans</i>	31	164	195	48	169	217	66	197	263	63	284	347
<i>Surinaams</i>	21	123	144	38	173	211	37	159	196	46	181	227
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	15	33	48	19	65	84	21	93	114	44	103	147
<i>Overig niet-westers</i>	43	274	317	85	362	447	117	333	450	120	460	580
Westers allochtoon							6	19	25	4	22	26
Onbekend							60	75	135			
Totaal	1.013	5.628	6.641	1.177	6.470	7.647	1.415	6.144	7.559	1.443	6.393	7.836

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	87	87	87	80	85	84	73	81	80	74	79	78
Niet-westers allochtoon	13	13	13	20	15	16	22	17	18	25	21	21
<i>Turks</i>	3	3	3	4	3	3	5	4	4	6	5	5
<i>Marokkaans</i>	3	3	3	4	3	3	5	3	3	4	4	4
<i>Surinaams</i>	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	1	1	1	2	1	1	1	2	2	3	2	2
<i>Overig niet-westers</i>	4	5	5	7	6	6	8	5	6	6	6	6
Westers allochtoon										1	1	1
Onbekend							4	1	2			
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	2.380	1.409	3.789	2.837	1.681	4.518	3.420	2.133	5.553	3.689	2.350	6.039
Niet-westers												
allochtoon	1.666	653	2.319	2.929	1.564	4.493	4.320	2.215	6.535	5.282	2.663	7.945
<i>Turks</i>	506	187	693	795	387	1.182	1.089	483	1.572	1.347	575	1.922
<i>Marokkaans</i>	531	211	742	962	653	1.615	1.563	948	2.511	1.962	1.072	3.034
<i>Surinaams</i>	232	97	329	391	173	564	567	274	841	695	349	1.044
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	69	48	117	150	89	239	222	118	340	275	160	435
<i>Overig niet-westers</i>	328	110	438	631	262	893	879	392	1.271	1.003	507	1.510
Westers allochtoon	106	57	163	162	79	241	242	173	415	240	183	423
Onbekend	16	7	23	73	31	104	42	14	56	81	62	143
Totaal	4.168	2.126	6.294	6.001	3.355	9.356	8.024	4.535	12.559	9.292	5.258	14.550

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	57	66	60	47	50	48	43	47	44	40	45	42
Niet-westers												
allochtoon	40	31	37	49	47	48	54	49	52	57	51	55
<i>Turks</i>	12	9	11	13	12	13	14	11	13	14	11	13
<i>Marokkaans</i>	13	10	12	16	19	17	19	21	20	21	20	21
<i>Surinaams</i>	6	5	5	7	5	6	7	6	7	7	7	7
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
<i>Overig niet-westers</i>	8	5	7	11	8	10	11	9	10	11	10	10
Westers allochtoon	3	3	3	3	2	3	3	4	3	3	3	3
Onbekend	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Koninklijk Nederlands Korfbalverbond

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	990	1.382	2.372	947	1.314	2.261	1.036	1.412	2.448	998	1.315	2.313
Niet-westers allochtoon	90	103	193	111	148	259	115	122	237	140	118	258
<i>Turks</i>	12	17	29	20	37	57	22	26	48	36	28	64
<i>Marokkaans</i>	13	16	29	16	23	39	24	18	42	17	21	38
<i>Surinaams</i>	29	34	63	32	37	69	29	33	62	32	27	59
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	10	5	15	13	12	25	13	10	23	14	9	23
<i>Overig niet-westers</i>	27	32	59	30	39	69	27	35	62	41	33	74
Westers allochtoon	21	37	58	20	37	57	16	35	51	38	36	74
Onbekend	9	9	18	9	4	13	1	7	8	4	7	11
Totaal	1.110	1.531	2.641	1.087	1.503	2.590	1.168	1.576	2.744	1.180	1.476	2.656

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	89	90	90	87	87	87	89	90	89	85	89	86
Niet-westers allochtoon	8	7	7	10	10	10	10	8	9	12	8	11
<i>Turks</i>	1	1	1	2	2	2	2	2	2	3	2	3
<i>Marokkaans</i>	1	1	1	1	2	2	2	1	2	1	1	2
<i>Surinaams</i>	3	2	2	3	2	3	2	2	2	3	2	2
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Overig niet-westers</i>	2	2	2	3	3	3	2	2	2	3	2	3
Westers allochtoon	2	2	2	2	2	2	1	2	2	3	2	3
Onbekend	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Koninklijke Nederlandse Voetbalbond

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	34.796	3.032	37.828	38.192	3.695	41.887	40.740	4.324	45.064	42.036	5.011	47.047
Niet-westers allochtoon	15.963	353	16.315	17.702	589	18.292	18.706	729	19.434	19.365	867	20.232
<i>Turks</i>	4.878	42	4.920	5.261	115	5.376	5.528	133	5.661	4.925	149	5.074
<i>Marokkaans</i>	5.159	83	5.243	6.187	170	6.357	6.542	218	6.760	6.293	207	6.500
<i>Surinaams</i>												
<i>Antilliaans/Arubaans</i>												
<i>Overig niet-westers</i>	5.925	228	6.153	6.255	305	6.560	6.636	379	7.014	8.147	511	8.658
Westers allochtoon												
Onbekend												
Totaal	50.759	3.385	54.144	55.894	4.284	60.178	59.446	5.052	64.498	61.401	5.878	67.279

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	69	90	70	68	86	70	69	86	70	68	85	70
Niet-westers allochtoon	31	10	30	32	14	30	31	14	30	32	15	30
<i>Turks</i>	10	1	9	9	3	9	9	3	9	8	3	8
<i>Marokkaans</i>	10	2	10	11	4	11	11	4	10	10	4	10
<i>Surinaams</i>												
<i>Antilliaans/Arubaans</i>												
<i>Overig niet-westers</i>	12	7	11	11	7	11	11	7	11	13	9	13
Westers allochtoon												
Onbekend												
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Koninklijke Nederlandse Zwembond

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	3.007	2.908	5.915	3.387	3.294	6.681	3.189	3.120	6.309	3.075	2.998	6.073
Niet-westers												
allochtoon	972	830	1.802	1.001	866	1.867	1.174	903	2.077	1.413	1.272	2.685
<i>Turks</i>	355	261	616	356	287	643	412	296	708	448	406	854
<i>Marokkaans</i>	310	274	584	323	291	614	409	273	682	496	386	882
<i>Surinaams</i>	75	89	164	71	80	151	94	97	191	121	156	277
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	22	19	41	25	23	48	42	32	74	46	47	93
<i>Overig niet-westers</i>	210	187	397	226	185	411	217	205	422	302	277	579
Westers allochtoon	60	60	120	64	77	141	90	96	186	113	107	220
Onbekend	21	25	46	43	56	99	35	70	105	12	9	21
Totaal	4.060	3.823	7.883	4.495	4.293	8.788	4.488	4.189	8.677	4.613	4.386	8.999

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	74	76	75	75	77	76	71	74	73	67	68	67
Niet-westers												
allochtoon	24	22	23	22	20	21	26	22	24	31	29	30
<i>Turks</i>	9	7	8	8	7	7	9	7	8	10	9	9
<i>Marokkaans</i>	8	7	7	7	7	7	9	7	8	11	9	10
<i>Surinaams</i>	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	4	3
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Overig niet-westers</i>	5	5	5	5	4	5	5	5	5	7	6	6
Westers allochtoon	1	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Onbekend	1	1	1	1	1	1	1	2	1			
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Nederlandse Basketball Bond

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (absolute aantallen) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	1.662	737	2.399	1.668	740	2.408	1.710	703	2.413	1.827	847	2.674
Niet-westers												
allochtoon	647	153	800	742	195	937	1.002	300	1.302	1.219	482	1.701
<i>Turks</i>	187	45	232	228	67	295	258	112	370	314	205	519
<i>Marokkaans</i>	52	16	68	57	21	78	87	41	128	98	58	156
<i>Surinaams</i>	139	44	183	163	42	205	200	49	249	235	70	305
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	43	5	48	45	5	50	76	12	88	81	16	97
<i>Overig niet-westers</i>	226	43	269	249	60	309	381	86	467	491	133	624
Westers allochtoon	100	26	126	103	28	131	105	42	147	120	49	169
Onbekend												
Totaal	2.409	916	3.325	2.513	963	3.476	2.817	1.045	3.862	3.166	1.378	4.544

Etnische achtergrond leden tot 23 jaar (percentages) bij 0-, 1-, 2- en 3-meting naar geslacht

	0-meting			1-meting			2-meting			3-meting		
	totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar			totaal < 6 -23 jaar		
Etniciteit	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	69	80	72	66	77	69	61	67	62	58	61	59
Niet-westers												
allochtoon	27	17	24	30	20	27	36	29	34	39	35	37
<i>Turks</i>	8	5	7	9	7	8	9	11	10	10	15	11
<i>Marokkaans</i>	2	2	2	2	2	2	3	4	3	3	4	3
<i>Surinaams</i>	6	5	6	6	4	6	7	5	6	7	5	7
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	2	1	1	2	1	1	3	1	2	3	1	2
<i>Overig niet-westers</i>	9	5	8	10	6	9	14	8	12	16	10	14
Westers allochtoon	4	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4
Onbekend												
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bijlage 4 Overzichten 0-, 1-, 2- en 3-meting per gemeente

Amsterdam

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	434	874	69	699	170	176	6.472	504	410	9.808
Niet-westerse allochtoon	64	123	1	244	380	63	3.995	570	222	5.662
Westerse allochtoon	0	12	1	0	36	8	0	18	18	93
Onbekend	5	0	0	0	3	1	0	0	0	9
Totaal	503	1.009	71	943	589	248	10.467	1.092	650	15.572

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	435	893	28	1.027	225	148	7.373	462	426	11.017
Niet-westerse allochtoon	233	147	89	403	479	63	4.720	506	300	6.940
Westerse allochtoon	33	7	0	0	30	6	0	18	35	129
Onbekend	0	0	0	0	24	1	0	0	0	25
Totaal	701	1.047	117	1.430	758	218	12.093	986	761	18.111

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	357	953	24	900	420	133	8.216	468	460	11.931
Niet-westerse allochtoon	269	205	68	455	1.267	44	5.067	535	439	8.349
Westerse allochtoon	36	10	0	5	29	3	0	10	35	128
Onbekend	0	0	0	133	16	0	0	0	0	149
Totaal	662	1.168	92	1.493	1.732	180	13.283	1.013	934	20.557

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	494	991	17	1.149	765	121	8.615	549	547	13.248
Niet-westerse allochtoon	355	249	79	550	1.711	39	5.257	657	631	9.528
Westerse allochtoon	65	16	0	0	48	2	0	25	43	199
Onbekend	0	4	0	0	77	0	0	0	0	81
Totaal	914	1.260	96	1.699	2.601	162	13.872	1.231	1.221	23.056

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	11	16	12	9	5	8	8	22	11	32	47	35
Niet-westerse allochtoon	21	32	23	18	34	20	11	29	14	58	128	68
Westerse allochtoon	93	-10	39	7	-16	-1	47	76	55	205	33	114
Totaal	16	19	16	13	15	14	9	23	12	43	69	48

Arnhem

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	186	0	0	563	268	0	2.254	498	146	3.915
Niet-westerse allochtoon	11	0	0	56	154	0	644	116	28	1.009
Westerse allochtoon	0	0	0	0	3	0	0	6	5	14
Onbekend	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Totaal	197	0	0	619	426	0	2.898	620	179	4.939

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	95	0	0	701	293	0	2.355	924	139	4.507
Niet-westerse allochtoon	9	0	0	72	249	0	699	62	48	1.139
Westerse allochtoon	2	0	0	0	7	0	0	2	8	19
Onbekend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	106	0	0	773	549	0	3.054	988	195	5.665

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	118	0	0	592	392	0	3.040	788	165	5.095
Niet-westerse allochtoon	15	0	0	121	383	0	729	152	55	1.455
Westerse allochtoon	0	0	0	0	6	0	0	3	7	16
Onbekend	0	0	0	0	4	0	0	0	0	4
Totaal	133	0	0	713	785	0	3.769	943	227	6.570

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	131	0	0	707	313	0	2.158	572	183	4.064
Niet-westerse allochtoon	28	0	0	235	375	0	757	271	57	1.723
Westerse allochtoon	0	0	0	0	6	0	0	18	5	29
Onbekend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	159	0	0	942	694	0	2.915	861	245	5.816

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	9	30	15	21	-3	13	-24	-10	-20	-1	14	4
Niet-westerse allochtoon	13	13	13	24	44	28	11	49	18	56	142	71
Westerse allochtoon	50	-50	36	-22	100	-16	21	500	81	42	500	107
Totaal	10	28	15	22	3	16	-16	0	-11	13	32	18

Den Haag

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	89	700	117	963	186	278	4.432	263	25	7.053
Niet-westerse allochtoon	26	90	0	246	168	16	2.135	60	75	2.816
Westerse allochtoon	0	20	0	0	6	2	0	7	4	39
Onbekend	0	0	0	0	8	3	0	0	0	11
Totaal	115	810	117	1.209	368	299	6.567	330	104	9.919

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	112	459	93	1.144	302	268	4.658	503	29	7.568
Niet-westerse allochtoon	46	96	31	307	377	36	2.458	43	85	3.479
Westerse allochtoon	4	19	0	0	6	3	0	12	4	48
Onbekend	0	0	0	0	27	1	0	21	0	49
Totaal	162	574	124	1.451	712	308	7.116	579	118	11.144

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	103	517	55	1.008	393	281	4.943	359	34	7.693
Niet-westerse allochtoon	49	109	35	242	706	39	2.675	119	124	4.098
Westerse allochtoon	1	38	6	0	31	5	0	39	6	126
Onbekend	0	0	0	0	7	2	0	0	0	9
Totaal	153	664	96	1.250	1.137	327	7.618	517	164	11.926

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	118	548	47	915	380	253	5.538	390	39	8.228
Niet-westerse allochtoon	49	54	45	241	928	34	3.243	249	220	5.063
Westerse allochtoon	13	25	1	17	35	9	0	33	9	142
Onbekend	0	4	0	0	18	9	0	0	0	31
Totaal	180	631	93	1.173	1.361	305	8.781	672	268	13.464

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	5	14	7	6	-10	2	9	2	7	21	4	17
Niet-westerse allochtoon	22	37	24	16	28	18	21	40	24	70	144	80
Westerse allochtoon	4	67	23	154	175	163	11	15	13	193	425	264
Totaal	10	19	12	10	-2	7	13	12	13	37	31	36

Dordrecht

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	167	179	106	335	270	320	1.990	301	93	3.761
Niet-westerse allochtoon	1	3	0	31	120	15	568	7	10	755
Westerse allochtoon	0	0	0	0	15	5	0	3	25	48
Onbekend	6	0	0	0	0	0	0	0	0	6
Totaal	174	182	106	366	405	340	2.558	311	128	4.570

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	146	403	69	352	336	312	2.197	315	89	4.219
Niet-westerse allochtoon	8	17	20	33	205	31	605	10	22	951
Westerse allochtoon	19	0	1	0	28	11	0	3	3	65
Onbekend	0	0	0	0	3	1	0	0	0	4
Totaal	173	420	90	385	572	355	2.802	328	114	5.239

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	128	400	73	413	376	382	2.242	444	99	4.557
Niet-westerse allochtoon	18	12	8	39	199	22	664	33	27	1.022
Westerse allochtoon	12	4	0	0	22	11	0	11	8	68
Onbekend	0	0	0	0	4	0	0	0	0	4
Totaal	158	416	81	452	601	415	2.906	488	134	5.651

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	117	382	85	337	361	360	2.178	444	115	4.379
Niet-westerse allochtoon	9	28	17	34	189	30	703	33	31	1.074
Westerse allochtoon	19	9	2	0	27	20	0	11	11	99
Onbekend	0	3	0	0	3	0	0	0	0	6
Totaal	145	422	104	371	580	410	2.881	488	157	5.558

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	11	16	12	5	16	8	-3	-6	-4	13	27	16
Niet-westerse allochtoon	21	62	26	6	13	7	5	6	5	35	94	42
Westerse allochtoon	16	110	35	-9	33	5	48	43	46	55	300	106
Totaal	13	21	15	5	16	8	-1	-4	-2	17	35	22

Eindhoven

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	155	275	47	1.196	259	313	2.420	705	205	5.575
Niet-westerse allochtoon	6	16	11	36	128	11	821	235	72	1.336
Westerse allochtoon	0	2	2	0	7	12	0	17	27	67
Onbekend	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2
Totaal	161	293	60	1.232	395	337	3.241	957	304	6.980

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	157	224	79	1.217	418	324	2.908	681	198	6.206
Niet-westerse allochtoon	19	25	17	53	261	12	943	216	72	1.618
Westerse allochtoon	1	8	0	0	21	7	0	20	26	83
Onbekend	0	0	0	0	1	4	0	0	0	5
Totaal	177	257	96	1.270	701	347	3.851	917	296	7.912

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	130	222	77	1.110	630	314	2.916	651	206	6.256
Niet-westerse allochtoon	7	33	20	87	516	9	984	285	83	2.024
Westerse allochtoon	6	0	1	0	35	5	0	25	24	96
Onbekend	0	0	0	0	5	0	0	0	0	5
Totaal	143	255	98	1.197	1.186	328	3.900	961	313	8.381

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	140	214	59	1.130	788	309	3.013	622	230	6.505
Niet-westerse allochtoon	16	45	31	131	708	21	1.048	322	97	2.419
Westerse allochtoon	8	0	1	4	33	3	0	26	24	99
Onbekend	0	3	0	0	5	1	0	0	0	9
Totaal	164	262	91	1.265	1.534	334	4.061	970	351	9.032

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	15	6	11	-1	4	1	5	2	4	19	12	17
Niet-westerse allochtoon	17	46	21	22	43	25	15	39	20	63	189	81
Westerse allochtoon	15	47	24	-9	64	16	2	4	3	6	153	48
Totaal	15	9	13	4	9	6	8	7	8	30	28	29

Enschede

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	383	267	111	287	671	254	3.365	470	177	5.985
Niet-westerse allochtoon	15	11	14	22	194	2	896	23	36	1.213
Westerse allochtoon	0	15	7	0	24	0	0	0	9	55
Onbekend	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
Totaal	398	293	132	309	892	256	4.260	493	222	7.255

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	439	254	106	287	820	224	3.672	470	171	6.443
Niet-westers allochtoon	35	12	18	22	246	5	976	25	52	1.391
Westers allochtoon	17	12	2	0	12	2	0	0	8	53
Onbekend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	491	278	126	309	1.078	231	4.648	495	231	7.887

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	397	204	122	335	806	249	3.791	470	136	6.510
Niet-westers allochtoon	68	8	11	47	293	10	1.055	25	39	1.556
Westerse allochtoon	4	11	3	0	153	2	0	0	10	183
Onbekend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	469	223	136	382	1.252	261	4.846	495	185	8.249

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	493	179	106	312	676	222	4.420	358	175	6.941
Niet-westers allochtoon	63	10	27	44	397	8	1.204	31	78	1.862
Westerse allochtoon	2	9	2	0	116	3	0	6	10	148
Onbekend	0	3	0	0	15	1	0	0	0	19
Totaal	558	201	135	356	1.204	234	5.624	395	263	8.970

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	6	12	8	1	2	1	9	-1	7	17	14	16
Niet-westerse allochtoon	13	25	15	9	33	12	16	38	20	43	130	54
Westerse allochtoon	8	-28	-4	188	423	245	-23	-13	-19	141	228	169
Totaal	7	13	9	4	8	5	10	4	9	23	27	24

Nijmegen

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	90	394	0	0	240	0	2.260	620	183	3.787
Niet-westerse allochtoon	16	11	0	0	122	0	564	63	33	809
Westerse allochtoon	0	15	0	0	8	0	0	0	4	27
Onbekend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	106	420	0	0	370	0	2.823	683	220	4.622

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	97	262	0	0	215	0	2.498	620	206	3.898
Niet-westerse allochtoon	17	6	0	0	198	0	705	63	32	1.021
Westerse allochtoon	0	17	0	0	9	0	0	0	9	35
Onbekend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	114	285	0	0	422	0	3.203	683	247	4.954

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	90	364	0	0	204	0	3.021	620	222	4.521
Niet-westerse allochtoon	20	13	0	0	221	0	782	63	35	1.134
Westerse allochtoon	1	19	0	0	5	0	0	0	8	33
Onbekend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	111	396	0	0	430	0	3.803	683	265	5.688

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	136	373	0	0	187	0	2.738	536	202	4.172
Niet-westerse allochtoon	27	18	0	0	181	0	725	118	37	1.106
Westerse allochtoon	0	17	0	0	4	0	0	7	12	40
Onbekend	0	3	0	0	4	0	0	0	0	7
Totaal	163	411	0	0	376	0	3.463	661	251	5.325

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	m,t	t
Autochtoon	2	5	3	18	11	16	-10	0	-8	9	15	10
Niet-westerse allochtoon	25	38	26	11	15	11	-7	36	-2	29	117	37
Westerse allochtoon	125	-11	30	-11	0	-6	38	6	21	175	-5	48
Totaal	7	7	7	16	11	15	-9	4	-6	13	22	15

Rotterdam

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	598	538	106	284	126	331	6.474	463	172	9.092
Niet-westerse allochtoon	64	120	0	89	149	55	3.855	203	148	4.683
Westerse allochtoon	0	19	0	0	12	20	0	26	7	84
Onbekend	5	0	0	0	1	9	0	46	0	61
Totaal	667	677	106	373	288	415	10.328	738	327	13.919

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	802	601	66	325	242	308	6.777	453	100	9.674
Niet-westerse allochtoon	124	158	81	142	431	74	4.038	309	169	5.526
Westerse allochtoon	24	31	4	0	10	14	0	32	8	123
Onbekend	0	0	0	0	12	3	0	63	0	78
Totaal	950	790	151	467	695	399	10.815	857	277	15.401

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	769	576	64	466	380	320	7.024	442	151	10.192
Niet-westerse allochtoon	122	231	137	156	567	70	4.131	323	265	6.002
Westerse allochtoon	15	38	2	20	4	10	0	29	14	132
Onbekend	0	0	0	0	1	0	0	67	0	68
Totaal	906	845	203	642	952	400	11.155	861	430	16.394

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	647	604	55	382	401	286	6.975	486	168	10.004
Niet-westerse allochtoon	153	243	130	171	744	78	4.425	355	300	6.599
Westerse allochtoon	15	43	2	0	12	10	0	30	17	129
Onbekend	0	4	0	0	4	0	0	21	0	29
Totaal	815	894	187	553	1.161	374	11.400	892	485	16.761

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	7	6	6	4	11	5	-2	-1	-2	9	17	10
Niet-westerse allochtoon	15	52	18	6	29	9	9	16	10	32	128	41
Westerse allochtoon	71	18	46	1	17	7	3	-9	-2	78	26	54
Totaal	10	16	11	5	16	6	2	3	2	17	38	20

Tilburg

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	284	332	28	818	1.034	129	3.105	820	225	6.775
Niet-westerse allochtoon	14	18	4	78	335	2	620	290	55	1.416
Westerse allochtoon	0	1	1	0	44	2	0	17	9	74
Onbekend	0	0	0	0	0	4	0	0	0	4
Totaal	298	351	33	896	1.413	137	3.724	1.127	289	8.268

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	301	291	62	825	1.137	152	3.608	780	203	7.359
Niet-westerse allochtoon	33	24	4	74	579	2	705	325	14	1.760
Westerse allochtoon	1	1	0	0	82	2	0	12	6	104
Onbekend	0	0	0	0	0	3	0	15	0	18
Totaal	335	316	66	899	1.798	159	4.313	1.132	223	9.241

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	331	224	88	675	1.316	198	3.678	646	136	7.292
Niet-westerse allochtoon	36	34	18	92	698	4	679	258	49	1.868
Westerse allochtoon	0	0	0	0	88	0	0	13	13	114
Onbekend	0	0	0	2	0	1	0	37	0	40
Totaal	367	258	106	769	2.102	203	4.357	954	198	9.314

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	354	278	66	674	1.394	198	3.607	629	147	7.347
Niet-westerse allochtoon	40	13	15	114	769	3	879	268	60	2.161
Westerse allochtoon	1	2	0	5	71	0	0	47	13	139
Onbekend	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3
Totaal	395	296	81	793	2.234	201	4.486	944	220	9.650

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	10	5	9	1	-5	-1	0	3	1	11	3	8
Niet-westerse allochtoon	21	33	24	5	10	6	18	10	16	50	61	53
Westerse allochtoon	30	53	41	4	15	10	17	27	22	58	124	88
Totaal	13	10	12	2	-1	1	3	4	4	18	13	17

Utrecht

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	127	623	41	213	342	410	3.904	755	249	6.664
Niet-westerse allochtoon	10	31	4	28	490	23	1.646	186	82	2.500
Westerse allochtoon	0	2	0	0	7	8	0	26	15	58
Onbekend	0	0	0	0	6	0	0	0	0	6
Totaal	137	656	45	241	845	441	5.550	967	346	9.228

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	145	636	68	178	311	384	4.583	899	278	7.482
Niet-westerse allochtoon	23	40	7	39	863	24	1.815	277	73	3.161
Westerse allochtoon	3	2	0	0	12	9	0	40	20	86
Onbekend	0	0	0	0	15	0	0	0	0	15
Totaal	171	678	75	217	1.201	417	6.398	1.216	371	10.744

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	327	661	65	199	375	421	4.619	861	352	7.880
Niet-westerse allochtoon	88	58	14	36	1.166	24	2.028	249	148	3.811
Westerse allochtoon	11	3	0	0	20	10	0	55	19	118
Onbekend	0	0	0	0	10	5	0	0	0	15
Totaal	426	722	79	235	1.571	460	6.647	1.165	519	11.824

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	413	812	63	219	468	435	5.154	988	374	8.926
Niet-westerse allochtoon	82	45	24	56	1.299	25	2.236	337	141	4.245
Westerse allochtoon	16	11	0	0	35	8	0	12	21	103
Onbekend	0	4	0	0	13	0	0	0	0	17
Totaal	511	872	87	275	1.815	468	7.390	1.337	536	13.291

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	12	13	12	4	8	5	11	19	13	30	46	34
Niet-westerse allochtoon	6	167	26	22	16	21	12	9	11	46	238	70
Westerse allochtoon	56	38	48	17	70	37	-5	-21	-13	74	83	78
Totaal	11	37	16	10	11	10	11	15	12	35	76	44

Zaanstad

0-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	54	152	0	400	224	161	1.155	516	0	2.662
Niet-westerse allochtoon	1	4	0	53	98	6	573	49	0	784
Westerse allochtoon	0	3	0	0	7	3	0	0	0	13
Onbekend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	55	159	0	453	329	170	1.728	565	0	3.459

1-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	61	183	0	372	242	141	1.259	573	0	2.831
Niet-westerse allochtoon	4	10	0	74	605	12	627	31	0	1.363
Westerse allochtoon	0	2	0	0	24	3	0	2	0	31
Onbekend	0	0	0	0	22	0	0	0	0	22
Totaal	65	195	0	446	893	156	1.885	606	0	4.246

2-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	66	202	0	339	261	150	1.573	560	0	3.151
Niet-westerse allochtoon	7	11	0	87	519	15	641	35	0	1.315
Westerse allochtoon	1	2	0	0	22	5	0	0	0	30
Onbekend	0	0	0	0	9	0	0	1	0	10
Totaal	74	215	0	426	811	170	2.214	596	0	4.506

3-meting (absolute aantallen)

Etniciteit	JBN	AU	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	145	195	0	294	306	129	1.706	499	0	3.274
Niet-westerse allochtoon	23	23	0	115	644	20	700	44	0	1.569
Westerse allochtoon	0	2	0	0	36	19	0	5	0	62
Onbekend	0	3	0	0	4	0	0	0	0	7
Totaal	168	223	0	409	990	168	2.406	548	0	4.912

Percentage groei

Etniciteit	Percentage groei 0- en 1-meting			Percentage groei 1- en 2-meting			Percentage groei 2- en 3-meting			Percentage groei 0- en 3-meting		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	10	0	6	11	11	11	5	2	4	29	13	23
Niet-westerse allochtoon	57	147	74	-1	-12	-3	15	32	19	80	187	100
Westerse allochtoon	133	150	138	-24	40	-3	156	50	107	356	425	377
Totaal	24	20	23	7	5	6	9	9	9	44	37	42

Bijlage 5 Overzicht sportzorgtrajecten

Aantal sport-zorgtrajecten per bond en gemeente (januari 2011)

	JBN	Atlet.	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Amsterdam	1			1	1		3		1	7
Arnhem					1					1
Den Haag	1				1		2		1	5
Dordrecht					1	1	1			3
Eindhoven	1			1	1		1	1	1	6
Enschede	2				1	1	2		1	7
Nijmegen	1	1			1		1		1	5
Rotterdam	1				1		2	1	1	7
Tilburg					1					1
Utrecht					1		1			2
Zaanstad	1				1		1			3
Overige										0
Totaal	8	1	0	2	11	2	14	2	6	46

Bron: DSP-groep (Evaluatie sport-zorgtrajecten, 2011)